COMMENTATIUNCULA
De Emendationis Ecclesiasticæ, à *Getsono* desideratæ, publicis olim satis in GERMANIA sub *Sigismundo, Alberto, Friderico III. & Maximiliano,* Imperatoribus.

CAPUT I.
De Consiliis Gersonianis, in GERMANOS *transferendam esse Emendationis Ecclesiasticæ operam, & per* ROMANORUM IMPERATOREM *conficiendam.*

GErsonis, *Academiæ Parisiensis Cancellarii*, impensum *pro emendanda Ecclesia studium*, non duntaxat ex toto vitæ ejus ambitu, supra *Parte IV.* descripto, abunde constat, sed & ex *præsenti* ejus memorabili *monumento*, *proxime ante Constantiense Concilium edito*, clare elucet.

Neque verò privatum hunc fuisse affectum crediderit, qui meminerit, & *Regis* & *totius Galliæ eundem* fuisse *animum*. Quod desiderium nec *Galliæ* duntaxat limitibus tunc circumscriptum, sed *per universam* quoque *Germaniam* & *vicina regna* diffusum.

Cujus *publici desiderii* pertinacia & *constantia*, sex quidem & pluribus Conciliis magnis pro universalibus habitis *exercita*, nulla adversitate frangi aut debilitari potuit. Nec enim *Pisanum* A. 1409, satisfecit, nec *Romanum* respondit A. 1412. Nec *Constantiense* plane effecit A. 1415. Nec *Papiense* & *Senense* implevit A. 1423. nec *Basileense* prorsus absolvit A. 1431.

Sane, ex quo *Bonifacius IX.* in Italia & *Benedictus XIII.* in Gallia agentes, proxime ante Concilii Pisani fata, convasando auro nimium quantum essent intenti, cum detrimento virtutis ac religionis in ordine Ecclesiastico & civili, judice *Gersono, sup. c. 25. fol.* 130. *Galli* præ ceteris, *publice* de hac Ecclesiæ calamitate *conquesti*. Quod vel ex scriptis superioribus, *Nicolai Clemangii*, & nostri *Gersonis*, utriusque Galli, satis abundeque patet.

Hinc maturo consilio Rex Galliæ, cum Benedicto obediendum amplius esse pernegasset, *Arrestum* seu Decretum *Curiæ Parlamenti Parisiensis* A. 1406. d. 11. Sept. publicari jussit, *De Annatis non amplius solvendis.*

Grave hoc edictum CAROLUS VI. *Francorum Rex*, solennissime opposuit *Benedicti Papæ XIII.* in Gallia agentis durissimis *annatarum exactionibus*, quibus exemplo Bonifacii IX. in Italia tunc dominantis, & hic Galliam pressit. *Exactiones Papales in Gallia.*

Rex primùm memorat, *Prælatos regni* & Delphinatus, ut & *Academiæ Parisiensis*, graviter *conquestos* apud Se in Curia Regia fuisse de *duris* & *iniquis exactionibus*, ut & *oneribus gravissimis*, Ecclesiis Gallicis *à Benedicto XIII* & *antecessoribus Pontificibus* injustissime impositis. Quibus sic essent *oneratæ*, ut *exhaustæ* jacerent, nisi remedi- *Querela Gallorum de exactionum papalium onere.*

medium Rex adhiberet. In *detrimentum* etiam *reipublicæ* & irreparabile damnum regni *exportari* illas *opes*.

Preces Gallorum pro levandis illis oneribus. Rogavisse igitur Regni primates, *exactiones* illas *Pontificis* & *Ecclesiarum onera* ab Ecclesiis Rex amoliretur. Ut officium suum facere possent Ecclesiarum ministri, opibus omnibus non exuti, & templa conservarentur aut resuscitarentur.

Consultatio Regis hac de re frequens. Commendatum igitur fertur hoc negotium à Rege *Consilio* ejus *magno*. Inter quos illa de re consultum: Istaque *Deliberatio* ad Regem delata.

Verùm *Prælatis* & *Academiæ* visum, largiori opus esse declaratione. Exhibita igitur à Sanctiori Senatu hoc fine Regi & Parlamento *Deliberationis*, super illa re institutæ, *declaratio*.

Constituti proinde in Curia Parisiensi *Procuratores*, tum generalis, tum patrui Regis, Ducis Bituricensis, tum universitas Parisiensis, causam suam agens.

Statuum Galliæ decretum, de Ecclesia liberanda & libertati asserenda per Regẽ. Ab his decretum: Uti *Deus omnia pondere, numero & mensura* moderetur, singulas creaturas conservans: Ita & *in regimine* quolibet *proportionem decentem ubique esse observandam*, ne aliquibus abundantibus, alii necessariis destituantur. *Benedictum* verò *Pontificem neque modum, neque pondus, neque mensuram in Ecclesia & membris ejus observare.* Quippe qui *jugo & servitute dura* illos premat, *à* nonnullis *defunctorum successoribus spolia* auferat, ab aliis prælaturarum & beneficiorum Ecclesiasticorum *vacantias* extorqueat, *annatas* expetat & percipiat, *indebitos fructus* postulet, aliis *iniquis exactionibus* Ecclesiasticos infestet, *contra jura Christianorum ac Ethnicorum*, inter quos clerus ab omni servitute immunis semper extiterit.

Benedicti exactiones damnatæ.

Papã ministrũ non dominum esse Eccles. Principem secularem tyrannum auditurum & suæ reipublicæ hostem, qui *annatas* extorquere tentaret. Multo minus *Benedictum Pontificem* tolerandum, qui, *minister, non dominus Ecclesiæ*, primarum annatarum fructus sibi tyrannice vindicaret.

Samuelis sinceritatem à Benedicto fuisse alienam. *Benedictum* illum *parvi pendere Samuelis sinceritatem*, sic populum alloquentis: *Pronunciate de me coram Domino & coram uncto ejus, num qvem alicujus vel asinum rapuerim, num quempiam calumniatus sim, num quemquam oppresserim, num à quoquam munus acceperim: Restituam.* Cui responsum: *Non es calumniatus neque oppressisti nos, neque accepisti aliquid de manu cujuspiam.* Hoc Samuelis exemplum fuisse *Benedicto* imitandum, qui suis contentus ab *exactione tyrannica* abstinere debuisset.

Modestiã Pauli à Benedicto exulasse. Exemplum etiam *Pauli* ab eo fuisse observandum, qui in Actis dicit: *Argentum & aurum nullius concupivi, & his, qui mecum sunt, ministraverunt manus istæ.*

Auguria Apostolorũ ac Prophetarum de antisti- Apostolum verò notanter futura *Ecclesiæ fata* prædixisse, quando scripserit: *Scio, post discessum meum subrepturos vobis lupos rapaces, gregi non parcentes.* *Ezechielem* idem prænunciasse: *Facti sunt greges mei in rapinam, & oves meæ devorantur, cum non sit pastor. Neque enim quærunt pastores gregem meum;*

Sed

Sed pascunt pastores semetipsos, & greges meos non pascunt.

Cui malo junctum à Deo remedium: *Propterea cessare eos faciam, ut ultra non pascant gregem meum, & liberabo gregem meum ab ore eorum, ut ab eis non amplius devoretur.*

Ecclesiasticos malos pœnas daturos.

Hanc prophetiam quadrare in *Benedictum Pontificem*, confusa & *inordinata cupiditate* debachantem. *Nullam ei deberi obedientiam*, qui contra jus divinum & humanum pecunias ad Ecclesiæ interitum extorqueat.

Benedictũ ob avaras exactiones plectendũ, obedientiâ illi subtractâ.

Imitandum esse *Regi Franciæ* exemplum *Regis Joas*, qui *pecuniam, qua abuterentur sacerdotes* tunc præsentes, *illis eripuerit, & ad templi ædificium adhibuerit.* Quod factum Joas summopere in scriptura laudetur. Quod igitur *Jojada sacerdos* Regi Joas suaserit, idem agere *Doctores* præsentes ac Regi suadere. Incumbere itaque Regi, omni jure adstipulante, idem exequi. Vi juramenti, quo Rex in coronatione se obligasset, eum teneri, prælatis & Ecclesiis suis privilegia & justitiam conservare, & contra oppressores defendere. Maxime, cum per *injustas illas exactiones* fundatores beneficiorum sua fraudentur intentione.

Regem obligatum esse ad vindicãdam Ecclesiæ libertatem.

Clamantium: Sic Papæ non obediri: Vanas voces esse contemnendas. Cum errent hi falsi rumoris autores. *Non persequi, qui malum jam factum puniat*, aut *ne fiat prohibeat*: Sed amoris hoc esse indicium.

Juste negari Benedicto obedientiam.

Monuisse igitur memoratur *Academia Parisiensis* Regem suum, qui severè ediceret, *Benedicto* non obsequendum, *neque exactiones illas ei præstandas: Pecuniam à collectoribus & subcollectoribus corrasam & extortam, arresto retinendam.* Patrimonium Ecclesiarum, *per Principes seculares fundatum*, pro autoritate non occupandum, neque dotem illam invadendam esse.

Juste negatã obedientiam esse edicto regio publicandã.

Licet enim *Constantinus* Ecclesiæ Romanæ sedis præeminentiam, quam expetierant Constantinopolitana & Alexandrina & aliæ, concesserit, & ut Ecclesiasticis officiis suis commode præessent, de vitæ necessariis illis prospexerit: *Non* tamen *exactiones Ecclesiæ* imponi permisisse, nulla præsertim necessitate urgente.

Exactiones papales abolẽdas.

Constantini instituto illas repugnare.

Quod si *Ecclesiæ Romanæ* patrimonium sit direptum, ut eo uti non possit, *rogandas* esse ceteras Ecclesias, quæ *subsidium charitativum* ferant.

Subsidiũ charitativum Papæ precibus nõ esse negandum.

Atque hoc Ecclesiæ Romanæ concedi posse ac debere, *concilio annuente, moderamine accedente, justa de causa, absque præjudicio*, culpa non præcedente, durante necessitate, *consentientibus principibus*, patronis & aliis prælatis, *non cum gravamine perpetuo & indistincto ceterarum Ecclesiarum.* Sicuti *Benedictus, Pharisæorum more*, qui decimas indifferenter de plantulis, herbis, baccis, & omnis generis fructibus extorquerent, cum gravi compulsione, subsidiis & exactionibus insolitis, *contra Ecclesiarum libertatem*, extorquere sit ausus.

Illius limites.

Grandis Benedicti excessus.

Sic excitatus tandem Rex refertur necessitate, populi clamore, regni ruina, exemplis Theodosii, Honorii, Constantini, Caroli Magni,

Consensit Rex cum Statibus Galliæ, de

Eccles. liberanda. gni, qui *corruptionibus Ecclesiarum animose iverint obviam.* Hoc subsidium, Ecclesiæ à Rege præstandum, esse: *Benedicto in his excessibus non obedire.* Quod absque peccato futurum.

Novæ statuũ preces, Exactiones papales prohibendas esse. Sic rogatus iterum Rex, qui interdictis suis inhiberet *Benedicti curatores, ne quis exigeret* in regno Galliæ & Delphinatu *pecunias:* Dein *ut orrasæ* per illos arresto *retinerentur.*

Etsiverò *Benedictus* excepisset: Fas non esse, contra se sic à Gallis procedi, cum in illorum consessu suum non habeat procuratorem: Responsum ab *Universitate Parisiensi:* Nihil hanc Benedicti exceptionem valere. Quandoquidem ordinarium processum Academia non intenderit, sed sibi à curia Parisiensi opem ferri rogaverit. *Benedictum* ab illis non agnosci, *neque potestatem Papalem personæ esse sed Ecclesiæ.* Debuisse *Benedictum* facere, quod Ecclesiæ antistitem deceat, non *in Ecclesiæ præjudicium;* Apostolo monente: *Templum Dei estis vos, & Spiritus Sanctus habitat in vobis: Si quis illud violaverit, disperdet illum Dominus.* Et porro: *Non glorietur quis in hominibus: Omnia enim vestra sunt, sive Cephas, sive Paulus, sive Apollo.* Pecunias per Benedictum exactas, non ad Ecclesiæ usum, sed perniciem cessisse.

Benedicti protestatio refutata. Potestas papalis non personæ sed Ecclesiæ.

Quare *Parisiensis universitas* Regem obsecrasse dicitur, qui *pestilentissimos hos mores Pontificis* penitus aboleret, absque mora. Cum jus gentium jubeat gladium manibus hostis & interfectoris extorquere & vim vi repellere.

Repetitæ preces Academiæ Parisiensis, de corruptione Eccl. per Regẽ abstergẽda.

Sic post longam & maturam *deliberationem conclusum in senatu* nunciat hoc edicto Rex, quod *Benedictus Papa*, & officiales vel curatores ejus, *abstinere* debeant in regno Franciæ & Delphinatu ab *exactionibus annatarum, primorum fructuum, emolumentorum, prælaturarum, & aliorum beneficiorum quorumcunque vacantium, seu quæ vacaverint, aut vacatura sint.* Desistere etiam jubentur Cardinales & Camerarius Collegii à perceptione ejus partis, quam in vacationibus prælaturarum pro primis annatis vel aliàs ante præsens arrestum perceperant.

Decretũ Regis tandẽ publicatum.

Præterea, quæ jam *collecta* & exacta, à collectoribus vel subcollectoribus teneantur, *per arrestum illis eripi mandatur.* Ita, ut simul illis interdicatur, ne quid ejus vel Benedicto vel alii cuipiam deferant aut solvant.

Decernit quoque curia regia illos *ab excommunicatione Pontificis,* quam superiorum occasione sustinuissent, liberos.

Regium hoc est edictum. Quod luci quidem datum erat cum Clemangianis quibusdam in exordio superioris seculi, sed non sine maculis. Repurgatum ergo ab *Edmundo Richerio* in *Historia Conciliorum Generalium Part. II. Cap. I.* Cujus Decreti argumentum hic dare, scopo nostro convenientius judicavimus, & lectori gratius fore censuimus atque fructuosius.

A. 1409. In Concil. Pisano nil emẽdatũ. Posthæc *in Pisano Concilio*, triennio abhinc Ao. 1409. remotis sede Benedicto XIII. & Gregorio XII. *expectatum* quidem illius mali *remedium, ast frustra.* Electus enim *Alexander V.* qui emendationem antea pollicitus erat, tantum abest correxerit, teste

Gerſone, ſup. c. 10. *fol.* 90. ut augeret potius onera, dolente *Gerſone, ſup. c.* 24. *f.* 125.

Alexandro mox defuncto, *Johannes XXIII.* veſtigia ſuperiorum legens, onera Eccleſiæ haud ferenda vehementer cumulavit. *Vid. Gerſon. ſup. c.* 24. Quare effecit Johannes ut diſpicerent Galli, qui *in novo Concilio Univerſali*, Piſis definito, iſthæc creſcentia indies Eccleſiæ damna vel minuerent, vel tollerent atque arcerent.

Alexand. V. onera Eccleſiæ auxit. A. 1410. *Johan.* 23. *eadem magis cumulavit.*

Huc ſpectavit editum ſtatim A. 1410. à *Gerſone De modis uniendi ac reformandi Eccleſiam in Concilio univerſali* ponderoſum opus, ſupra exhibitum, quo ardentiſſima Galliæ vota luculenter exprimeret, & quid in tanta corruptione factu opus, aperte moneret. Præclaro hoc monumento illud præcipue egit Gerſon, ut aperte demonſtraret, in ROMANI IMPERATORIS autoritatem majeſtate radiantem omnem redundare Emendationis Eccleſiaſticæ ſpem. Ab hoc ſummo Imperii Romani capite, *Cæſare* auguſtiſſimo, *Eccleſiæ univerſalis advocato*, unice pendere deſideratam Eccleſiæ ex Reformatione ſalutem. Sine hac ROMANI IMPERATORIS ope irritum fore omne omnium Regum hac in re ardua ſtudium.

Gerſon immanē corruptionem damnavit.

Imperatoris jus in emendandam Eccleſiam.

Hoc jus IMPERATORIS in Eccleſiam urſit ac probavit Gerſon multis argumentis, roboravitque priſcorum Imperatorum exemplis. *Vid. Cap. XIV. & XX.* Quod ea Gerſon ſollicitudine demonſtrare ſategit, ut inter alia in hæc erumperet verba, *cap. XIX, fol.* 115. *Romano Imperio non vigente, non florebit Eccleſia.*

Jus Cæſaris probatum.

Quin & dubia ſolvit ſolertiſſime, quæ hoc *juris Cæſarei* exercitium inhibere poſſe videantur. E. g. Si Imperium vacet, quemadmodum cum Gerſon ſcriberet A. 1410. vacabat, Sigismundo nondum electo: Electionem Imperatoris eſſe maturandam, vel in Principes Imperii reliquos onus devolvi, quibus ſuccurrant alii Reges atque Principes exteri. *Cap.* 21. Similiter ſi ſit electus Imperator: Papæ inviſo ac removendo ſeſe juramentis ſolitis obligare Eum non teneri, aut ſi præſtiterit, ſervare ac præſtare non opertere nec debere. *C.* 22.

Dubia ſoluta.

Gerſoniani conſilii pondus, à ROMANORUM IMPERATORE, adeoque à Germanis, deſideratam Eccleſiæ emendationem eſſe expectandam, agnoverunt viri quique doctiſſimi, virtutis ac veritatis ſine affectuum faſcino amantes. *Theodericus* noſter *Vrie*, miſeriæ publicæ itidem miſertus, in *Hiſtoria Concilii Conſtantienſis* frequenter illo tempore monuit, *lib.* 4. *diſt.* 6. *f.* 103. 104. 105. *diſt.* 8. 9. 11. *f.* 111. 113. 115. à SIGISMUNDO ROMANORUM IMPERATORE ſalutem Eccleſiæ eſſe expectandā. Hujus eſſe jus, Concilium convocandi, de corruptione emendanda decernendi, remedia ſuppeditandi, & impedimenta tollendi.

Conſenſus aliorum de hoc jure Imperatoris.

CAPUT II.

De initiis communis Eccleſiaſticæ reformationis, in GERMANIA à SIGISMUNDO IMPERATORE ex voto Gerſonis ſuſceptæ: Quo fine primum in Germania Concilium univerſale *Conſtantiæ congregatum.*

Felicissimo fato id suo *hoc gravissimo scripto* effecit *Gerson*, ut statim electus ROMANORUM IMPERATOR SIGISMUNDUS hoc sibi negotium datum crederet, qui ex consilio Gersonis publico ad Concilium Universale pro Emendatione Ecclesiæ congregandum cuncta sapientissime instrueret. Usus SIGISMUNDUS suo hoc à Gersone designato jure. Monuit extempore Papam Johannem 23. qui suo nomine synodum œcumenicam convocaret. Qui tametsi reluctari animus esset, alio modo Imperatoris nutum ac consilium eludere studuit, quando A. 1412. Romæ Concilium universale indixit, sed, ut omnes præviderent, inane atque irritum, absente Imperatore & Principibus Imperii, ceterisque Regibus eorumve legatis. Quod erat *Gersonis Concilium*, Imperatorem Romanum debere repudiare concilium à Pontifice in sua ditione indictum. Quod ibi dicendi facultas non esset integra. *Cap. 8. fol. 87. 88.*

Sigism. Imp. suo in Ecclesiam emendandam jure usus est.

Quamobrem suo juri inhæsurus *Imperator Sigismundus*, aliud Concilium universale, & *in Germania* quidem, sub Imperio Romano, congregandum statuit, ubi de Reformatione Ecclesiæ tanto agi posset felicius, quanto securior locus & à potestate Papæ remotior.

Concilii in Germania convocandi statuit.

Quod tametsi animadverteret Johannes 23. ægre Constantiam *ad Germanos* emigraturus, refragari tamen consultum non vidit. Consensit itaque in Germaniam, quæ Concilio universali, ex voluntate Imperatoris, hospitium daret commodissimum, Reformandæ per Sigismundum Imperatorem Ecclesiæ aptissimum.

Constantiam Germaniæ definivit.

Hoc ergo CONSTANTIENSE CONCILIUM, IMPERATORIS SIGISMUNDI autoritate in *Germania* & convocatum & ab omnibus injuriis immune præstitum, immedicabili malo visum dare aut polliceri remedium.

Spes ex Concilio Const.

Ursit certe hoc *in Germania primum Concilium Oecumenicum*, quatuor propemodum annis, impense desideratam illam emendationem Ecclesiasticam.

Scopus ejus.

Calcaria porro addere *Imperatori* non destiterunt, Gerson, Petrus de Alliaco, aliique viri illustres ex omni orbe *in Germania* congregati. Quorum gravia monita, vota precesque ex MSCtis mox exhibebuntur.

Calcaria.

Delineata tunc in Germania in hac Synodo universali publica autoritate præcipua quæsitæ *emendationis momenta*. Constitutæ quoque tunc sub cœlo Germanico *Reformationis Ecclesiasticæ regulæ*. Quas mox *Tomo hoc I. ex MSCtis* exhibebimus.

Constitutiones desideratæ.

Electus novus Pontifex *Martinus V.* visus statim, benignâ Germanorum aurâ imbutus, nonnihil emendare, Novis suis *Regulis Cancellariæ* pro more editis, iisque ad nutum Imperatoris ac Regum atq; Principum præsentium restrictis atque limitatis. Quas *Martini regulas cum restrictionibus* sub Germanico cœlo factis ex *MSCtis* itidem exhibere proxime constituimus.

Regulæ Cancellaria restrictæ.

CAPUT

CAPUT III.

De primis impedimentis & in Germania in ipso Constantiensi Concilio Reformationi adornandæ objectis.

DE cetero solidum effectum in *Concilio Constantiensi* eo statim tempore videre non sustinuit Imperator cum Regibus ac Principibus *in Germania* congregatis. Uti dudum auguratus erat Gerson, hæc fata omnia curate prævidens: Quæ finito etiam Concilio deplorare non intermisit. Vid. *Apologia Gersonis*, Rathembergæ in Suevia A. 1418. scripta. *Theodericus Vrie, lib. 7. dist. 8. f.* 194. non celat Reformationis in Concilio quæsitæ impedimenta. *Nicolaus de Clemangiis* eadem in Concilio obstacula Reformationi objecta indigne tulit ac fuse notavit. Vid. supra *Parte II. cap. IV. fol.* 37. *seqq.*

Sane, ex quo *Galli* per delegatos suos, in quibus & *Gerson*, in Germania in Constantiensi Synodo effecisse visi, ut, longis Nationum deliberationibus præmissis, onera *Annatarum* memorata abolerentur, *lites* senserunt *haud leves*, quibus totum negotium crederetur turbari atque dissipari. *In Const. Conc. oppugnata Gallorum desideria de annatis tollendis.*

Quapropter *Galli*, ut ex superiori ac sæpius repetito *Gersonis* voto rem cœptam *in Germania* auspiciis *Romanorum Imperatoris* prosequerentur, dubia objecta solvere non destiterunt, qui in ipso hoc Concilio sub Germanorũ cœlo *libellum* maturè ediderunt, si non calamo certe ex mente Gersonis adornatum, hoc charactere insignitum: *Apostoli & Responsio, dati per Nationem Gallicanam Dominis cardinalibus &c. appellantibus ab ejusdem Conclusione, voto, deliberatione ac declaratione Constantiæ captis & factis solenniter per eandem: Quod vacantiæ ac minutæ servitia nullo jure sint debita: Et de cetero nihil solvent.* Qui libellus in superioris seculi principio cum Clemangianis quibusdam editus, & ab *Ortvvino Gratio* Coloniensi Professore mox *Fasciculo Rerum Expetendarum & Fugiendarum* insertus. Ast cum corruptissime tunc prodiisset, nitidius hæc ævo exhibitus à doctissimo Gallorum pari, à *Petro Pithœo*, *in* opere *de Libertate Ecclesiæ Gallicanæ*, *Tom. II. f.* 837. *ac Edmundo Richerio, in Historia Conciliorum Generalium*, *Libro II. cap.* 3. *p.* 197. *seqq.* *Defenderunt Galli in Concilio Germanico Const. sua de annatis abolendis vota.*

Gersonis, ceterorumque Galliæ *in Germania* Legatorum in *Constantiensi concilio* existentium constantia, & infracta pro corruptione isthac tollenda sollicitudo, ut & in superioribus consiliis Gersonianis urgendis ardor, Germanorum in Concilio idem agentium igne inflammatus, rectius constabit, si plenius atque *dilucidius opusculi Gallicani*, sub sudo Germanorum cœlo Constantiæ prodiri, dederimus *argumentum.* *Opusculi Gallicani, in Germania in Concilio Principibus exhibiti argumentũ.*

In principio libelli *Constantiæ* exhibiti excusant *Galli* nationem suam, eamque à data scandalo purgant, quod à Pontificis Cameræque Apostolicæ intentione ac desiderio abeant.

Johanni igitur *de Scribanis*, Procuratori & Fiscali, à Camera Apostolica constituto, reliquisque Cardinalibus, & universæ Ro. cu-

Scopus Concilii Const. curiæ, in Germania inter reliqua Constantiensis Concilii membra congregatæ, *scopum & intentionem Concilii* in memoriam revocant: Fuisse ordinatum, ut deligerentur *ex singulis nationibus* aliqui, qui cum designatis ac delegatis Cardinalibus convenirent, ad definiendum, *quæ reformanda essent in curia Romana, tam in capite, quam in ejus membris.* De *modo* quoque futura mala præcavendi circumspicerent. Quod utrumque inter Nationum deputatos factum.

Reformatio curiæ Ro. in capite & in membris.

Cardinales Annatas propugnarunt. Inter illos deputatos extitisse Cardinales, Pisanum, Cameracensem & Florentinum, qui *materiam Annatarum* & affines moverent, ac tanquam justas ac debitas urgerent, contradicentibus Gallis. Examinatis verò rationibus & juribus divinis & humanis, demonstratum esse, *annatas non esse solvendas.* Eoque collimasse ac consensisse plerosque, votis numeratis, Nationum delegatos, *nec deberi, nec ulterius tolerari oportere.* Cardinales nihilominus noluisse consentire ac concludere, illas non esse solvendas: Sicut & in aliis consensum denegare fuissent soliti.

Nationes eas in Concilio damnarunt.

Annata denuo Constant. damnatæ. Per alios dein deputatos, qui *enormia curiæ Romanæ facta præterita exigerent*, iisque medendi viam quærerent, conclusum iterum, *annatas tollendas, planeque abolendas*, cum similibus Ecclesiæ oneribus.

Principium *debiti dum* excutiunt, *nullo privilegio, consuetudine aut præscriptione, potuisse defendi*, monent. *Reservationem* quandam *temporariam* propter *expeditionem ultramarinam* primò à *Johanne Papa XXII* factam esse. In Anglia in illum usque diem nihil sedi Apostolicæ solvi pro abbatialibus fructibus Abbatiarum vacantium. Sicuti Johannes XXII à reservationibus beneficia Abbatialia exceperat, ut & fructus Episcopales, aliosque.

Prima Reservationum Papalium principia à Joh. 22.

Postea *successores Pontifices Romanos* certis temporibus *similes fecisse reservationes*, certis *causis expressis.* Quas clerus, principes, & populus, *aliquo tempore tolerarint;* Tandem, nimium gravatis quibusdam regnis & provinciis, *solvere recusasse*, uti in Anglia & alibi.

Limitatæ. Tolerata. Repudiata.

Unde concludunt legati Gallorum, *rectè Anglos recusasse, ac recusare:* Quod *desint causæ pristinæ, expeditiones ultramarinæ. Italos, Gallos, Germanos, Anglos*, unitos, *tolerare eas non debere*, urgent.

Præscriptionē esse irritam. Exceptionem *præscriptionis* solvunt: Quod, etsi superioribus temporibus aliquando *diutius* sint *toleratæ ac præstitæ, non* tamen *per decem annos hanc largitionem fuisse continuatam absque protestatione aut contradictione.* Et sic præscriptionem esse irritam.

Gratuita Ecclesiarū munera in jus versa. Vacantium, & fructuum primi anni majorum prælaturarum, abbatialium, episcopalium, principium aliud non reperiri, quàm *spontaneam & gratuitam quorundam oblationem*; Eorum nempe, qui in discordia electi ad Abbatialem vel Cathedralem Ecclesiam, re Romæ confecta, obtinuerant. Quale *gratuitum munus* ab Italis *servitium* dictum, à Germanis *propina.* Vocata esse *servitia communia*, quod omnibus in *consistorio publico* distribuerentur. Postea deductam esse hanc largitionem

nem ad *consistorium secretum*, non absque *Simoniæ* suspicione, & turpissimi facinoris specie, etiamsi *consuetudo prætexeretur*. Prohibitum enim esse per canones, ante vel post promotionem ad has dignitates, quidquam *hoc prætextu* dare vel accipere. Præterea *talem largitionem* vel obligationem esse *alienationem*, quam facere non ausit electus talis vel promotus.

Aliam *fraudem* damnant legati Galii, quod dum successu temporis *sponte* certam summam se daturos promiserunt, vel *tertiam partem valoris episcopatus, monasterii, vel dimidiam, vel ultra*, solvere fuerint coacti; juxta *regulas Cancellariæ*, vel promittere, sub *pœna* literarum vel *confirmationis retinendæ*.

Olim munus, tandē debitum.

Accessisse conqueruntur proxime *novam fraudem* vel injuriam: Quod sub confirmationis retentæ periculo aut pœna compulsi fuerint *se obligare ad id*, prout in *libris Cameræ* foret consignatum, *quod antecessor in monasterio vel Ecclesia illa vel obtulisset, vel spopondisset*.

Obligatio extorta in Camera Apostolica.

Et hoc quidem fine *diversos in Camera* haberi *libros*, in quibus diversimode notentur solutiones, pro arbitrio vel arte aut dolo officiariorum, qui talibus præsint. Ad experientiam intrepidè provocant Gallorum legati.

Diversi in Camera Ro. libri.

Nullum verò *talem modum parere consuetudinem, præscriptionem, vel justam causam talia exigendi*, vel & observandi, affirmant legati. (1) Quod spontanea & *gratuita oblatio unius vel & plurium, non gignat consuetudinem*, vel obligationem, ad quam teneantur alii, nisi velint. (2) Quod *jus non* sit *continuum*, cum per successores non sit continuata largitio. (3) Quod aliqui, qui promiserant cum obligatione se soluturos, tandem *recusarint*, tanquam haud debitum, *nec solverint*. (4) Quod nullo statuto, consuetudine, præscriptione vel alio titulo possit probari, *pro collata* aut *confirmata electione* monasterii vel Ecclesiæ cathedralis, vel prælaturæ beneficio *aliquid posse aut debere peti vel exigi*. Hoc enim juxta constitutiones esse *Simoniacum*. (5) Quod non exigantur annatæ per Cameram Apostolicam vel Cardinales ideo quod vacent, sed quod conferant vel *confirment*. Quod *Simoniacum*. (6) Quod nihil percipiant ex tali exactione, nisi *Cardinales præsentes*, cum de jure omnes Cardinales etiam absentes participes esse deberent, si ideo deberentur aut exigerentur munera illa, quia vacant. (7) Quod *usus* talis sit vitiosus, *inhonestus*, mali speciem continens, & *de jure prohibitus*. Ut nulla consuetudo, multo minus præscriptio locum habere possit. *Cogi* quippe *promovendos*, & vi adigi in Curia Romana ad dandum, offerendum, seque obligandum, *ad pretium tantum, quantum antecessores* jactentur *solvisse* aut *promisisse*, sub pœna literarum promotionis retinendarum. *Tales* vero *actus nullam parere consuetudinem* vel *præscriptionem*, cum sint *violenti*. Cui injuriæ, ex literis retentis, junctæ novæ: Dum *absque literis illis non admitti* possint *ad præfecturam* suam, in monasterio vel Ecclesia. *Simoniacum* esse *dum petuntur fructus primi anni*, & solvitur in Curia Romana pecunia pro fructibus colligendis, *solvitur que ante tempus*, & *sæpe ante adeptam possessionem*.

Præscriptio negatur multis rationibus.

Gratuitū munus nō parit obligationem.

Non continuū fuisse munus.

Multos nō dedisse.

Pro confirmatione sacra quid expetere, Simoniacū.

Cogi Candidatos in Curia Ro. ad pretium ab Antecess. datū.

Primos fructus petere Simoniacum.

(8) Quod

Exactio ignominiosa.

(8) Quod talis *exactio* sit *ignominiosa Romanæ Curiæ*, dum ex illa, uti ajunt, *rationabilis diffamatoria murmuratio contra Romanam Curiam* oriatur. Romanam curiam *abstinere* debere, vi justitiæ *ab omni specie mali*, adeoque à *turpi* tali *exactione*.

Fulmina papalia contra denegantes annatas esse vana.

Fulmina, & sententias vel censuras contra illos latas, *qui promissas* illas *annatas nolint præstare*, non esse timendas, affirmant, nec absolutione à tali sententia hos indigere. Eò quod illi, se obligantes, versentur in errore intolerabili, qui peccent contra constitutionem *De vitanda Simonia*. Obligationem illam vergere in hæreticam opinionem, quasi sit licitum emere spiritualia, & pro spiritualibus pecuniam vel temporalia pendere.

Præscript. onerosa.

(9) Quod talis *præscriptio*, consuetudo vel privilegium, *Ecclesiis, clero & provinciis, nimio* foret oneri, quo Ecclesiæ enervarentur.

Perjurii species in annatis.

(10) Quod in tali largitione atque exactione sit *perjurii species*. Quippe dum *Prælatus* quilibet, in Curia ad Monasterium vel Ecclesiam cathedralem promotus, antequam ejus literæ in Curia expediantur, *juret, nihil de juribus monasterii vel Ecclesiæ se velle alienare*. Literas autem in Cancellaria expeditas, bullatasque, nec non regigistratas, in Cancellaria tamdiu servari, donec se iste obliget. *Quæ obligatio* sit clarissima *alienatio*. Ut *promotus* hoc pacto cogatur committere *Simoniam* & *perjurium*.

Ob lucrū non turpis consvetudo aut præscriptio jactanda.

(11.) Quod superet fidem, Cameram Apostolicam & Cardinales, aliosque, *propter quodcunque lucrum* sive temporale commodum, velle sustinere aut *defendere tantam turpitudinem, prætextu cujuscunque consvetudinis*, præscriptionis aut privilegii, quibus includantur labes Simoniæ & clarum perjurium, scandalum, animarumque damnatio.

Abrogandas annatas esse probatur multis rationibus.

Subtracto jure pensionum istarum, & abunde probato, desideratas *annatas nullo modo deberi*: *Abrogari* quoque illas *debere* prorsus, etiamsi superiores causæ non suppeterent, ex incommodis & scandalis inde oriundis fusius porro demonstrant.

Eccles. interitus ex annatis.

(1.) Quod *ad destructionem Ecclesiæ* vergant. *Potestatem* autem *Papæ* datam esse, *non ad destructionem* Ecclesiæ, *sed ædificationem*. Qui *non præsideat propter se, sed propter bonum publicum*, & salutem animarum.

Tyrannidem esse.

(2.) Quod sit *tyrannis*. Cum *facultas Papæ* aut Ecclesiæ *non* sit *relicta, pro lubitu exactiones imponere Ecclesiis*, aut personis Ecclesiasticis, *cum eorum non sit Dominus*, qui solus Christus: Tales imprimis *exactiones, quibus Ecclesia opprimatur*. Unde scandalum, Ecclesiæ querimonia, animarum damnum, *Fraudarique intentionem fundatorum* Ecclesiarum Cathedralium, monasteriorum, aliorumque minorum beneficiorum.

Sic *damna, in totam Ecclesiam* ex inhonesta illa annatarum exactione redundantia, longo catalogo pertexuntur. *Reges, Principes & Magnates, querelis expilatorum obrui, Ecclesias ruere, alimenta pauperibus ita subtrahi, ministros non sustentari, Ecclesias, templa, & monasteria non reparari, numerum ministrorum verbi minui per dictas intolerabiles exactiones.*

(3.) *Pugna-*

(3.) *Pugnare* annatas *cum commodo reipublicæ. Exhaustis* enim *Ecclesiæ bonis, patriam viribus exui*, ut ad defendendum se contra hostes sit imparata. Cum castra ac munimenta retineri ac defendi non possint ab illis, quibus sunt collata. Neque esse illa debere tributaria, cum sint feudalia aut mere temporalia. *Reipublicæ detrimentum ex annatis.*

(4.) Tyrannidem illam augent legati, *exigendi immisericordia* detectâ; qui absque remissione extorquerent, *etiam ab illis, ubi nullæ essent opes.* Exemplum injiciunt *Abbatis Saturnini Tholosani*, qui compulsus ad *obligationem taxæ* indictæ, *quatuor millium & ducentorum florenorum*; qui tamen non esset opum majorum, quàm *reditus annui quingentorum floreniorum.* Esse nihilominus hunc & alios plures compulsos, per exactores deputatos, ad *impignorationem* terrarum dotalium Ecclesiæ vel monasterii, ad *venditionem* calicum, etiam non conflatorum, librorum, aliorum ornamentorum & Ecclesiæ bonorum. *Immisericordes exactores Papales.*

(5.) *Crudelitatem* istam amplius detegunt fatis prælatorum tristibus, inhonestam exactionem excipientibus. Dum *prælati per exactores excommunicati*, per literas, in locis publicis affixas, variis injuriis & contumeliis affecti, diebus sacris & solennibus ludibrio sint omnibus, qui sacra celebrare non audeant. Præterea in eas redigantur angustias, ut *dilatio non nisi trium mensium* detur. *Pro litera & sigillo* relationis sententiæ, *novam pecuniam* trium vel quatuor florenorum cum dimidio seorsim exigi: Ut per annum XX sint floreni: Præterquam quod clericis expendendum ad hanc executionem deputatis, itemque nunciis variis, sine taxæ indictæ imminutione. *Prælati ab exactoribus excommunicati.* *Dilatio brevissima indulta.*

(6.) *Causas* has esse *bellorum à Pontificibus* magno nisu *susceptorum* ac continuatorum, qui *opibus exactionibus illis conflatis, in bella semper propenderint.* Per humilitatem, inquiunt, sanctimoniam & devotionem solebant jura Ecclesiæ conservari, retineri & acquiri, sine artificiali gladio aut alia violentia. *Bella à Pontificibus gesta.*

(7.) Ex prompta illa annatarum solutione, Cameram & Cardinales *doti & patrimonio Ecclesiæ Romanæ parcere* didicisse, ex quibus reditibus ipsis aliàs fuerat vivendum. Hinc remisisse & remittera maximam sæpe debiti summam. Exempla talis iniquæ remissionis, cum damno aliarum gentium, annatis vexatarum, commemorant. Cardinales tunc viventes centum millia Florentinis remisisse & aliis, Regi Apuliæ tributa pro quindecim annis, simileque Marchioni cuidam indultum. *Papas suis sumptibus parsisse, alienis vixisse.* *Totius cleri major quæsita erga Cardinales devotio.*

Fraudem quoque & callidum Cardinalium consilium, latens sub illis *exterorum exactionibus*, retegunt: *Ut* nempe, Collatione beneficiorum, & ad prælaturas promotione servata, *clerus Cardinales magis vereatur* universus, illos timeat & honoret amplius. *Querelæ Beneficiariorũ, de perditis aut male locatis suis beneficiis sacrũ.*

Sic tandem scandalis auctis, *querelas eorum, qui Ecclesias & Monasteria beneficiis dotassent*, accepissentque, *pro pecunia beneficia impetrari in curia Rom. & Ecclesias ad interitum per exactiones illas vergere*, ad Regem penetrasse memorant. Ita ut *in Parlamento* & Con-

Regis Galliæ decretũ de abrogandis annatis. Consistorio, re ultro citroq; expensa, clare & solenniter sit *definitum, nullo jure illas deberi,* neque posse à Simonia liberari: Seq; devinctos esse, qui *tales abusus & excessus in suis terris reprimant*, ne iram Dei connivendo in se concitare videantur. Demonstratumq;, *talibus exactionibus regnum opibus privari*, quæ *ad nullam* ab exactoribus *pietatem* applicentur, & *pessimos fructus* gignant. Monitos igitur aliquoties fuisse Pontifices, qui scandalis illis, saluti animarum pernicem parantibus mederentur. Sed parvi fecisse, atque neglexisse.

Decretũ Gallorum eluſũ auro Romanorum.

Reg. Galliæ desideriũ apud Joh. 23. de annatis abrogãdis. Sic *provisionem* quidem aliquam ea de re à Rege factam esse, sed *artibus Romanis & occultis venditionibus turbatam* & violatam. Donec Rex cum Parlamento, *per* solennes *Legatos*, pro Clero regni & Academia Parisiensi ad Romanam sedem missos, *apud Johannem XXIII. Papam* rem seriò ageret, *exactiones* tales, propter ingentes abusus, *aboleri desiderans. Papa* vero promissis *animum Legatorum lactasse* dicitur, spopondisseque, se annatas prorsus tollere ac abolere velle, ideoque Legatum in Galliam missurum. Spe verò frustratos esse Gallos, nulla secuta mutatione.

Joh. 23. astutia in lactandis legatis regiis.

Etsi igitur Galli per se rem curare, definire ac componere potuissent, mitiori tamen viâ primùm in honorem Ecclesiæ Romanæ electâ, distulisse. Donec *novi Legati* pro Clero Galliæ & Delphinatus *ad* præsens illud *Concilium Constantiense* ablegarentur, qui remedium *in Concilio* illis malis quærerent. *Impeditam iterum* hanc multis modis *causam* queruntur, cum *plus solliciti* fuerint *de quæstu quàm animarum profectu.*

Novi Regis Galliæ legati ad Concil. Const. pro tollendis annatis.

Accessisse mox observant calcar novum, quod ad extirpandas exactiones illas pecuniarias magis instigaret Gallos: Quando *Joannes XXIII.* paulo ante adhuc Papa, tunc à sede Romana concilii decreto jam dejectus, *publice* fuerit *gloriatus, se millionem & septingenta millia florenorum auri in diversis locis habere recondita.* Collegium Cardinalium dimidiam omnino summæ partem habuisse, legatis fit verosimile. Cujus auri majorem partem *ex Gallia* haustam conjiciunt. His auditis, principes, clerum & populum sollicitius quærere remedium compulsos nunciant. Cum *magna illa pecuniæ summæ nullum* sit *in Ecclesia consecuta usum.* Subjunguntur igitur adhuc *alia incommoda annatarum exactarum*, quæ abolitionem earum imperent, ex *Simonia* præcipue orta. Sub prætextu nempe & colore solvendi vacantias secundum *taxam antiquam* prætensam, *triplicari* & *quadruplicari taxam*, quod sicut juxta regularem taxam fiat oblatio, sic dari possit totus valor unius vel plurium annorum.

Gloriatio Joh. 23. de auri sui mole.

Cardinalium opes ex Gallia.

Simonia mala.

Taxã annatarum antiquã valde esse auctam.

Ex hac *arte Simoniaca* ansam dari *ambitiosis, male moratis, illiteratis, sceleratis, ad pecuniam confugiendi*, qua beneficia redimantur. Sic *repelli literatos, claros* ac *virtutibus insignes*, sed auro destitutos. Ex quo futurum augurantur, ut *studia* tandem *neglecta* jaceant. Ex quo *neglectu bonarum literarum* religioni Christianæ impendeat grande periculum ac detrimentum.

Indocti inaurati doctis ere destitutis prælati.

Damnũ literarũ.

Participes quoque Principes ac Comites interdum factos *pretii ex tali exactione colligendi*, annotant, ne contradicerent, neque clero ul-

Inescati Principes ne contradicerent.

lo

do modo assisterent, imò ut per brachium seculare extorqueri ex clero curarent. Præterea majoris fraudis ergo ad extorsionem facilitandam, ultra superiorem exactionis partem *tributa* alia aliquibus *Principibus concessa super clerum*, queruntur.

Gallorum sententia, onera illa esse excutienda.

Ex his aliisque causis Gallicam nationem post maturam deliberationem conclusisse, dicunt legati: *Annatas* illas, sive vacantias, & communia ac minuta dicta servitia, *nullo tempore* vel *continuari* vel per modum tributi aut debiti, monasteriis, Ecclesiis vel personis Ecclesiasticis *imponi* posse aut debere: Sic & *imposita* illa *onera*, exigentibus *non solvenda*, sed *abjicienda*, & *exactoribus resistendum*.

Exceptiones curiæ Ro. in Cõcilio factæ solvuntur.

Dehinc respondent ad exceptiones laudati Fiscalis Romani, *de Scribanis*. Exceptio (1) *Deliberationem* illam Gallorum fuisse *secretam*, non publicam. Respondetur, *In particularibus rebus* id fas esse Gallis æquè ac aliis, sine Concilii detrimento.

Deliberatio secreta in Concilio licita.

Exceptio (2) Rem deliberandam *communicari* prius debere *cum deputatis quatuor nationum*. Respondetur, id factum esse, Et si non, id rei ipsi non officere.

Communicatare cum Nationibus.

Exceptio (3) Esse *Papæ succurrendum ab Ecclesiis inferioribus*, quæ descenderint è Roma. Resp. *Quemlibet Episcopatum certos suos habere debere reditus pro sustentatione Episcopi.* Sicut & *Episcopus Romanus* habeat, quæ sufficerint & sufficere possint, cum aliis, quæ extraordinaria accedant. *Exemplum* afferunt *Apostoli*, qui labore victum sibi quæsiverit, ne nimio videretur oneri illis, quibus prædicaret.

Episcopos habere certos reditus pro sui sustentatione.

Tacitæ exceptioni, *Non sufficere reditus ordinarios Papæ*, respondent: *Requirere* sic Papam debere *subsidium à clero suæ civitatis & diœceseos*, deinde suæ provinciæ, & per modum *subsidii charitativi* temporalis, & non perpetui census; & postea ab aliis Ecclesiis immediate subjectis subsidium benigne implorare. Eoque pacto, *causâ justâ expressâ*, à subditis honeste non iri denegatum.

Reditus ordinarii si Papæ nõ sufficiant, subsidiũ charitativum pẽtendum.

Quod porro jactaverat *Scribanius*, *Ecclesias à Roma originem trahere*, non admittunt Legati Galli. Præcessisse, ajunt, *Ecclesiam Græcam*, in qua Petro sedes primo contigerit *Antiochiæ*, & *Hierosolymitanam*, ubi Jacobus. Has igitur à Romana descendisse pernegant. Interea tamen *Romanam Ecclesiam* agnosci ab omnibus supremam & omnium magistram, propter virtutes & *merita illorum, qui olim illi præfuerint*. Etsi *posteriores antistites Romani* à majoribus longè differant: Cum *ultimæ Ecclesiæ Romanæ non respondeant primis*.

Non omnes Ecclesias à Roma originem trahere.

Romanã Ecclesiã tamẽ esse supremã.

Posteriores Papas Romanos à prioribus differre.

Exceptio (4) Subveniendum esse *Cardinalibus Papæ adjutoribus*. *Resp.* Duplicem esse statum Cardinalium, antiqvum & recentem. Ab antiquo nomen Cardinalium adhuc superesse: Dum *olim* principales dignitates in Collegiatis Ecclesiis in Curia Romana tenuerint, vel fuerint *curati parochialium Ecclesiarum* ejus. Quo sensu *Cardinales* idem ac *principales*. Sicut & in aliis Ecclesiis, ut Ravennatensi &c. quæ principales habeant dignitates, dicantur *Cardinales*, communi nomine. Et ex hac quidem institutione *Cardinalium presbyterorum officium* fuisse, & jure esse, confessiones audire, prædicare, & baptizare. *Episcoporum* vero *Cardinalium*, idem agere in suis diœcesibus.

Cardinaliũ status quis olim.

Antiquorum Cardinalium humilitas.

Si minus valeant reditus, quàm olim, expensas esse limitandas, vel *peti debere*, ut ipsis provideatur, *modo decenti* & juribus congruo. Illumque *Cardinalium primævum statum* fuisse charitate plenum, humilem & benignum.

Recentiorum splendor.

Recentiorem illorum statum fuisse assumptum à Constantini ætate, qui imperium occidentale Ecclesiæ Romanæ contulerit. Eum voluisse, Ecclesia Romana haberet senatum, & senatores vestibus, honore & ornatu præfulgerent, qui statum illum repræsentarent.

Cardinales Consiliarii Papæ.

Atque hoc à Cardinalibus præstari ex sententia Innocentii. Eorum officium esse *consulere Principi, Papæ, ut principi secularis.*

Onus Ecclesiæ ex pompa Cardinalium.

Onera huic statui paria cum sustinere non posse Ecclesiam animadverterit Constantinus, aliud dedisse patrimonium & temporalia pro eorum statu. Quod deinde sit auctum.

Episcopos esse Papæ coadjutores.

Si dicatur, illa bona esse occupata, respondent, vel recuperanda, vel *primo* eos contentos esse *statu* oportere, cum *præsens & recentior Ecclesiæ nimis* sit *onerosus:* nec esse necessariam hanc pompam, maximè *cum tanto Ecclesiæ onere.* Cardinales Papæ esse coadjutores negant. *Episcopos* esse Papæ Coadjutores & *Cardinalibus superiores de jure, Cardinales* verò esse tantum *Papæ consultores.*

Episcopi Cardinalibus superiores.

Episcopos Cardinalibus esse *superiores* probant inde, quod bene meriti Cardinales pro remuneratione promoti sint ad Cathedrales Ecclesias. Deinde, quod Concilium & Ecclesia Cardinalibus olim concesserit xxv familiares, Episcopis vero xxx.

Episcopi à Cardinalibus spreti.

Episcopos igitur à *Cardinalibus jam contemni* ægerrime ferunt, utpote qui per vim Episcopos & alios ex Clero opprimere conentur, & sibi tributarios reddere studeant. *Nec pro quocunque prælato*, addunt, *etiam prono adorante eos in terra, ponerent manum ad capellum, & salutarent eum.*

Episcopos potestatē immediate habere à Christo.

Quam *arrogantiam* ex eo porro damnant, quod *Episcopi immediate potestatem & dignitatem à Christo habeant, Cardinales* verò, quoad statum suum novum Senatorium, *ab homine.* Neque Reges vel Principes tam indigne tractare Episcopos, vel tractari permittere, ut eos tractent Cardinales.

Cardinaliū numerū & pōpa limitanda.

Quare consulunt publicè dispicere, ut *certus eorum* constituatur *numerus*, & *pompa* eorum *limitetur*, definiaturque, ut sint tantùm temporales, de quibus in Concilio statuendum, ut, qui bene se gessissent, confirmarentur, qui male, removerentur, & domum mitterentur.

Possessionem exequendarū annatarū injustè jactari à Romanis.

Exceptio (5) Papam & Cardinales esse *in possessione* percipiendi à Prælatis annatas, præsertim *in regno Franciæ. Resp.* Negando, *jus* illis unquam competiisse, ullumve percipiendi titulum. Si qui verò percepissent, hoc factum *permissione* ac benigna *tolerantia, quæ semper possit revocari.*

Taxa vacantiarū quanta olim in Gallia.

Rationem posthæc ineunt annatarum, quas ex Gallia percipiat Papa cum Cardinalibus. *Taxam vacantiarum*, ut describatur in libris Cameræ Apostolicæ, de Ecclesiis Cathedralibus & Abbatiis Galliarum taxatis, ascendere *ad sexcenta nonaginta septem millia septingenta quinquaginta Francorum*, sine prælaturis, quas non taxent, & aliis *inferioribus dignitatibus* & beneficiis, quæ fere *ad tantundem* ascendant.

dant. Quæ summa prima sex annis integraliter solvatur, & singulis annis divisa ascendat ad ducenta millia, prælaturis & aliis minoribus beneficiis junctis. Quem *taxæ excessum* illustrant augmento ex reliquis nationibus hauriendo. *Quod si*, ajunt, *in singulis nationibus tantundem reciperetur & haberetur, ascenderet summa, & esset in universo sex milliones nongenta septuaginta septem millia & quingenti floreni. Quod esset excessivum valde, etiam quando non solveretur, nisi tota in decennio & ultra.*

Cardinales tunc viventes, *in Gallia sex possedisse* notant *Cathedrales Ecclesias*, & alias dignitates aliaq; beneficia. Illis contentos eos oportere esse, sine tanto quæstu vacantiarum. Observant quoque, *Galliam præ aliis nationibus sic gravatam*, Italos, Germanos, Hispanos & Anglos tantundem haud facere. *Gallia olim præ aliis nationibus gravata.*

Exceptio (6) *Communia servitia*, reditus minores, deberi Papæ & Cardinalibus propter servitium, quod communi reipublicæ impendant. *Resp.* Si *Papa justitiam administraret*, & ad ædificationem Ecclesiæ ac salutem animarum regnaret, & *non propter suum commodum*, concedi posse. Cardinales etiam plurimos Ecclesiæ non servire omnino, quin nocere & officere sua negligentia. *Si juste Papa regnaret, concedi nonnulla posse.*

Exceptio (7) Quod sine *vacantiis* illis vivere non possint, cum *patrimonium Ecclesiæ* per schisma & malum regimen Ecclesiæ Romanæ, & præsidium in illa, sit *occupatum. Resp. Allegari propriam turpitudinem. Nec inde jus esse recurrendi ad alios, si sua consumserint.* Cardinales elegisse istos *malos Ecclesiæ Romanæ præsides*, & ex Cardinalibus quidem: & præsumendum esse, elegisse eos meliores. Si igitur illi patrimonium destruxerint aut consumserint, *Cardinales sibi debere imputare.* *Propria culpa dictiones Curiæ exhaustas esse.*

Except. (8) *Vacantiis sublatis* cum *Cardinalibus non suppetat victus*, conclusionem Gallicam de annatis abolendis, levem aut temerariam fuisse. *Resp.* Quod *longa* etiam & matura præcesserit *deliberatio* inter Gallos, *salubriterq;* sit *conclusum*, etsi isti impedire conentur Gallorum decretum.

Except. (9) Decreti Gallici autores *debitores* fuisse *cameræ Apostolicæ. Respond.* Negando, esse illos debitores. Si propter vacantias, quas deberi jactent, debitores appellentur, abunde id refutatum esse, cum *annatæ nullo modo debeantur.* Si ex alia causa debitores vocentur, probare jubent.

Except. (10) Quod *vacante sede Apostolica nihil* sit *innovandum. Resp. Nihil innovari*, sed *quod vitiosum, scandalosum* & indebitum, tale *declarari*, & *ut declaretur peti.* *Consensu aliarum nationum cũ Gallis.*

Except. (11) Gallos decrevisse aut conclusisse *inconsultis aliis nationibus. Resp. Deputatos aliarum nationum consensisse omnino*, annatas de præterito tollendas esse. Scivisse præterea omnes nationes, Gallos ea de re deliberare. Cardinales oppositam suam sententiam & conclusionem aliis nationibus communicasse, & omnibus modis impedivisse, eosque abstraxisse. Deinde *Gallos præ aliis gravatos talibus exactionibus*, adeoque *præ aliis debuisse esse sollicitos.* Probant hoc per ceteras nationes eundo. *Jus conquerendi de Annatis apud Gallos præ aliis.*

In *Anglia* cameram Romanam vel Cardinales nihil percipere, nisi de Episcopatibus, qui perpauci. In certis *Hispaniæ* regnis constitutum esse, ne camera quidquam omnino accipiat. In *Italia*, beneficia, prælaturas, & dignitates, modici esse valoris: Magistratus præterea civiles & civitates prohibere, dum velint, ne quid Camera accipiat.

Florentini privarunt Papam Joh. 23. beneficio ad quinque annos.

Sic *Florentinæ reipublicæ* exemplum memorabile allegant. Illam rempublicam sub Papa Johanne XXIII. Cardinalibus in eorum civitate existentibus, *propter unicum abusum, quem Papa commiserit in conferenda certa Abbatia* in eorum dominio sita, privasse Papam potestate conferendi beneficia in eorundem dominio *ad quinque annos.* Neq; tunc Papam & Cardinales appellasse, & nihilominus hoc ipso perdidisse annatarum fructus.

Germaniæ libertas pristina in admittendis literis Ro.

In *Germania* in certis diœcesibus & provinciis Papam aliquid percipere, in aliis verò nihil. Imò *ne admitti quidem literas Apostolicas, nisi id placeat Episcopis*, qui & *recusent.*

Except. (12) Minis fuisse territos illos, qui cum Gallis deliberare de ista materia vellent. *Resp.* Falsissimum hoc esse, & meras injurias dicentis. Quin potius *Cardinales minis abstraxisse prælatos Gallicos*, eorumque familiares, quo minus libere, quod conscientia dictaret, de illa annatarum materia pronunciarent. Imo *inquisitionis* adversus illos instituendæ *pœnam comminatos* Cardinales. Alios *spe promotionis* à Cardinalibus esse *pellectos*, qui *clamoribus* deliberationem Gallorum impedirent. Dum se impedire non posse senserint, convocasse protonotarios, auditores palatii, scriptores, notarios, cursores & quosvis alios; etiam mechanicos, Romanam curiam sectantes, querelas cum gemitibus coram eis effudisse, quod natio Gallica per se sola destruere contendat statum Papæ & Cardinalium, protonotariorum, Cameræ clericorum, cameræ auditorum, scriptorum, notariorum, advocatorum, cursorum, ceterorumq; curiam Romanam sectantium. Atque ita illos incitasse Romanam curiam, quæ se opponeret, Gallorum decretum de annatis non solvendis everteret, advocatis in subsidium aliis nationibus. Eoq; modo tumultum fere contra Gallos excitatum. Tale quid non tentasse Romanos contra Anglos, quando Rex Angliæ interdixit illas Romanensium exactiones in suo regno. Cum autem nec illo modo *Romanenses*, Cardinales, evertere Gallorum decretum sustinuerint, *appellationes opposuisse* varias. Imò in concionibus publicis sacris, quas ad suos traxerint affectus, in Gallos declamasse.

Cardinales corrupisse Prælatos Gallicos ne annatas impugnarent.

Artes Cardinalium in subvertendis decretis Gallorũ de annatis tollendis.

Romani appellarunt à decretis Gallorũ.

Except. (13) Laudabilem esse consuetudinem ut protectio & *tutela Romanæ curiæ & Cameræ, sede vacante, ad Cardinales* spectet, qui in ista Gallorum conclusione non fuerint quæsiti. *Resp. Consuetudinem illam nullo* nisi putativo *titulo* illos recte allegare. De jure enim illis *prorsus interdictum* esse, *ne Cameræ negotiis se immittant* ullo modo, sede vacante. Quodsi etiam esset consuetudo occulta & ignota, illos omnino non debuisse vocari. *Conclusionem* esse *nationis*, quæ respectu aliarum nationum sit consultiva, quoad concilium querula, quam concilio offerant, cum remedii voto,

Cardinales sede vacante nõ debere Camera Ro. negotiis se ingerere.

Except.

Except. (14) Cardinales *causam* esse *unionis*. *Resp.* Id optandum esse. Hactenus *illos id non præstitisse.* *Cardinales unionē non spectasse in Ecclesia.*

Except. (15) Remotis vacantiis *subversum iri* totum *ordinem clericalem*. *Resp.* *Ex vitioso ordine* sic *confici ordinem pro ejus commodo: Nec peccatorum & scandalorum rationem haberi, dummodo affluat aurum & pecunia.* Ex superioribus porro constare ajunt, ordinem Clericalem non everti sublatis non necessariis illis vacantiis. *Clerum auro metiri ordinem.*

Except. (16) Accusare annatas *Simoniæ* subrepentis, esse, pugnare contra Conciliorum plurium vota. *Resp.* Pernegando, unquam in concilio generali esse constitutum, *ut pecunia redimantur spiritualia* aut beneficia illa, vel prælaturæ. Quin potius jure divino, canonico, civili, & per generalia concilia esse *malas illas artes prohibitas*, quibus & consuetudo damnetur. *Simonia semper damnata.*

Except. (17) Solutionem istarum vacantiarum esse *onus reale*, nec subesse obligationem personalem, cum officium obligetur, non persona. *Resp.* Pugnare hoc cum clara *rei veritate* ipsaque adversæ partis *conscientia*. Manifestum esse, literas promotionis non obtineri, donec sit oblatum, quod petitur ab eo, qui promovendus, seque, monasterium & Ecclesiam obligaverit. Nec alio exigi modo, quàm ut sit obligatio personalis. *Aut jura omnia fallunt*, inquiunt, *aut est personalis.* Quod ex jure realis obligationis fuse demonstrant. Mutata persona remanere onus super Ecclesiam, vel monasterium, itidem negant, nisi quantum per literarum illarum oblationem ad obligationem solutionis compellant, quam antecessor solverit. Sic eos posse exigere totum debitum ab utroque, quando velint. Ostendunt hoc ex *forma obligationis, quam Cardinales in Camera Apostolica servent.* Juvabit integrum exhibuisse *obligationis* talis *exemplum*. Forma igitur obligationis ArchiEpiscopi, Episcopi &c. hæc est: *Annatas esse onus personale.* *Formula obligationis sub Alexandro V. in Camera Romana.*

Vos, Domine Patriarcha, ArchiEpiscope, Episcope, aut Electe, de licentia & autoritate Apostolica, vobis in hac parte concessa, gratis & sponte offertis, dare promittitis & donatis pro vestro cummuni servitio, cameræ sanctissimi in Christo Patris & Domini, Dn. &c. Alexandri Papæ V. & sacro collegio Reverendissimorum in Christo Patrum, Dominorum sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinalium, videlicet &c. florenos auri de Camera boni & legitimi ponderis, & quinque servitia consueta pro familiaribus & officialibus Domini nostri Papæ & Dominorum Cardinalium prædictorum. Item recognoscitis iisdem, camera & collegio ac familiaribus ac officialibus, omnes illas pecuniarum quantitates, in quibus prædicta vestra Ecclesia in libris ipsorum, cameræ & collegii, per aliquorum prædecessorum vestrorum personas obligata est. Quos quidem florenos cum quinque servitiis & recognitis supra dictis promittitis reddere & solvere realiter cum effectu in Romana curia, ubicunque fuerit: Videlicet reverendissimis in Christo Patribus & Dominis, Dominis miseratione divina Henrico, Episcopo Sabiensi, & Amedeo, sanctæ Mariæ novæ Diacono Neapolitano & de Saluciis vulgariter nuncupatis, Sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinalibus, & Francisco, miseratione eadem ArchiEpiscopo Narbonensi, Domini nostri Papæ & sacri Collegii Cardinalium camerario, vel eorum successoribus, vel deputatis ab eis, mediietatem scilicet in festo &c. recognita vero in alio simili festo &c. Quod si debita loco & terminis, dictam florenorum summam, & quinque servitia consueta & recognita supra dicta non solvatis, ut est dictum, promittatis redire ad Romanam curiam infra quatuor menses, post elapsos terminos hujusmodi, vel alterum eorundem immediate sequentem, & coram dictis Dominis Camerariis, seu eorum successoribus aut deputatis ab eis, personaliter comparere, & inde

non decedere, donec per vos fuerit de prædictis integraliter satisfactum. Super hoc obligatis vos vel Ecclesiam vestram, & successores vestros ac omnia bona Ecclesiæ vestræ, mobilia & immobilia, præsentia & futura, ubicunque sint & consistant. Et ut sitis vinculo fortioris obligationis adstricti, submittitis vos, & successores vestros, jurisdictioni & coercitioni dictorum Dominorum Camerariorum & cujuslibet eorum in solidum, ac etiam successorum suorum & deputandorum ab eis. Et de voluntate vestra, qui hoc vultis & petitis, & hanc jurisdictionem in eos porrigitis, præfati Domini Camerarii, & quilibet eorum, eandem jurisdictionem in se suscipientes, & suscipiens in loco, mandatum faciunt & præceptum, ut de re confessata de solvendo dictam florenorum summam, & quinq; servitia, ac recognita supra dicta, de reveniendo ad Romanam curiam, & de non recedendo ab ea absque satisfactione, & quod omnia alia & singula supra dicta efficaciter compleatis & attendatis. Quod si non feceritis, suspensionem ab administratione spiritualium & temporalium dictæ Ecclesiæ, & ab executione Pontificalium, & majoris excommunicationis sententias, ex nunc, prout & tunc, in vos canonica monitione præmissa proferunt in his scriptis: Comminantes nihilominus dicti Camerarii, & quilibet eorum, se contra vos, dictum Dominum Patriarcham, ArchiEpiscopum, Episcopum vel Electum, processuros & processurum, absque alia vocatione, sive monitione, ac graviores pœnas ac sententias, spirituales & temporales, & aggravationes earum, prout eis, seu eorum alteri placuerit, seu visum fuerit expedire: Et quod vos denunciabunt, & denunciari facient, per se vel per alium, seu alios, excommunicatum, suspensum, perjurum, & aliis pœnis & sententiis adstrictum, quas propter hoc in vos duxerint proferendas. Et vos, Domine Patriarcha, ArchiEpiscope, Episcope, vel Electe, renunciatis super his omnibus literis, privilegiis indulgentiis, Apostolicis, impetratis vel impetrandis, concessis vel concedendis, quibuscunque, & beneficio appellationis & restitutionis in integrum, ac omni foro, usui, præscriptioni & juri revocandi donum, & omni auxilio juris canonici & civilis, per quod contra præmissa de jure vel de facto venire possetis, vel aliquod præmissorum. Et omnia præmissa juratis ad sancta Dei Evangelia tenere, servare, approbare, & in contrarium non venire, directè vel indirectè, per vos vel alium, vel alios. Si verò ante satisfactionem hujusmodi vos contingat mori, cedere vel transferri, & ille vel illi, qui ad regimen ipsius Ecclesiæ vobis substitutus vel substituti fuerint, infra quatuor menses post substitutionem & dictæ Ecclesiæ possessionem adeptam, de florenis & servitiis & recognitis satisfacere non curaverit, seu curaverint, ex nunc, prout ex tunc, easdem pœnas & sententias in eosdem substitutos, & eorum quemlibet, infligunt & proferunt in his scriptis, prout dictum est & narratum, autoritate dictorum dominorum meorum Cardinalium, & Nostrâ proferimus in his scriptis, & vos, Dominum Patriarcham, Archiepiscopum, Episcopum vel Electum, volentem, petentem & requirentem, ad prædicta recitata, condemnamus. Et nihilominus monemus vos semel, secundo, tertio, & peremtorie, ac sub excommunicationis pœna, ut prædicta adimpleatis, attendatis & observetis. Alioquin excommunicationis sententiam in vos proferimus in his scriptis. Et vos, domine Patriarcha, ArchiEpiscope, Episcope vel Electe, vultis, quod per nos clericos vel notarios camera, qui fuimus hic præsentes, de præmissis omnibus & singulis fiant unum vel plura publica instrumenta.

Formula hac obligationis à Gallis repudiata Christianismus promovetur sublatis causis peccandi.

Ex qua & similibus *obligationum formulis* iterum colligunt Legati *onus* illud non reale, sed *personale* esse. *Rejiciuntq;* penitus *formulam* & *rem*, utpote cujus obligationis copiam dare vereantur ipsi Romanenses.

Except. (18) Convenisse inter Regem Romanum, & Petrum de Luna, nihil esse innovandum, cum unio Ecclesiæ sic turbari posset: *Ex abrogatis annatis totius Christianismi oriturum contemptum. Resp.* Invertendo: *Hoc* demum *esse Christianismum promovere, si removeatur causa, occasio & materia peccandi, scandalorum, ruinæ Ecclesiarum, opprimendi personas Ecclesiasticas, fundatores denique & beneficiarios fraudandi,*

dandi, opera pietatis impediendi & justitiam lædendi. Neque hanc esse innovationem contra promissum vel conventionem, utpote male fundatam. De *Petro de Luna* spem esse pertenuem, qui volens boni aliquid faciat. Esseq; ab eo omnino recedendum.

Quibus omnibus confectis postremo omnem *appellationem Romanensium* hac in re *repudiant*. Promittuntq; nomine Gallicæ nationis, se & aliis opponentibus, omniumque argumentis exacte responsuros, si prodeant. Præsentem verò suam responsionem Cardinalibus solennissime offerunt, Conciliumque Constantiense enixe rogant, nomine totius Nationis Gallicæ universique cleri, *Conclusionem* hanc *Gallorum de Annatis non solvendis*, serio tueantur & defendant.

Ex his Gallorum cum Romanis in Concilio contentionibus *de oneribus Ecclesiæ levandis* satis superque elucescit, quam difficile hoc & in Germania per Romanos extiterit negotium. Præterquam autem quod acriter repugnantem Curiam Romanam in Concilio in Germania præsentem animadverterent Galli & Germani, experti quoque non sine dolore sunt, differri subito à novo Pontifice *Martino V.* in Germania Constantiæ creato, omnem Reformationem desideratam, ac in Italiam pertrahi in Concilium Papiense, proxime secuturum. *Difficile Reformationis negotium in Germania.*

Quæ omnia ex *Actis*, ordine suo loco à nobis ope *MSCtorum* exhibendis, luculenter patebunt.

CAPUT VI.

De EBERHARDI ArchiEpiscopi Salzburgensis Provinciali Concilio, pro reformandis moribus in suis Ecclesiis, A. 1420.

INterfuerat Concilio Constantiensi, reformandis Ecclesiæ moribus sacro, inter alios Germaniæ Principes & EBERHARDUS, *Salzburgensis ArchiEpiscopus, Ro. sedis Legatus.* Magnus hujus Principis pro Ecclesia ejusque salute zelus. Ut feliciter negotia sacra in Concilio succederent, pietas & devotio suaserunt, toto dum adfuit tempore largissimas pauperibus quotidie elargiri eleemosynas. Qui singulis diebus inter pauperes ante ejus domum congregatos panem & elixam carnem haud exiguo pondere cum jure distribui curavit, addito largo vini haustu, & jejuniorum tempore pultem aut legumina. Vidit hic Princeps religiosus in Constantiensi Concilio, quæ essent Reformationis fata, quæ impedimenta injecta, quæ decreta facta, quæ spes concepta, & quousque falsa. *Eberhardi Archi. Episcopi Salzburgensis religiositas in Concilio Const.*

Quamobrem soluto præter opinionem per Martinum V. Concilio, ac dilato communi reformationis voto in Synodum Italicam Papiensem, cum sensisset, parum sic iri effectum publica autoritate, suum facturus officium, Constantiensis Concilii aliorumque bonorum ac doctorum virorum consilium observans, frequentia Nationalia ac *Provincialia Concilia* esse instituenda, in suis hoc absque mora orsus est ditionibus ac Ecclesiis A. 1420. *Provinciale Concilium instituit.*

In primo hoc à Constantiensibus fatis Provinciali in Germania Concilio Salzburgensi, *de negotio fidei ac morum ad reformandam Ecclesiam* sedulo actum. Præsentes fuerunt præter *Eberhardum ArchiEpiscopum*, Episcopi plures, *Albertus Ratisbonensis, Hermannus Frisingensis, Engelmarus Chiemensis, Ulricus Seccoviensis, Wolfardus Laventinensis*, quibuscum consenserunt absentes Episcopi *Patavienſis, Brixiensis, Gurzensis.*

Reformavit. In Ecclesiasticis statutis, reformationi consecratis, in isthoc Concilio factis, in præfatione memorat ArchiEpiscopus, Salzburgenses olim ArchiEpiscopos, antecessores suos, saluberrimos condidisse in provincialibus Conciliis Canones. Verùm, interveniente longo illo & ferali Pontificum Romanorum schismate, quod universam Ecclesiam miserabiliter lacerasset, è memoria ex quadam desuetudine exulasse. Hinc delinquentium impunitate, quæ veniam daret delinquendi, factum, ut effrenata cupiditas & veniæ facilitas, tam in clero quàm in populo, pristinum Salzburgensis provinciæ in moribus decorem vitæ deformitate denigrarint. Sed à Constantiensi Concilio, quo schismati finis imposito, tempus jam esse, ut ex Episcopali officio, quod dudum serio exoptasset, se componat *ad reformationem morum*, salubribus statutis confectis. Quæ à *Labbæo, Conciliorum Tom.* XII. *f.* 308. exhibita.

Novam Synodum indixit. Cum definivisset necessitatem frequentium Synodorum Provincialium ac Episcopalium, novam *Salzburgensem Provincialem* indicit in annum proximum, duodecim diebus continuandam. Pœnæ statuuntur illis Episcopis, qui non quotannis *Episcopalem Synodum* triduo duraturam celebrent.

Reformationis articuli. In Synodis verò istis agendum esse de corrigendis excessibus, & *reformandis moribus*, præsertim *in clero*. Visitanda Monasteria, Augustinianorum inprimis & Benedictinorum. Viros probos & honestos constituendos, qui per totum annum sollicite observent, quæ correctione ac reformatione sint digna, ut concilio dein provinciali aut episcopali referri queant.

Monachorum dictorum *capitula provincialia, ad reformandos* eorum *mores*, de triennio in triennium habenda, severe indicit.

Consuetudines Ecclesiis onerosas interdicit, quas ordinarius loci tollat. Quales Ro. curia antea multas invexerat.

Beneficia Ecclesiastica non sine superiorum autoritate accipienda aut dimittenda, sicut antea in schismate factum, curia Ro. sibi omnia vindicante.

Examina ordinandorum graviter urgentur, ne, ut olim per Curiam Ro. irrepant indigni. *Concubinatus Clericorum* damnatus, qui tempore schismatis in Ecclesiam irrepsisset, neglectis constitutionibus sacris.

Clerici ordinandi jurare jubentur, quod *absque omni Simonia* ad officium penetraverint.

Cavendum esse, *ne inepti & imperiti* amplius, ut antea, *Ecclesiis præficiantur* pastores, in præsentissimum Ecclesiæ damnum. Provocatque ArchiEpiscopus ad *Concilii Constantiensis decretum*, quod, ut saluti nationis

tionis Germanicæ provideretur, hac de re factum. Jubetque Constantiensem illam de *idoneis* faciendis *pastoribus* constitutionem in suis provinciis in Synodis episcopalibus publicare & sancte servare.

Contra Simoniam, quæ prorsus extirpanda, *Constantiense decretum* in singulis Ecclesiis cathedralibus & aliis Collegiatis per ordinarios aut eorum inferiores ter quotannis publice prælegere mandat, ne quis se ignorantia excusare possit: Pœnis statutis quibusvis delinquentibus aut dissimulantibus.

Præclara hæc prima in hoc ArchiEpiscopatu Germanico *Reformationis Ecclesiasticæ fata.*

CAPUT V.

De THEODERICI ArchiEpiscopi Coloniensis, Electoris Imperii, Provinciali Concilio, pro Reformatione morum in suis Ecclesiis, A. 1423.

ArchiEpiscopus Coloniensis THEODERICUS, *Princeps Germanus Imperii Elector*, ex legatis suis quos in Constantiensi Concilio suo nomine agere jusserat, ambiguam Reformationis desideratæ fortunam acceperat. Imitaturus ergo exemplum ArchiEpiscopi Salzburgensis, *provincialem Synodum* instituit, *ad corrigendos* quosdam *Ecclesiasticorum mores corruptos. Focarias* aut Concubinas à Clericis esse expellendas: Stationarios & *quæstuarios*, caritativa subsidia postulantes & indulgentias prædicantes, præter ordinarios sacerdotes, non esse ferendos. *Synodus Provincialis Electoris Coloniensis.* *Articuli reformationis.*

Cæterum etsi intentio optima omnino fuerit & hujus ArchiEpiscopi, tamen neque tanta sollicitudo, neque par solertia in discutiendis defectibus, neque similis contentio vitia extirpandi, in eo deprehendetur, qualis in Salzburgensi fuerat. Sicut & statutum, *Concubinariis clericis* oppositum, paulo post ab eodem ArchiEpiscopo large explicatum, eos nimirum interdicto solùm peti, qui *notorii* sint concubinarii, qui concubinas *in suis ædibus* vel alibi *publice* alant.

Hæc *tenuiora* videbantur in hoc ArchiEpiscopatu Germaniæ amplissimo *Reformationis fata*, quæ à clero utique subterfugiente sic coërcita & in angustias illo tempore redacta. Dummodo *Provincialis* hujus *Synodi Coloniensis statuta* integra hactenus sint servata. Acrius postea in Concilio Basileensi & in Comitiis Francofurtensibus negotium hoc ursit idem *Imperii Elector Theodericus, Comes de Morsa.*

CAPUT VI.

De OTTONIS ArchiEpiscopi Trevirensis, Electoris Imperii, Provinciali Concilio pro Ecclesiastica Reformatione in suis ditionibus, A. 1423.

Otto, Comes de Zigenheim, ablegatus ab Electore Trevirensi *Wernero* ad Concilium Constantiense, quippe qui Præpositus & Canoni- *Otto, Comes de Morsa.*

nonicus esset Ecclesiæ Coloniensis. Viderat igitur præsens & Sigismundi Imperatoris & Principum Germaniæ Regumque exterorum ingentem sollicitudinem pro Reformando Ecclesiastico statu. Sed & scrupulos injectos observaverat.

Elector Trevirensis factus.

Quare finito Concilio, in defuncti *Werneri* Electoris locum surrogatus hic *Otto, Elector Trevirensis* constitutus, *Archi Episcopi* munere legitime fungi constituerat. Hujus Principis religio commendari satis non potest ab illis, qui eum illo tempore noverunt. *Johannes Niderus*, hujus Principis coætaneus, & Cancellario Electoris hujus familiaris, in *Historia sui temporis* supra laudata, *lib. 2. cap. 2. p. 179. Scio*, inquit, *hunc Pontificem Comitem fuisse origine, vita immaculatum, amicis etiam secularibus & potentibus ditatum, & virtutibus plenum.*

Religioso.

Reformationem eleri tentavit. Sed frustra.

Reformationem pro celso suo munere & seria religiositate ortus hic Elector in suis regionibus. Verum magnos sibi à clero montes objici sensit. Quibus dum movendis esset occupatus, à contumacissimo clero suâ pertinaciâ excruciatus, moli succubuit, incorrigibili clero male ominatus. *Gabriel Bucelinus* in *Germania sacra Part. I. f. 35.* hujus *Ottonis Trevirensis* indefessum *Reformationis studium*, & objectas à malo clero difficultates paucis complexus est. *Otto*, inquit, *Comes de Zigenheim f. Zegenheim, Princeps dignissimus. Hæreticis & hostibus metuendus. Clerum reformare conatus multorum odium indigne incurrit, constantissime tamen quæ Dei sunt promovens, obiit pater pauperum A. 1430.* Idem testatur *Cratepolius* in *Annal. Trevir. p. 98.*

Fusius sed & distinctius hunc *Electoris Trevirensis* ardorem, illo tempore suas Ecclesias reformandi, laudatus commendavit *Niderus*, cujus ætate hæc omnia gesta, quique obstacula, & cruces Electori à perverso nec emendando clero fixas, curate noverat. Testem hunc luculentissimum eumque oculatum audire juverit. *Noster contemporaneus*, inquit *lib. 2. cap. 2. p. 175. Dominus Otto, Trevirensis Ecclesiæ Archi Episcopus, ut ab ejus Cancellario, Magistro Tydmaro, Decretorum devoto valde Doctore, audivi, & ab aliis fide dignis percepi, divino ut creditur nutu primum electus Præsul dictæ Ecclesiæ, tam plenam duxit vitam virtutibus, ut non de Teutonia Episcopus, sed plus videretur esse Monachus. Nam corpus jejuniis & vestimentorum duritia attrivit, & animum intra rerum temporalium extremum strepitum ad contemplativam vitam erexit. Latera suæ tam in rebus Ecclesiasticis quam secularibus munivit viris literatis & religiosis, qui noscere possent, quid reddendum esset Deo & quid Cæsari. Ipse cum exercitu non exiguo, fide bona plenus, cum expensis gravibus, Boemiam intravit, & quantum ejus interfuit, pestem hæreticam ibidem extirpare conatus est. Pro qua causa, nisi apostolica sedes prohibuisset licentiam, quam obtinere nequivit, bona quædam fortunæ Ecclesiæ suæ libens vendidisset. Et quia Zelus domus Domini virum comedere non desiit, quando vidit suos Canonicos & sacerdotes collapsos à gradu suæ institutionis, monasteriaque deformata ubilibet: Idcirco* operam dare cœpit sanctæ reformationi, *quam in se dudum antea stricte assumserat. Quam quidem in paucissima loca introducere valuit, sed in nullum Collegium clericorum secularium. Maligno enim instigante spiritu, & vitiorum turma tam in monasticis quam secularibus viris renitente, muri destructa hierarchia resuscitari non poterant, & opus Dei, demeritis hominum exigentibus, interceptum est, non ut olim à mechanicis, sed à malis clericis & monachis. Qua in re, hi, qui minus debuerant, literis sacris imbuti, sed & Deo dedicati, amplius quam seculares* restiterunt reformationi. *Quo viso vir sanctus ingemuit,*

&

& cum B. Ambrosio de cleri duritia tactus dolore cordis lamentari cœpit, ac mori & cum Christo esse non pertimescere: Voceque prophetica, die quadam dominica, ut creditur revelatione præditus, publice prædicere, sui incolatus absolutionem adesse brevi, deinde rebellem clerum & populum ultione divina mulctandum gravi. Vos, inquit, me benignum præcedentem sequi noluistis: Venient tempora, in quibus quod neglectum supplere cupietis, & præ calamitate id non perficietis. Ego autem interim tollar de medio, & dormiam cum patribus meis. Dixit & ordine factum est, ut prædixit. Nam paulo post, licet ætas viri id non exigeret, divino tamen beneficio, ut reor, & ne oculi sancti hominis viderent mala imminentia, ægrotare cœpit, & sumptis devotissime Ecclesiasticis Sacramentis, feliciter migravit ad Deum. Post cujus occasum, in electione novi Pastoris dissensio non levis suborta est. Nam pœne omnes elegerunt illum, qui viro Dei in Reformatione pluribus, ut dicitur, restiterat, ut aliorum captaret benevolentiam. Paucissimi alium prætulerunt, armis munitum theatralibus, & mundana fretum amicitia, qui de facto non de jure, priori resistendo, permittente divino judicio, eum penitus à jure electionis desistere coegit. Dedit proinde Dominus Apostolicus (Martinus V.) & confirmavit in Trevirensem Præsulem, Spirensem prius Episcopum, virum seculari consanguinitate etiam potentem. Cui is, qui prius electum à cœpto desistere compulit, pari modo restitit, & longe acrius. Exinde sibi hi resistentes mutuo, primùm via juris, deinde materialibus armis, demum utroque, sibi tam inhumaniter restiterunt utrinque, ut ipsa Diœcesis, imo metropolis, sex circiter annis & ultra, interdicta gravissima, excommunicationes acerbissimas, prædas, incendia, cædes hominum & bella pateretur continue, desolarentur propterea Ecclesiæ, & ex Monasteriis adeo plurimi exulare cogerentur, quidam ex rerum temporalium carentia, alii verò ex sacramentorum, quam ferre cogerentur, abstinentia.

Egena hæc *Reformationis fata in Germania in Electoratu Trevirensi*, proxime à Concilio Constantiensi.

CAPUT VII.

De JOHANNIS Archi Episcopi Moguntinensis, Electoris Imperii, Synodo Provinciali, pro Ecclesiarum suarum Reformatione. A. 1423.

QVoniam cum aliis *Germaniæ Principibus*, & *Johannes*, *Archi-Episcopus Moguntinensis*, *Imperii Elector*, præsens in Concilio Constantiensi exiterat, rebusque arduis de Reformatione universali Ecclesiæ interfuerat, soluto præter spem Concilio, dilataq; per Martinum V. Reformatione desiderata, sibi faciendum vidit in suis Ecclesiis, quod in omnibus Constantiæ erat quæsitum. Exemplo igitur & communi consensu ceterorum Archi Episcoporum in Germania, & hic *Elector Imperii* ac *Archi Episcopus* Synodum Provincialem in suo territorio indixit, ac pro *Reformatione Ecclesiarum suarum* salubres constitutiones fecit.

Reformatio Electoris Moguntinensis.

CAPUT VIII.

De interdictis à Martino V. Germanicæ Nationi Conciliis Nationalibus pro Reformatione Ecclesiæ, Constantiæ & Sensis quæsita A. 1424.

QUod pollicitus erat *Martinus V.* in Concilio Constantiensi, cum illud dissolveret, se *Reformationis negotium*, Constantiæ in Ger-

Conciliũ Papiensi ac Senense.

mania cœptum, proximè in novo *Concilio Papiensi* plenius tractaturum, visus est præstare, quando vix finitis, in Germania per ArchiEpiscopos & Imperii Electores institutis, Provincialibus Conciliis, in Italiam causam communem traxit. A.1423.

Verùm quod Gersonis consilium Principibus Germanis adhuc firmo hæreret animo, tale Concilium à Papa indictum pro Reformatione universali Ecclesiæ tractanda, in loco ubi Papæ potestas civilis prævaleret, & periculum esset, ne libertate dicendi præclusa irrita foret res omnis, declinandum: In hoc in Italia à Papa convocato Concilio *Principes Germaniæ* non comparuerunt. Maxime cum ex Concilii Constantiensis fine cognovissent, quam sollicite Martinus hoc reformationis forum declinaret.

Quæsita Reformatio Ecclesiæ, sed frustra.

Tametsi verò pauculi adessent ex Germanica natione, inter quos *Nicolaus de Susato Doctor Theologiæ*: Nihilominus ex Concilii Constantiensis regula publica Reformationem promissam à Martino postularunt. Motaq; similiter Constantiensis quæstio de autoritate Concilii & Papæ. Quæ cum animadvertisset Martinus, prætextu confusionis in isthoc Senensi Concilio subortæ, definito *Concilio* proximo *Basileensi*, hunc cœtum dissipavit, promissa iterum certissima *Reformatione universali Ecclesiæ*, in curia sua Romæ tractanda. Significavit hoc statim *Martinus V.* per literas ArchiEpiscopo Toletano his verbis: *Voluissemus, ut per te & alios optime sentientes ea gravitate & libertate, qua in re tali conveniebat, agi potuisset de Reformatione universalis Ecclesiæ in Senensi Concilio. Sed postquam tantæ rerum perturbatio secuta est, ut vidisti, in animo nobis est, hanc Reformationis materiam non relinquere, sed ad prosecutionem debitam intendere in curia nostra.*

Interdicta Germanis Concilia Nationalia pro Reformatione.

In his præcipua Martini erat sollicitudo, cum Senense Concilium dissolveretur, ut gravissimo edicto tùm aliis Nationibus tum & *Germanicæ* interdiceret, ne, ut antea ArchiEpiscopi & Electores fecerant à Concilio Constantiensi, à Concilio hoc Senensi pergerent *concilia nationalia* aliosve conventus de hoc *Reformationis negotio*, in Senensi quæsito sed non præstito, verum Romæ tractando, celebrare. Ne ulla Senensis Concilii ullo modo continuati esset species.

Cardinalibus tribus Reformatio commissa.

Remotis sic Germanis, hujus rei arbitris, & negotio sibi soli servato, *Martinus V. tres* constituit *Cardinales*, Antonium Episcopum, Petrum Presbyterum, & Alphonsum Diaconum. Ad hos referre Christiani jubebantur, quæ censura castiganda, vel in meliorem ordinem redigenda viderentur. Hoc fine literæ excyclicæ à Martino V. missæ, hujus tenoris: *Ne propter dissolutionem (Senensis) Concilii, reformatio universalis Ecclesiæ & Romanæ curiæ impediatur aut retardetur, quam expediri in ipso Concilio libentissime vidissemus, si debite fieri potuisset, & quam omnino prosequi & finire intendimus in omnibus suis membris: Venerabilem fratrem Antonium Episcopum Portuensem, & dilectos filios Petrum tit. S. Stephani in Cœlio Monte presbyterum, ac Alphonsum S. Eustachii Diaconum, Cardinales, super hoc & ad recipiendum a quibuslibet dare volentibus informationes, institutiones, & alia, quæ pro hujusmodi reformatione eis utilia vel necessaria videbuntur, duximus deputandos. Quæ ideo ad notitiam vestram deducere decrevimus per præsentes, ut præmissorum omnium veram certitudinem habentis. Ne propterea quisquam existimet, nos* reformationem Ecclesiæ & Romanæ curiæ *velle negligere*

gligere aut differre, ad cujus prosecutionem juxta pastoralis officii debitum sumus ferventissime animati. Et si qui sint, quibus Deus aliqua pro ipsa reformatione salutaria inspiraverit, illa præfatis Cardinalibus in scriptis exhibeant; Quod nos semper gratum habebimus, ut tandem omnibus collectis in unum, quæ ad reformandum statum Ecclesiasticum & eandem curiam *facere videantur, quod principaliter affectamus, pro salute fidelium animarum, pro conservatione libertatis Ecclesiasticæ, pro quieto statu populi Christiani, maturius & consultius ad expeditionem reformationis ejusdem procedere valeamus. Dat. Romæ apud S. Petrum, IV. Idus Martii, Pontificatus nostri Anno VII.*

Hoc freno & Germanis injecto, longissima negotio mora data, quæ sensim rem omnem extinguere posse visa.

CAPUT IX.

De continuato in Germania universalis Reformationis negotio per SIGISMUNDUM & ALBERTUM, Imperatores, *aliosq; Principes, in secundo* Concilio universali, *in Germania, Basileæ, congregato. A.* 1431.

EX Italia in Germaniam ardua hæc tandem rediit causa. Totum enim idque difficillimum negotium in *novum inter Germanos collectum Basileense Concilium Universale*, dudum solenniter definitum & *Universali Reformationi Ecclesiasticæ consecratum*, redundavit. *IMPERATOR SIGISMUNDUS*, & ejus in Imperio successor *ALBERTUS*, ceterique Principes Celsissimi & Assessores venerabiles, varia in hoc Concilio *de reformatione Ecclesiæ universali* confecerunt decreta publica, repetitis ac *confirmatis Constantiensibus*. Cujus vel unus, isque locupletissimus inter multos alios testis *Æneas Sylvius* in elegantibus suis *Commentariis de Concilio Basileensi*, cujus spectator & pars fuit haud postrema: Etsi sui hujus eum testimonii pœnituerit postea cum Papa Pius factus. Verùm præter *Eugenium* tergiversantem ac diffugientem, & *Concilii de Reformatione decreta* dissolvere annitentem, plures viri docti, Eugenium sectantes, isthæc Concilii decreta acerrime oppugnare haud sunt veriti.

Decreta Basileensia de Reformatione.

Ita multis ultro citroque editis scriptis actum publice de Conciliorum Generalium, & in specie novissimi Constantiensis Concilii, autoritate, deque *Reformatione Ecclesiæ in capite & in membris*, in Constantiensi concilio pridem cœpta, sedulo Basileæ continuanda atque perficienda.

Quæ omnia clarissime patebunt ex *Rebus Concilii Basileensis*, quas ex permultis *MSCtis antiquissimis*, ad præsens *Rerum Concilii Constantiensis* exemplum, suo tempore auxiliante Deo literato orbi exhibebit, pro impenso *suæ Celsitudinis* in literas & Ecclesiæ historiam affectu, *Dux Serenissimus* RUDOLPHUS AUGUSTUS.

Sane Orator in Concilio Basileensi celebris, *Johannes Niderus, Suevus*, Theologus Basileensis, multis scriptis inclytus, *difficilia communis Reformationis & in Concilio Basileensi* tentatæ *fata*, in suo *Formicario*, sui temporis historiam complexo, quæ suis viderat oculis, candide descripsit *p. 94. seqq. editionis nostræ*, his usus verbis: *Prælati civitatem militantis Ecclesiæ in ædificiis ejus, quantum sua interest, ubi ruinam patitur,*

debe-

Reformatio necessaria.

deberent reformare, homines diversis modis Deo ibi obsequendi instruere, ab æstu vitiorum ac gelicidiis inimicorum defendere ac protegere, & sese verbo & exemplo ita habere, ut in his à spiritu divino mererentur principaliter dirigi. Ita enim hanc civitatem vidit Johannes descendentem de cœlo, & in eodem oriri primitus. Vidi, inquit, civitatem sanctam, Hierosolymam novam, descendentem de cœlo, à Deo paratam, sicut sponsam ornatam viro suo. Sed heu hodie res versa est in contrarium. Nam potior ejus portio, Status Ecclesiasticus, magna in parte deprimitur avaritia, superbia, & utinam non incontinentia. De quibus psalmus conqueritur, dicens: Deus, venerunt gentes in hæreditatem tuam, polluerunt templum sanctum tuum. *In parte verò secularium adeo ubique rupta pacis fœdera, ut in eis illud Prophetæ locum habeat:* Effusa est contentio super Principes, & errare eos fecit in invio & non in via. *Et iterum dicit de civium malitia atque imprecatur:* Præcipita Domine, divide lingvas eorum. Quam vidi iniquitatem & contradictionem in civitate die ac nocte. Circumdat eam super muros iniquitas, & labor in medio ejus & injustitia, & non deficit in platea usura & dolus. *De religionis autem vinea, cujus radices Dei plantavit filius, qui olim implevit terram, operuit montes umbra ejus & arbusta ejus, cedros Dei, qui insuper extendit palmites suos usque ad mare, & usque ad flumen propagines ejus, sic alibi dicit;* Destruxisti maceriam ejus, & vindemiant eam omnes, qui prætergrediantur viam, exterminavit eam aper de sylva & sylvestris fera depavit eam. *Obj. Tempore nostro, quo* CONSTANTIENSE GENERALE celebrabatur CONCILIUM, *quantum succurrit, de* REFORMATIONE *multum tractabatur in eodem* SINGULARUM STATUUM CIVITATIS ECCLESIÆ. *Et lætatus sum tunc in his, quæ dicta sunt mihi. Quia in corde dixi:* In domum Domini lætantes ibimus. *In cujus atriis vix stabant pedes nostri præ deformationis malitia, sed frustrati sumus desiderio nostro. Advenit postmodum præsens* BASILEENSE CONCILIUM quod pœne in omnium Bullarum suarum præferebat exordio REFORMATIONIS TITULUM. *Rogavimus in eodem Concilio per antedictum Psalmum quotidie divinam clementiam ut id fieret. Instituebatur ob id disputatio specialis, dicta* Reformatorii. *Et usque ad sex annos jam crebro disputatum est* de diversorum statuum reparationibus. *Nec in effectu hactenus vidimus. Scire ergo valde cupio, utrum* de totali Reformatione Ecclesiæ in membris & in capite, *aliquam spem habere possimus, ut jucunde eum Propheta canamus:* Dum convertit Dominus captivitatem Sion, facti sumus sicut consolati. *Resp.*

In Concilio Const. tentata.

In Basileensi repetita.

Non omnino frustra celebrata fuerunt duo ista Concilia. Nam in primo inveteratissimum schisma Ecclesiæ, cui ante nullis modis mederi quis potuit, divino regimine sublatum est. In altero vero crudelissima Hussitarum persecutio & eorum infidelitas, quæ nullis tractatibus, nec fidelium gladio, sub quo infiniti corruerunt ex utrisque partibus, auferri potuerunt, per Christi gratiam pœnè totaliter aversa sunt, mitigata ad minimum atque sopita plurimum. De totali *autem, quam depingis,* Reformatione Ecclesiæ, *ad præsens & propinqua futura tempora, nullam penitus spem habeo. Tum, quia voluntas bona in subditis deficit, tum quia illud Prælatorum malitia impedit, tum etiam, quia illud electis Dei, qui persecutionibus malorum probantur, non expedit. Exemplum de hoc accipe in arte Architectonica. Da enim Architectum, quantumcunque artificiosum, si is materia congrua, lignis vel lapidibus caruerit, nunquam domum construet. Da rursus ligna vel lapides, in materia etiam nobili, si architectum non habueris, domo idonea & habitationibus semper carebis. Si præterea domus aliqua amicis tuis accommoda non foret, & ædificata fortassis eis obesset, cur eam prudens habue-*

Desperata Reformatio universalis

construeret? Hæc tria dum Reformationi totali Ecclesiæ *applicabis, quam impossibilis sit, ipse mentalibus oculis videbis. Verum de* Reformatione particulari *in civitate Ecclesiæ possibili, in multis statibus & religionibus, non dubito. Quin eadem indies introduci videmus in quibusdam monasteriis & conventibus. Sed cum quanta difficultate, novit altissimus. Si enim præsente Generali Concilio, in Basilea annis sex ne unum quidem fragilis sexus monasterium, cooperante etiam seculari consulatu, reformari potuit, propter quorundam inhabitantium vitam malam, & eisdem junctam sævitiam: Quid quæso sperandum est de virorum nobilium vel literatorum Collegiis, qui ruinas & deformitates suas, in spiritualibus existentes domibus, non modo armis chalibeis, sed etiam, quæ deteriora sunt, verbalibus & ligneis possint defendere.*

Edidit laudatus *Niderus* eodem tempore grande & affectu religionis plenissimum opus de *Reformatione status Cœnobitici*. Cujus geminus *Codex MSCtus, in Fol.* & 4. in *Academiæ* nostræ *Juliæ Bibliotheca publica* asservatur. Argumenta librorum ac capitum recensuimus *in Præfatione Tomi III. Avtographorum superioris seculi*, quæ *SERENISSIMI BRUNSVICENSIUM DUCIS RUDOLPHI AUGUSTI* Heri mei clementissimi, *Bibliotheca Brunsvicensi Rudolphea* sollicite servantur. Ex quibus Niderianis clare perspici porro potest, quantæ difficultatis res fuerit Ecclesiam illo tempore in Germania emendare.

Cum Nidero plane postea consensit *Johannes Geilerus Keisersbergius*, Theologus Argentoratensis illo seculo labente celeberrimus, & orator facundissimus, Maximiliano Imperatori carissimus. Hic in suo *Formicario*, Nideriani æmulo, *Ao.* 1517. *Argentorati* edito, *fol.* 21. *& seqq.* haud illepide disserit de utriusque Concilii Const. ac Basileensis quoad Reformationem Ecclesiæ universalem fatis. Oratione VIII. Structuram formicarum ex aridis foliis sine duce architecto præterquam Deo, Conciliorum patribus commendat, quorum sit totius Christianismi ædificium adornare, ut usui divino inserviat, *reformando* ac restaurando si quid collapsum sit aut corruptum, adversus omnes impetus protegendo, idque non alio quam Spiritu S. duce & autore. Constantiense ac Basileense Concilium suo fere fine fuisse frustrata dolet. Totum clerum à capite ad calcem, à Pontifice ad infimum ministrum, penitus corruptum omnibusque repletum vitiis conqueritur, avaritia, fastu, luxuria. (Bei geistlichen, versteh uns, die Weltliche Priester genannt sein, so wirst du finden, dass von dem Höhesten bis auf den Minnesten alle Stand verderbt sein. Nim den Schaufalt, das solt sein der geistliche Stat, Bischöff, Pabst, Cardinäl, Pröbst, Dechen, &c. Der Schaufalt ist ful, und soll nicht sein. Betracht ihn, so findestu solche Hoffart, Ubermuht: Niemand kan uns Ehre gnug anthun, nimand kan uns erfullen. Wir häuffen unsere Pfründen, ein Pfründ auf die andere. Wir krigen um die Empter, als höher auf hin, von einem Ampt zu einem höhern.) Ordines Monachorum prorsus esse laceratos. (Die Ordensleut sind grösser Buben, und also gross als im weltlichen und im geistlichen Stat. Sie sind in aller Leckerei forn dran. Drum ist das Verslein wahr:

Keisersbergii judicia de fatis publicæ Reformationis in Concilio Const. ac Basilensi.

Corruptio Ecclesiasticorum.

Monachorum.

Quicquid agit mundus, monachus vult esse secundus.

Was die Welt thut, da will der Münch der ander dran sein. Zu Rom kam ein Münch zu einem Cardinal. Der Cardinal wolt ihn umtreiben, und sprach: *Quicquid agit mundus &c.* Der Münch sprach: Nicht, Pater Reverendissime, nicht, nicht. Der Cardinal sprach: Warum nicht? Er antwortet:

Er will nicht der ander sein, er will allwege der erste sein. Der Cardinal lacht. Die Ordensleut sind die, welche dem Stat der zwölf Boten nachgehen und ihren Stat durchzeugen. Zu denen sprach der HERR: Vos estis sal terræ. Es sollen Klosterleut andere Menschen saltzen mit guten Lehren und Exempeln. Aber sie sind warlich Salz: Superbi, Avari, Luxuriosi. Die ersten drei Buchstaben, die machen SAL. Das sind sie, und sind also versaltzen mit den drei Stucken, mit Hoffart, mit Geitz, mit Unkeischheit, dass man ihnen nicht mehr kan zu hülff kommen.) In Concilio Basileensi sex annis reformationi instituendæ unice insudatum, sed irrito eventu. Id boni effectum, ut bellorum adversus Hussitas terminus esset. Constantiense quoque in Reformationis negotio frustra laborasse. Id licet impetraretur, ut reliquiis Pontificum, qui ultra 60 annos sedem nunc Romæ nunc Avinioni sibi vendicarant, abolitis, unus maneret. Depravatum quoque civilem Principum ordinem. Quem reformare non contingat, ob discordias insanabiles. (Der weltliche Stat ist auch verderbt. Man spricht: Sangvis Principum non facit bona farcimina; Fürsten-Blut gibt nicht gut Wurst, denn es wil nicht zusammen hangen. Wenn Blut in einem Darm nicht will bei einander bleiben, so wird nimmer gut Wurst. Die Fürsten sind wider einander, sie fechten und streiten wider einander, wie wolt man die reformiren?)

Nulla spes de communi reformatione.

Communem Reformationem dari posse negat cum Nidero, propter *superiores*: Dum ad Concilium ablegandi Prælati, Abbates, Præpositi, Decani, Doctores, ad rem nihil conferant: Tum propter *inferiores*, qui omnes sint repugnaturi: Tum propter *bonos*, quos à malis exerceri salutare sit. *Specialem* vero *Reformationem* à quolibet in suo ordine atque territorio suscipi cum fructu posse. Ut Episcopus suum redintegret Episcopatum, Abbas Monasterium, Consul civitatem, civis domum. Nullum vero Concilium id efficere potuisse, ex eo probat, quod vel ad unius Collegii reformationem veniam à Pontifice, à Rege, petere necesse sit, ad deformationem autem lubido & arbitrium cujuslibet sufficiat. Basileense Concilium ne unum quidem Monialium Collegium in ordinem redigere sustinuisse, quod favore ac amore civium frueretur: Quanto minus spei reformandi monasteria virorum. (Das ganz Concilium zu Basel war nicht so mächtig, dass es mocht ein Frauen-Kloster reformiren in einer Stadt; denn die Stadt hielt es mit den Frauen. Wie wolt denn ein Concilium erst die ganze Christenheit reformiren? Ist so hart, ein Frauen-Kloster zu reformiren? Wie hart wär es denn, die Mann-Klöster reformiren, besonder, da nicht denn Edele inn sind, und einen grossen Anhang haben?) Repetit posthæc consilium, ut quisque sibi bene agendo recte consulat. (Weil es so hart ist, die gunze Christenheit und besondere Stände zu reformiren, drum stoss ein idweder sein Haupt in einen Winkel, in ein Loch, und sehe, dass er GOTTES Gebot halte, und thue, das recht sei, damit dass er selig werde.)

Specialis reformatio felicior.

Ingens Basileensium labor in uno monialium monasterio reformando.

Non omnis culpa superioribus imputanda.

Superioribus corruptos omnium mores imputari ex omni parte non posse, cum *Nidero* demonstrat. Illis quidem incumbere, ut bene præeant, & viam secuturis monstrent: Maximam tamen mali culpam nobis tribuendam ipsis, qui malos antecessores vel imitari vel ab illis abstinere queamus. Illos jubere vel prohibere, nos obsequi vel obsequium detrectare. Alioquin pœnam à nobis

nobis Deum sumere non posse. Superiores interim non omni carere culpa. Ad longam qui provocent mali consuetudinem, à majoribus ad nos derivatam, quos ineptiarum accusare nefas sit: Eos refellit, Omnino avorum aliquos à via aberrasse affirmans. Neque vero quid actum vel agendum sit, esse circumspiciendum. *Nemo curat quid faciendum sit, sed quid fiat*, ait cum Seneca. Neminem interim coram DEO excusari superiorum peccatis. Quod si in malis, cur non & in bonis superiorum legantur vestigia? Etiamsi verò in manibus superiorum non sit, omnibus mederi malis: Conandum tamen esse & tentandum, ut suum quisque officium fecisse censeatur. Quam intentionem & studium emendandi præmio olim digno Deus sit remuneraturus. Quod serium, etsi irritum, non tamen inane studium lepido illustrat simili. (Wenn eine Mörin in eine Badstub ging; der Bader rieb und wusch sie, sie würde aber nicht weis, noch müst sie dem Bader das Geld geben.) Quod si divina gratia bonus contigerit Dux, Episcopus, Pastor, gratias DEO reddendas, ac precibus pro salute illorum intercedendum. Unde consuetudo laudabilis publicarum precum pro omnibus superioribus, Regibus, Episcopis, Magistratibus. Rusticitatem esse insignem, si qui hunc morem contemnant. Ceterum *reformationis publicæ & universalis difficultate* non omnem tolli mali correptionem, & pœnam infligendam. Redarguendos omnino delinquentes: Hac tamen lege, ne ad vivum omnia resecentur: Juxta effatum *Cæsaris, Sigismundi: Nescit regnare, qui nescit dissimulare.* Correptionem adhibendam, si spes supersit fructus. Majoris mali periculum admonitionem disuadere. Innotuisse tamen delicta non esse dissimulandum. Interdum etiam sine spe emendationis redarguendos malos, ne silentio peccata augeantur. Ita ergo temperandam omnem mulctam, ut majus malum evitetur. Id quod medicis in usu, qui sæpe disuadent ulceris medelam, ne æger in vitæ incidat discrimen. Hanc plectendi prudentiam cum *Nidero* laudat in Saule, Rege. Qui, dum bonus erat, multis gratus, ab aliquibus tamen sannis exceptus, regnoque indignus judicatus. Hunc dissimulasse injuriam, ne sumptum supplicium alios in furorem verteret. In Dario idem notari, cum Danielem in leonum foveam præcipitandum ab eo postularent invidi. Ex arena Regi consilium fuisse sumendum, pro rerum statu, dissimulando animi inviti motum, manibus Magnatum quem quærebant permittendo, ne in se arma verterentur. Idem & Matathiam præstitisse, qui connivere tantisper debuerit Antiocho, Hierosolymam & templum diripienti, usque dum copias collegisset.

Difficultas reformationis non tollit omnem obligationem.

Prudentia opus in reformando.

Hæc duorum *Clarissimorum illius seculi Theologorum judicia*, de fatis Reformationis, in utroque Concilio, Constantiensi & Basileensi, inter Germanos vel institutæ vel definitæ vel optatæ, sed maxima ex parte suo fructu ac fine frustratæ. Multorum aliorum illustrium virorum calculos cumulare nec locus nec scopus hic admittit.

CAPUT X.

De Comitiis Moguntinensibus. Anno 1440, *& Comitiis Francofurtensibus A.*1442. *pro reformanda Ecclesia, sub Friderico III. Imperatore.*

CEterum quod & Constantiensis & Basileensis Concilii, utriusque universalis, de Reformatione sanctiones & decreta, apparerent frustranea, conquesti de hoc Germani.

Statuta Constantiensia ac Basileensia servanda.

Quare, *Sigismundo & Alberto defunctis, IMPERATORE FRIDERICO III.* Electores & Principes Imperii Germanici, in *Comitiis Moguntinensibus Anno* 1440. *& Francofurtensibus* Anno 1442, vehementer insistendum urserunt decretis utriusque Concilii œcumenici, Constantiensis ac Basileensis, quoad *Concilii autoritatem* ac *Reformationis necessitatem*, novumq; iterum Concilium cogendum.

Quo pertinent cumulata *consilia & Responsa Academiarum Germaniæ* præcipuarum, ac speciatim Theologorum & JCtorum clarissimorum, à *Johanne & Friderico* Salzburgensibus Archi-Episcopis, & Theoderico Archi-Episcopo & Electore Coloniensi, quæsita ac impetrata. Quæ ex *vetustis illius temporis MSCtis* suo exhibebit tempore, publici boni amantissimus *Brunsvicensium DUX RUDOLPHUS AUGUSTUS*, ad Ecclesiasticæ historiæ lucem & posteritatis emolumentum.

Episcopi Ratisbonensis consilium pro reformatione jurium Ecclesiæ Germanicæ.

Breve consilium *FRIDERICI, Episcopi Ratisbonensis*, Francofordiæ A.1442. Cæsari datum, ex magno illo numero lubet hic subnectere ex MSCto Helmstadiensi. *In causa præsentis dubii*, ait, *an declaratio pro altero contendentium fieri debeat? Nullo pacto facienda videtur adhæsio aut obedientia, nisi prius fidei fundamenta conserventur, ac pacis ac unionis bonum inde resultet in sancta DEI matre Ecclesia. Nec sic epotare debemus multitudinis aut majoris partis cohortem, ut venena pariter sorbeamus.*

Inprimis is, cui facienda est obedientia, ante omnia profiteatur & confiteatur unam sanctam catholicam & Apostolicam Ecclesiam, seque in illa membrum, nec super illam, sicut nec Petrus, sed se principalem ministrum, ad constructionem, non ad destructionem, pro qua Christus sanguinem suum fudit, & rogavit, ut non deficiat fides ejus, &, portæ inferi non prævalebunt adversus eam, repræsentatam per sacra generalia Concilia, potestatem habentia immediate à DEO, cui ipse subesse habeat, præcipue in concernentibus fidem, extinctionem schismatis, & morum reformationem in capite & in membris.

Item (2.) *Statuta, ordinationes & decreta, præsertim respicientia morum reformationem, boni publici conservationem, edita in Conciliis generalibus, maxime Constantiensi & Basileensi, ac per Principes acceptata in dieta Moguntinensi, observet, manuteneat, ac defendat, ac denuo ad cautelam corroboret & confirmet omnia & singula.*

Item (3.) *Cum bonus Pastor animam suam dare habeat pro ovibus suis ac reducere in unum ovile, ne schisma diu in Ecclesia DEI persistat, ex quo læditur & diminuitur fides, destruitur Respublica, Ecclesia pedibus tyrannorum subjicitur, libertas Ecclesiastica extinguitur, censura Ecclesiastica supprimitur, bonum pacis inter Christianos exulat, Ecclesiæ & monasteria destruuntur, conscientiæ fidelium periclitantur, innumera mala exoriuntur: Ante omnia & super omnia obliget se iste, de quo supra, cum toto suo Cardinalium Collegio, mox & sine dilatione cessurum, ac dimissurum Ecclesiam & Papatum, ad requisitionem Imperatoris, Advocati Principalis Ecclesiæ. Quod si non fecerit, eo ipso omnis obedientia & subjectio, eidem facta & facienda, cesset & extincta*

extincta sit. Ipseque ab Ecclesia universali collective & distributive habeatur ut ethnicus & publicanus. Et de omnibus superioribus, antequam praestetur obedientia effectualis, det Bullas patentes Imperatori singulisque Metropolitanis, ut hi tandem suis suffraganeis, & Episcopi suis subditis haec intiment & insinuent.

Et si haec renuerit quisquam ipsorum, manifeste se ostendit errare, ac Ecclesiam pro suo ambitu & libidine dominandi in schismate velle tenere, & sic non praesse sed obesse, cui nullo judicio obediendum, nec adhaerendum, imo resistendum & ejiciendum. Quia turpius ejicitur quam non admittitur hospes. Et melius est ante reipublicae succurrere, quam post vulnerutam causam remedium quaerere.

CAPUT XI.

De Interim Eugeniano, sive Conventione, inter FRIDERICUM III. IMPERATOREM *nomine nationis Germanicae &* EUGENIUM IV. *inita, pro* Reformationis Ecclesiasticae statutis, *in Basileensi Concilio factis*, in Germania *posthac servandis. A.* 1446.

QVod in Comitiis Imperii superioribus quaesiverat Fridericus III. aliquo tandem modo consequi visus est A. 1446. Postquam enim in Basileensi Concilio *Eugenius* IV. reformationi definitae vehementer repugnaverat, eoq; adeo remoto, *Felix, Amedeus*, erat substitutus Papa: Qui duo contendentes sua lite reformationem reddiderant difficiliorem: Fridericus III. & Germaniae Principes admodum & diu solliciti de illis Paparum diffidiis tollendis, ad facilitandam, ut videbatur, Reformationem comunem, *Eugenium illum* antea remotum se iterum admissuros tandem constituerunt, si diplomatibo suis esset sancte pollicitus, se *Germanorum Ecclesiasticam libertatem, Reformatione Basileensi* hactenus partam, salvam & illaesam servaturum.

Friderici III. lenitas.

Lubrica Germanorum consilia de Eugenio iterum admittendo.

Annuit facile & callide *Eugenius IV. ac Diplomatibus* confirmavit, se *Decreta Concilii Basileensis De reformatione Ecclesiae, in Germanica natione* constituta, *de praeterito* probare ac rata habere.

In primo *diplomate*, dato *Romae A.* 1446. *Nonis Febr.* primum testatus est suum erga Germanicam nationem prolixum affectum, qui libenter huic concedat, per quae Germanicae nationis quieti & commodis consulatur.

Eugenii promissa larga.

Dein repetit, quod desiderio *Friderici Imperatoris, Theodorici Archi Episcopi Moguntinensis, Electoris, & Friderici, Marchionis Brandenburgensis, Electoris*, quoad *decreta Concilii Constantiensis* confirmanda, jam tum satisfecerit alio Diplomate.

Posthaec *Decreta Concilii Basileensis*, quibus natio Germanica à pluribus gravaminibus *dicatur* liberari, rata habet, atque firma & inviolabilia consistere jubet, quae nec imposterum à quoquam quavis autoritate queant irrita reddi ac infringi, vel aboleri aut revocari. Indeque quod *Germani*, qui ad tenorem illorum Decretorum Basileensium *Reformationis momenta quaedam impleverint*, in illo usu ac possessione nullo modo turbari debeant.

Reformationem Concilii Basileensis ratam habuit.

Quod autem per illa *Basileensia Reformationis decreta* juribus Papalibus multum derogetur, Legatum se ad Germanos missurum nunciat,

Callida conditio.

ciat, qui Papali autoritate munitus cum Germanorum Principibus agere possit de moderamine *illorum*, & quid *de futuro* Papali sedi sit indulgendum.

Spondet interea Germanis salvum usum illorum decretorum, sumq; auxilium adversus eorum impugnatores, *donec* per *Legatum* vel *Concilium*, ad nutum Imperatoris & Principum indicendum, res conficiatur, *aliterque statuatur*.

Indulget *illis* solum *Germaniæ Principibus* suam hanc concessionem ac confirmationem, qui se pro Papa iterum agnovissent & proxime essent agnituri.

Secunda Eugeniana Basileensis Reformationis confirmatio.

Quandoquidem igitur mox & *alii Germaniæ Principes* Eugenium pro Papa iterum agnoscerent, *novo* statim *Diplomate*, dato *eodem* A. 1446. 7. *Id. Febr.* possessionem eorum jurium omnium, quibus *Germaniæ Principes* hactenus juxta *Decreta Basileensia* quoad *Reformationis momenta*, erant usi, confirmavit, litesq; de iisdem motas plane extinctas esse jussit. Longumque illorum jurium, à Germanis illa Basileensi Reformatione partorum, catalogum pertexuit.

Utrumq; diploma exhibuit illustris *Leibnitius* in *Codice Juris Gentiũ Diplomatico, Parte I. fol*, 391. *seqq. Cherubinus* in *Bullario Romano Magno* prius Diploma Eugenianum omisit, posterius quidem, *Tomo I. f.* 372. exhibuit, sed non æque emendatum, ut ab illustri Leibnizio novissime proditum. Beneficio eruditissimi Viri, Dn. *Lucani*, *Secretarii Brandenburgensis* solertissimi, ex *Archivo Halberstadiensi* ejusdem diplomatis Eugeniani posterioris apographum, ex originali bulla ab ipso scriptum, in meas venit manus. Quod cum fidem facere possit recensioni Leibnitianæ, integrum hic exhibere fas erit, nobilissimi *Lucani* manu.

Diploma Eugenii IV. pro juribus Ecclesiæ Germanicæ.

Eugenius Episcopus, servus servorum DEI, ad futuram rei memoriam. Inter cetera desideria cordis nostri, filios quoslibet ad nostram & apostolicæ sedis obedientiam exoptantes adduci, *illorum temporum qualitate pensata aliquando*, concedimus, ordinamus & statuimus, per quæ Christi fidelium tranquillitati & commodis, remotis dissensionibus & scandalis, consulatur, & exinde animarum salutem valeant adipisci. Sane, cum propter dissensionem, inter nos & eos qui Basileæ sub nomine generalis concilii remanserant dudum exortam, nonnulli principes, tam ecclesiastici quam seculares, nationis Germanicæ, in quadam *neutralitate* & animorum suspensione a die decima septima mensis Martii de anno domini millesimo quadringentesimo tricesimo octavo, usque in præsentem diem se tenuerint, ea mente, ut asserunt, ut postmodum unanimi consensu in nostra & sedis apostolicæ obedientia & reverentia paribus gressibus intendere possent: Et carissimus in Christo filius noster *Fridericus*, *Rex Romanorum* illustris, ac venerabilis frater noster *Theodoricus Archiepiscopus Moguntinensis*, & dilectus filius nobilis vir *Fredericus Marchio Brandenburgensis*, Sacri Imperii Electores, ac venerabiles fratres nostri *Fredericus Magdeburgensis*, *Fredericus Saltzeburgensis* & *Gerardus Bremensis*, Archiepiscopi, ac quidam alii prælati & principes dictæ nationis, nobis debitam obedientiam per suos oratores præstiterint, ac nos solum in Christi Jesu vicarium recognoverint & professi fuerint: Nos, attentis quod dictæ *neutralitatis* & suspensionis *tempore* plurima *in ipsa natione acta*, gesta & facta fuerint, quæ confirmationem, indulgentiam & dispensationem super eis apostolicæ auctoritatis requi-

requirunt, præfatorum, Regis, Archiepiscoporum, Marchionis, ceterorumq; prælatorum & principum supplicationibus inclinati, *omnes & singulas* tam metropolitanorum, quam cathedralium, aliarumque ecclesiarum, nec non dignitatum, etiam abbatialium, ac post pontificales majorum, & in collegiatis ecclesiis principalium, & aliorum beneficiorum ac officiorum ecclesiasticorum quorumcunque, etiamsi ecclesiæ Curatæ, Canonicatus & præbendæ fuerint, *electiones*, postulationes, confirmationes, collationes, provisiones & dispositiones, nec non processus, sententias, aliaque acta judiciaria, auctoritate ordinaria hujusmodi suspensionis & *neutralitatis tempore factas* seu facta, quæ omnia & singula hic haberi volumus pro sufficienter expressis, ac ea rata ac grata habentes, autoritate Apostolica ex certa scientia *confirmamus*. Volentes ac etiam statuentes, ut nulli, qui in possessione Ecclesiarum, monasteriorum, dignitatum, beneficiorum & officiorũ hujusmodi, quacunque, etiam eorum qui Basileæ post translationem & dissolutionem Concilii ibidem remanserunt, auctoritate ea fuerunt assecuti, super hujusmodi ecclesiis, dignitatibus, beneficiis & officiis ac sententiis & processibus, etiamsi in Romana Curia vel extra eam lis, cujus statum præsentibus habemus pro expresso, indecisa pendeat, etiamsi super eis ad ea vel contra ea fuerit alteri jus quæsitum, seu jus aliqui se habere prætenderent, ex nunc in antea in ipsa curia vel extra eam apostolica vel alia quavis auctoritate impeti, aut quomodolibet ex quavis ratione vel causa molestari possint, sed in ipsius possessionibus pacificè remaneant. *Lites* quoque & causas quascunque, super hujusmodi ecclesiis, dignitatibus, beneficiis & officiis *pendentes*, illis duntaxat exceptis, quæ coram ordinariis judicibus, apud quos juxta formam dictæ suspensionis & protestationis exinde secutæ licuit litigare, indecisæ pendent, ad nos advocantes, auctoritate & scientia prædictis *extinguimus*, & super eis adversariis eorum perpetuum silentium imponimus: *Possessores* vero ipsos *volumus* in suis ecclesiis, monasteriis, dignitatibus, beneficiis & officiis *pacificè remanere*: Quibus omnibus ipsas ecclesias, monasteria, dignitates, beneficia & officia, quocunque modo vacaverint, auctoritate & scientia præfatis tenore præsentium *conferimus*, & *providemus* de eisdem: Ac illis, qui *pallium*, dictorum qui Basileæ post nostram translationem sub nomine generalis concilii remanserunt auctoritate, receperunt, ut illo uti possint, præsentibus concedimus & *indulgemus*: Illis autem qui non habent, sine difficultate *dabimus* & etiam libere concedimus, illis tantum personis exceptis, quæ occasione privationum, propter nostram aut Basiliensium adhæsionem factarum, beneficia detinent, in quibus habeat locum provisio & dispositio super his, quæ contra protestationem facta forent per præfatum regem & electores imperii conjunctim vel divisim promulgata. Per hoc autem nulli contendentium super titulo & juribus ecclesiarum Freisingen & Osilien (*) volumus aliquod præjudicium afferri, aut etiam generari, sed liberum sit unicuiq; eorum jus suum prosequi justitia mediante. Præterea omnia & singula quæ dictis suspensione & protestatione durantibus in præjudicium, gravamen vel læsionem Jurisdictionis, juris vel possessionis metropolitanorum, diœcesanorum, principatuum, dominorum terrarum, regis & electorum ac archiepiscoporum prædictorum, nec non aliorum episcoporum, prælatorum, collegiorum, personarum seu rerum quarumcunque, contra fœdus protestationis & suspensionis hujusmodi quomodocunque vergentia, Apostolica vel alia quavis auctoritate concessa, ac in judicio vel extra obtenta, insuper *ecclesiasticas censuras*, mulctas & pœnas, nec non cujuscunque irregularitatis & inhabilitatis maculam, tam a jure quam ab homine propter præmissa quomodolibet promulgatas seu inflictas, promulgandas quoque seu infligendas, quo ad Regem, Archiepiscopos & Marchionem præfatos, eorumque dominia, clericos, subditos & vasallos, & ad eos

(*) De quo utroque Episcopatu, Frisingensi ac Osiliensi, controverso, fuse egit Æneas Sylvius, tunc Secretarius cæsareus, ep. 37. 52. 122. 123.

ad eos quoque qui infra sex menses a die dati præsentium computandos se declaraverint pro nobis, aut eidem declarationi adhæserint, *cassamus*, irritamus & annullamus, nulliusque esse decernimus roboris vel momenti, omnem irregularitatis & infamiæ maculam sive notam, per eos præmissorum occasione contractam, penitus abolentes, ac eos rehabilitantes & restituentes ad eorum ecclesias, beneficia, officia, dignitates & honores quæcunque, ac in pristinum statum, & eum in quo erant ante præmissa, reponentes, nec non illis, qui contra ipsos impetratis, concessis, vel obtentis, seu impetrandis, concedendis & obtinendis quomodolibet niterentur, etiamsi eis aut eorum alicui jus quæsitum foret, ex certa scientia de potestatis plenitudine perpetuum silentium imponentes. Insuper quascunque *obligationes super annatis* seu communibus & minutis servitiis ceterisque juribus, nobis & cameræ apostolicæ seu collegio venerabilium fratrum nostrorum Sanctæ Romanæ ecclesiæ cardinalium ceterisque officialibus debitis seu quæ deberi dicerentur occasione quarumlibet metropolitanarum & cathedralium ecclesiarum, monasteriorum, dignitatum, officiorum & beneficiorum quorumcunque, *usque in præsentem diem, remittimus*, de nostra liberalitate relaxamus, pariter & donamus, eosque, qui in hujusmodi debitis obligati essent, ab omni eorum solutione absolvimus & etiam liberamus. *Dispensationes* præterea quascunque, nisi tales forent, quas hactenus sedes apostolica concedere non consuevit, *indulta* quoque, *forum conscientiæ respicientia*, etiam in casibus sedi apostolicæ reservatis, nec non novas *provisiones* pro possessoribus, sine præjudicio juris quæsiti, ipsa suspensione durante, vel etiam antea a nobis, aut ab eis qui Basileæ sub nomine concilii remanserunt, aut legatorum suorum, vel alia quavis auctoritate obtentas, impetratas, concessas seu concessa, ac omnia inde secuta a die datæ concessionis earundem, eadem auctoritate *confirmamus*, perinde ac si a nobis impetrata fuissent. Super sententiis autem, in Romana curia vel Basileæ sub nomine generalis concilii ante ipsam suspensionem, vel ea durante in causis quibus uterque litigantium ex ordinario titulo nititur, prolatis, quæ *executioni nondum* sunt *demandatæ*, volumus, statuimus & ordinamus, quod hujusmodi *sententiæ coram judicio ordinario tractentur*, & quicquid utraque pars vellet producere pro jure suo coram eo debeat exhibere. Qui quidem judex, summarie simpliciter & de plano sola facti virtute inspecta procedens, negotium ipsum unica valeat terminare sententia, a qua nulli partium appellare liceat aut provocare vel restitutionem aliquam obtinere. Per hoc autem nullatenus præjudicare intendimus eis, qui possessionem dignitatum, etiam metropolitanarum, cathedralium & abbatialium seu beneficiorum quorumcunque, ordinaria vel alia autoritate sub eadem Natione obtinentes, durante neutralitate vel suspensione prædictis, vigore processuum, in Romana curia vel in Basilea sub nomine generalis concilii obtentorum, aut aliàs violenter fuerunt spoliati. Sed tam spolia quam jura eorum denuo coram judicibus ordinariis cognoscantur, & fine debito terminentur. Insuper omnes & singulas præfatæ nationis, aut, etiam alterius, in ea beneficia vel officia obtinentes personas, ecclesiasticas & seculares, etiamsi regalis, archiepiscopalis, episcopalis vel alterius dignitatis fuerint, *qui* post dissolutionem sive translationem præfati concilii per nos factam *congregationi Basileensi sub nomine generalis concilii adhæserunt*, obediverunt, aut incorporati fuerunt, qui jam ad nostram obedientiam sunt reversi, vel infra sex menses post declarationem nobis factam redierint, seu declarationi ipsi adhæserint, *ab omnibus* & singulis *juramentis*, perjurii reatu, ac aliis censuris & pœnis, si qui tenerentur, aut incurrissent, inflictis, & in tales promulgatis, aut propterea infligendis, auctoritate præfata *absolvimus* & liberamus, ac omnem irregularitatis, inhabilitatis & infamiæ maculam sive notam, exinde quomodolibet forsan contractam, abolemus, & in pristinum statum restituimus & reponi-

reponimus, perinde ac si talia minime emanassent. Præterea omnes & singulas personas Nationis præfatæ, sive alterius etiam, in ea beneficia vel officia sicut præmissum est obtinentes, quæ sub declaratione hujusmodi pro nobis facta vel facienda continebuntur, quæ post hujusmodi concilii translationem Basileæ remanserunt, aut ipsi congregationi adhæserunt, faverunt, officiis in eadem præfuerunt, aut in legatione eorum missi sunt quandoque, aut eis crediderunt, *ab omnibus excommunicationis*, suspensionis, interdicti, aliisque censuris & *pœnis*, in eas per processus nostros aut aliàs inflictis & promulgatis, *absolvimus*, cum his, qui ibidem, seu à provisis ab ipsis aut eorum auctoritate sacros ordines dicto tempore receperant, ut in susceptis ordinibus ministrare valeant *dispensantes*. Volumus insuper, quod *singuli Metropolitani Nationis ejusdem*, actu jam nobis obedientes, vel qui infra sex menses ut præfertur nobis & Apostolicæ sedi debitam obedientiam præbuerint, *consimiles bullas* sive literas apostolicas *habeant*, super quibus petentibus quibuscunque, quotiens opus fuerit, sub eorum sigillis transsumpta concedere valeant, eisque in judicio & extra plena fides sicut originalibus literis per omnia præbeatur. Super *ecclesiis* autem *Treverensi* & *Coloniensi* de quibus in petitionibus Regis, Archiepiscopi Moguntinensis, & Marchionis præfatorum, specialis est positus articulus, per alias nostras literas desuper editas, specialiter *providimus*, prout in eis latius continetur. *Ut* autem *præmissa* eo *firmius observentur*, pro nobis & successoribus nostris Romanis Pontificibus, de venerabilium fratrum nostrorum Sanctæ Romanæ ecclesiæ Cardinalium consilio & assensu, *pollicemur* omnia & singula *supra dicta inviolabiliter observare*, & contra ea vel ipsorum aliquod in toto vel in parte nullo unquam tempore quicquam innovare: Et quod nobis licere non patimur, eisdem *successoribus indicamus*: Decernentes ex nunc irritum & inane, si secus super his à quoquam quavis etiam apostolica auctoritate scienter vel ignoranter attentari contigerit. Quin imo, si *adversus præmissa* litteræ aliquæ aut *mandata*, ad cujuscunque instantiam, vel etiamsi motu proprio seu ex certa scientia, etiam cum derogatoriis clausulis, sub quacunque verborum forma, à nobis seu nostra auctoritate aut ab alio quovis emanassent, seu in futurum emanarent, tales & nunc *pro infectis volumus haberi*: Quodque is, contra quem emanassent, aut concessæ fuissent, aut emanarent, & in futurum concederentur, illis minime obedire teneatur: *Non obstantibus quibuscunque constitutionibus apostolicis*; & etiam cum decreto irritante, quorumcunque tenorum existant, in genere vel in specie, per nos seu prædecessores nostros *concessis*, seu *concedendis privilegiis vel indultis*, de quibus ac totis tenoribus eorum specialis & expressa etiam de verbo ad verbum mentio in nostris litteris foret facienda, nec non quarumcunq; *ecclesiarum statutis* & *consuetudinibus*, etiam juramento, confirmatione apostolica, vel quacunque firmitate roboratis, ceterisque in contrarium facientibus quibuscunque. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostræ *confirmationis*, voluntatis, statuti, advocationis, extinctionis, impositionis, collationis, provisionis, concessionis, cassationis, irritationis, annulationis, constitutionis, abolitionis, rehabilitationis, restitutionis, repositionis, remissionis, relaxationis, donationis, absolutionis, liberationis, ordinationis, intentionis, dispensationis, pollicitationis & indicationis, infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præsumpserit, indignationem omnipotentis DEI, & beatorum Petri & Pauli Apostolorum ejus, se noverit incursurum. *Dat. Romæ* apud Sanctum Petrum, *anno incarnationis dominicæ millesimo quadringentesimo quadragesimo sexto, septimo idus Februarii, Pontificatus nostri anno sexto decimo.*

Poggius.

Sigillum plumbeum, rubrâ & flavâ chordâ Bullæ appensum. In quo duo capita Pauli & Petri cum inscriptione: (S.PA.S.PE.) — († EVGENIVS PP. IIII.)

de curia de Thomacellis.

Legati Eugeniani mora.

Quam se ad Germanos missurum dixerat *Legatum* Eugenius, rei prorsus conficiendæ causa, post superiorem *conventionem* quotidie expectabat Imperator. Moras autem quod necteret Eugenius, Imperatorem hoc male habuit. Secretarius Cæsareus, illo tempore clericatum amplexus & subDiaconus factus, *Æneas Sylvius*, literis 6. Martii A. 1446. datis, Johanni Campisio hanc ægritudinem animi in curia Cæsarea ex dilato adventu Legati Romani exposuit his verbis: *Chiemensis Episcopus ad Rhenum ivit, Electores convenit. Jamque hac die cum eis habiturus est in Francofordia conventum, bonamque spem facit ad unionem pacemque Ecclesiæ. Nescio quid sequetur. Hic magna est admiratio de tarditate Legati vestri. Nam SECUNDUM CONVENTA jam pluribus diebus in hac curia se debebat ostendere, de quo nihil hic sentiri modo scimus. Ingeriturque magna suspicio, quæ possit aliquid mali parere, ut scire possunt, qui intentiones norunt hic habitas. Ex Basilea fuerunt apud nos oratores, quorum petitio fuit, quod Cæsar auctoritatem Ecclesiæ, juxta declarationem Constantiæ factam & Basileæ renovatam, tueretur ac manuteneret. Utque dietam Norimbergensem mandaret teneri, ad quam suos oratores Basileense Concilium cum plena potestate mitteret, super omnibus quæ ad pacem Ecclesiæ pertinent. &c.* Quibus Basileensibus Oratoribus Imperator spopondit suum pro autoritate Ecclesiæ servanda studium perpetuum. Comitia verò nova Noribergensia declinavit.

Interea diem obiit supremum Eugenius, per Legatum promissum re nondum confecta.

CAPUT XII.

De Transactione Nicolaitana, sive Concordia inita inter FRIDERICUM III. Imperatorem *nomine Germanicæ nationis &* NICOLAUM V. *de* Reformatione Ecclesiastica per Germaniam. A. 1447. & A. 1448.

Nicolaus V. confirmavit Interim Eugenianum.

POsthæc visa Ecclesia nacta Halcyonia, vel inducias, quando A. 1447. *Nicolaus V. Papa* Principum Germaniæ *de Ecclesiæ emendatione* repetitas *constitutiones*, in Basileensi ac Constantiensi Conciliis consignatas, ab Eugenio anno superiori confirmatas, suo quoque consensu atque Papali sigillo simpliciter probavit, roboravit, communivit, atque A. 1447. 10. Aug. confirmavit, teste *Cherubino, Bullar. Rom. Magn. Tom. I. f.* 372.

Legatus Papalis venit in Germaniam.

Quod præterea *Eugenius IV.* anno superiori in sua cum Germaniæ Principibus Conventione callido consilio definiverat, se *Legatum Ro. Sedis*, plena autoritate instructum, in Germaniam missurum, qui cum Imperatore ac Principibus plene ageret, desideratamq; Reformationis rem conficeret: Hoc etiam quomodocunque est impletum. Quippe *Johannes Cardinalis*, Ro. Sedis Legatus, *in Germaniam* hoc nomine tandem venit, & cum Principibus, *præsente* etiam Cæsaris nomine *Ænea Sylvio*, tractavit. De quibus igitur inter Principes Germaniæ & Cardinalem Legatum quoad Ecclesiasticæ Reformationis nego-

negotium tunc convenit, ex utraque parte A. 1448. subsignarunt. Quam initam *Germanorum cum Nicolao V. concordiam, reformationis articulos concernentem*, ipse Nicolaus V. Papa absque hæsitatione eodem anno similiter subsignavit, atque edito Diplomate confirmavit.

Non poterat autem Eugenii IV. sagacitas latere, cum per Legatum suum de Germanorum Ecclesiasticis juribus, Reformatione Constantiensi ac Basileensi quæsitis, porro cum Germanis se acturum constitueret. Erat enim hoc consilium in restringendam Germanorum magna jam ex parte impetratam Ecclesiasticam libertatem directum. Ut Legatus iste quædam jura Germanis Principibus, superioribus Reformationibus parta, eriperet, ac priorem Sedis Ro. autoritatem iterum redderet ampliorem. Quod & illis Concordatis sic effectum. *Eugenii IV. sagacitas.*

Etiamsi enim Fridericus III. & Germaniæ Principes, juribus suis Ecclesiasticis jam plerisq; potirentur, aut se potituros imposterum confiderent: Quod tamen pacem publicam amplectendam putarent, eam, invitis tamen quibusdam, cum Pontificis Legato sub Nicolao V. iniverunt pactionem, ut Principes Germaniæ jura isthæc sua in proximis Conciliis quæsita, urgente Legato Pontificis, dividi permitterent. Ut aliqua salva imposterum retineret Natio Germanica, aliqua ad Papam redire concederent Germani, singulis utrinque definitis. Dulcior enim tenuis visa quibusdam buccella panis in quiete & tranquillitate, quam grandis farinæ modius cum continua inquietudine ac lite. Ita ergo ex divisis jam Ecclesiæ Germanicæ juribus *Concordata* emerserunt, A. 1448. d. 17. Febr. in Germania signata, & 14. Cal. April. Romæ confirmata. Quæ sane *Æneæ Sylvii*, Itali, Cæsarei Secretarii ac Consiliarii, qui nomine Cæsaris omnibus his de Reformatione Ecclesiæ negotiis interfuit, ac Cardinalibus Romanæ curiæ Primatibus familiarissimus simul fuit, consilio ac nutu magis in eam formam redacta, quàm Friderici Imperatoris arbitrio. Hic siquidem Æneas, cum Legato Romano facile conspirans, quem anxie antea expectaverat, Imperatoris Friderici animum flectere poterat, quo vellet. Quod & Cardinalis factus & Pontifex, abunde demonstravit. Unde natum *nomen Concordatorum Nationis Germanicæ.* *Æneæ Sylvii cura in Concordatis faciendis.*

Hæc Concordata qualiacunq; inter Nationem Germanicam, Imperatorem scil. Fridericum *& Pontificem Nicolaum V.* edidit A. 1513. Argentinæ *Wimphelingius*, cum *Imperator Maximilianus* Sigismundi, Alberti, ac Friderici Parentis sollicitudinem pro Ecclesiæ salute serio æmularetur, id continuo meditatus.

Commendare satis non potest *Wimphelingius* in præfatione hujus *Nicolai V.* virtutem, Papali sede dignissimam. *Nicolaus V.* inquit, *Thomas Sarzanus prius appellatus, Eugenio IV. in Pontificia sede successit, durante adhuc schismate, quod Felice V. contra Eugenium electo subortum fuerat, A. 1447. Fuit autem pius, justus, Dei cultor, doctorum amicus, & ipse doctissimus sacrarum litterarum interpres, tantæ auctoritatis & gratiæ, ut animos Principum ad bellum jam concitatos aliquamdiu represserit, supplicationes admodum celebres cum clero & populo habuit, liberalis erga literatos, quos & pecunia & officiis ac beneficiis mirifice juvit, quos & præmiis nunc ad lectiones publicas, nunc ad componendum de integro aliquid, nunc ad vertendos Græcos auctores in latinum, perpulit. Misit literatos per totam Europam,* *Nicolai V. elogiũ.*

quorum industria libri conquirerentur. Et Poggius Quintilianum tum invenit. (Wimphelingium hic memoria fefellit, cum in Constantiensi Concilio Quintilianus à Poggio sit repertus) *Ædificavit magnifice & splendide. Templa quædam restituit, quædam à fundamentis erexit. Ejus mandato vici urbis fere omnes strati sunt. Eleemosynas multas in pauperes erogavit, virgines inopes sua pecunia maritis elocavit. Officium nullum vendidit, nec beneficium simoniaca pravitate ductus ulli collocavit. Gratus in bene de se & Ecclesia meritos, amator justitiæ, pacis auctor & conservator, clemens in delinquentes, ceremoniarum diligentissimus observator, nihil quod ad divinum cultum pertineret omittens. Extant vasa auro & margaritis insignita: Extant aulæa auro & argento intertexta: Extat mitra Pontificalis, quæ Nicolai munificentiam ostendunt. Libros sacros exscribi jussit auro & argento redimitos: Bibliothecam Pontificiam mirifice auxit. Religiosos (ut vernaculo vocabulo utar) amavit & juvit. Bernardinum ordinis S. Francisci in sanctos retulit, quod prædicando, docendo, monendo, castigando etiam, factiones Italiæ, Guelpham scil. & Gibellinam, magna ex parte extinxerit, & Christianis hominibus bene beateque vivendi viam ostenderit. Moritur autem hic optimus Pontifex, magno apud posteros desiderio sui relicto, Anno 1455. Eique Calixtus III. eodem anno in Pontificatu succedit.* Consentit cum hoc encomio *Nauclerus, Gen.* 46.

Varia ac præcipua editiones Concordatorum.

Præterquam vero quod in paragraphos distinxerit hæc *Concordata* Wimphelingius, argumentis quoque vel summariis instruxit, ac notis illustravit. Sub finem amare conqueritur, suo tempore illam *Nicolai* fidem prorsus iterum expirasse, obsecratque Germanicam nationem, quæ exemplo majorum emendationem à Pontifice *Julio II.* rursus quærat, *Maximiliano Cæsare* opem laturo.

Eandem repetiit *Georgius Branden, JCtus, Presbyter Eystetensis & Canonicus Augustanus*, in principio hujus seculi, in suis *Collectaneis super concordatis inter Sanctam Sedem Apostolicam & Inclytam nationem Germaniæ.* Quæ *Brandeniana Collectanea* annexa sunt *Praxi Beneficiorum Petri Rebuffi JCti. Col.* 1610.

Ex Brandenio depromsit *Schilterus* Ictus, qui & notis illustravit. Quæ subjuncta sunt celebri opusculo *Francisci Duareni, De sacris Ecclesiæ ministeriis ac beneficiis.* Quod autem *Brandeniana* illa in laudata editione insigniter essent corrupta, tametsi à diversarum editionum mendis studiose dicerentur expurgata, *Schilterus* Brandeniana restituit, *Cherubino* absque dubio collato atque ex Brandenio simul emendato.

Cherubinus eandem *Nicolai V. bullam*, pro Ecclesiæ Germanicæ juribus, suo inseruit *Bullario Romano Magno, Tom. I. f.* 374.

Codice juris Gentium Leibnitiano, fol. 396. *seqq.* exhibita sunt hæc *Concordata*, ut à Germanis & Legato prius erant consignata, Imperatoris & Joannis Cardinalis Ro. Sedis legati manu sub scripta, cum præloquio Germanorum Principum, eorundemque clausula. *Wimphelingius* & alii dederunt cum præloquio Nicolai confirmantis, adeoque jam confirmata.

CAPUT

CAPUT XIII.

De novis Principum Germanorum querelis ob Reformationis Basileensis ac Concordatorum momenta Romæ neglecta & nova Ecclesiarum Germanicarum onera à Calixto III. denuo imposita. A. 1457.

AB obitu Nicolai V. *Calixtum III. Papam*, ut Nicolai successorem ita & illius genii participem in principio fuisse, celebrat *Wimphelingius l. c.* Qui *Friderici III. querelas* non spreverit, nec intenderit aut ordinariorum mensibus derogare aut *Concordatis* istis contravenire. Cujus in hanc rem commendat diploma. *Calixti III. animo in Germanos bonus.*

Verùm, qui Basileensi Concilio interfuerat, in curia *Friderici Imperatoris* per quindecim postea annos *secretarii ac consiliarii Imperialis* characterem tulerat, Cæsari carissimus, *Æneas Sylvius, Italus*, qui superiora Germanorum consilia, longo illo tempore de *Reformatione Germaniæ* agitata viderat, intime inspexerat, sed & ex parte gubernaverat, & hactenus probaverat, & *Concordata* illa parari juverat, Romanis interim familiaris, cum jam A. 1446. in curia Cæsaris, ut commodius emergeret & dignitatibus potiretur majoribus, civilem vitæ conditionem cum sacra permutare cœpisset, *Subdiaconus*, dein *Diaconus* factus, ac porro Senensis *Episcopus* creatus, ab Imperatore Friderico Nicolao V. Papæ ad *Cardinalitiam dignitatem* adipiscendam commendatus, ac à Calixto III. evectus, atq; ita Romanæ parti jam totus devinctus, aliter aut apertius *de Germanorum statutis Reformatoriis* sentire ac consulere cœpit.

Ex illo itaque tempore, quo *Imperatoris Friderici singulari gratia* ac enixa commendatione, quod abunde agnoverat, ac publice prædicabat, *Cardinalis* factus, Romæ egit, Germanica natio pristina onera Ecclesiastica per Ro. curiam sibi rursus imponi sensit ac doluit Longis igitur ac diuturnis illis Principum consultationibus, conventionibus & concordatis, tantum omnino non effectum, ut, quod in Const. ac Basileensi Conciliis de *Ecclesiastica Reformatione* statutum, ac ab Eugenio & Nicolao confirmatum, à Calixto III. constanter admitteretur. *Æneas Sylvius Germanis gravis.*

Quoniam ergo *Ecclesiæ Germanicæ onera* pristina viderentur redire, & *Principum querelæ* sunt renovatæ. *Frequentia* ea de re, quomodo Ecclesiis Germanicis tandem consuleretur, *comitia* iterum habita à Principibus. *Friderico Electore Brandenburgensi, ArchiEpiscopo Magdeburgensi*, aliisque Principibus Ecclesiæ Germanicæ libertatem serio quærentibus. *Nova Comitia Germanorum.*

Interea *Theodericus de Morsa, Elector Coloniensis*, literis ad Æneam Sylvium, Cardinalem illum, & Calixtum III. Papam datis novas *Germanicæ nationis querelas* A. 1457. exponere non est veritus, *Reformationemq;* postulare non dubitavit. *Electorum imperii querelæ.*

Johannes Episcopus Herbipolensis à Collectoribus Papæ in illo Episcopatu collectam pecuniæ summam ex Germania Romam tunc dimittere noluit, sed sibi & Episcopatus usibus vindicavit.

Quod cum indignissime ferret Ro. curia, ac Episcopo Herbipolensi dira minaretur fata, causam Episcopi egit *Theodericus Erbacensis, Elector Moguntinus, ArchiEpiscopus*, isque Episcopum Herbipolensem jure hoc fecisse contestatus est.

Idem quoque *Moguntinus Elector*, per Cancellarium suum *Martinum Majorem, Æneæ*, Cardinali Senensi, *Principum Germaniæ querelas, decem* insignia *Gravamina pristina* complexas, sæpius per literas & nuncios aperuit, ac quod novam atque *efficaciorem* in Germania molirentur *reformationem* nunciavit.

Quod brevis sit, sed ponderosa, prima in his *cancellarii Moguntini Epistola*, quæ *consilia Germanorum Principum* illius temporis, *pro Ecclesia Germanica reformanda*, clarissime pingat, & hic legisse juverit.

Gravamina Germanica rationis repetita.

Cognovi, inquit, *ex literis amicorum, te Cardinalem esse creatum. Congratulor & tibi, qui pro tua virtute digna consecutus es præmia, & mihi, cujus amicus in ea dignitate constitutus est, in qua me meosque necessarios aliquando juvare poterit. Illud mihi molestum, quod in ea tempora incidisti, quæ sedem Apostolicam afflictura videntur. Nam Domino meo* ARCHI-EPISCOPO (*Moguntinensi, Theoderico ab Erpach*) *frequentes afferuntur* de Romano Pontifice (*Calixto III.*) querelæ, qui neque CONSTANTIENSIS *neque* BASILEENSIS DECRETA CONCILII *custodit, neque se pactionibus antecessoris sui* (Nicolai V.) *teneri arbitratur*, NATIONEMQUE NOSTRAM *contemnere & prorsus exhaurire videtur. Constat enim, electiones Prælatorum passim rejici, beneficia dignitatesque cujusvis qualitatis & Cardinalibus & protonotariis reservari. Et tu quidem ad res provincias teutonici nominis, sub ea formula reservationem impetrasti, quæ hactenus insolita est & inaudita. Expectativæ enim gratiæ sine numero conceduntur. Annatæ sive medii fructus absque ulla dilatione temporis exiguntur, & plus etiam quam debeatur extorqueri palam est. Ecclesiarum regimina non magis merenti, sed plus offerenti committuntur. Ad corradendas pecunias novæ indulgentiæ indies conceduntur. Decimarum etiam exactiones inconsultis prælatis nostris Turcorum causa fieri jubentur. Causæ, quæ tractandæ terminandæque in partibus fuerant, ad apostolicum tribunal indistincte trahuntur. Excogitantur mille modi, quibus Romana sedes aurum ex nobis, tanquam ex barbaris, subtili extrahat ingenio. Ob quas res nostra natio, quondam inclyta, quæ sua virtute suoque sangvine Romanum imperium coëmit, fuitque mundi domina ac Regina, nunc ad inopiam redacta, ancilla & tributaria facta est; & in squalore jacens, suam fortunam, suam pauperiem, multos jam annos meret.* Nunc verò quasi ex somno excitati Optimates nostri, quibus remediis huic calamitati obviam pergant, cogitare cœperunt, jugumque prorsus excutere & se in pristinam vindicare libertatem decreverunt. *Erit hæc non parva jactura Romanæ curiæ, si, quod cogitant Romani Imperii Principes, effecerint. Quantum itaque de tua nova dignitate lætor, tantum commoveor & angor, tuo tempore hæc parari. Sed Dei fortasse alia est cogitatio, & illius profecto sententia obtinebit. Tu interim bonum habeto animum, & quibus repagulis fluminis impetus coerceri possit, pro tua sapientia cogitato, & vale optime. Ex Aschaffenburga, Calendis Septembr.* M. CCCC LVII.

Haud longe post, quando hic *Moguntinensis Cancellarius* denuo ad Sylvium tanquam veterem amicum scripsit, *Secretarius Moguntinensis Wigandus*, ad Papam ablegatus, nomine Cancellarii *Gravamina* superiora repetiit ac Cardinali Senensi coram explicuit. Ne ignoraret, quid Germani pro suæ Ecclesiæ libertate molirentur.

CAPUT

CAPUT XIV.

De Astu Sylviano, sive impenso illo apud Germanos *desiderio* novi Concilii universalis ad reformandam Ecclesiam, *eluso per* Æneam Sylvium Cardinalem.

A. 1457. & 1458.

POstquam cum aliis Principibus Germaniæ *Cancellarius Moguntinus*, nomine *Electoris Moguntini*, Germanorum desiderium Æneæ Sylvio Cardinali plus simplici vice exposuisset, qui à Basileensi Concilio finito, decennioque jam abinde elapso, *novum Generale Concilium* expectarent, *ad Reformandam Ecclesiam*: Eneas Sylvius hoc *Germanorum desiderium* ineptiæ publice accusare cœpit, neque Concilium universale novum Germanis indulgendum esse aperte affirmavit. Tantoque hoc egisse apparet sollicitius, quanto certius pro sua sagacitate auguraretur, se ad sedem Papalem aliquando emersurum. Qua sollicitudine meruit sequenti statim anno summus creari Pontifex. Ut non vana essent ejus consilia, quibus Constantiensis ac Basileensis Concilii decreta enervarentur atque eluderentur, omnisque tamdiu tentata Reformatio extingueretur. Noverat hic Cardinalis intime & Imperatoris mitissimi & Principum Germaniæ animos atque consilia, noverat etiam in regimine sacro & civili vires Germanorum, ut & rationem illas debilitandi atque frangendi, qui ultra viginti annos in Germania & inter Magnates quidem ac Principes versatus, inque ipsa Cæsarea aula ad publica nec pauca arcana imperii negotia, sacra maxime, admissus.

Germani novum Concilium Generale desiderarunt.

Pro sua igitur incomparabili eruditione, genii promptitudine admirabili, prudentiaque, arduis negotiis inter ipsos Germanos eorumque aulas dudum subacta, *literarum arma* tutissima atque validissima fore intellexit, *quibus Germanorum consilia*, novaque *de Reformatione desideria expugnaret.*

Æneas Cardinalis Germanorũ consilia fregit.

Periculum ejus rei fecit, ut in hac arte erat exercitatissimus. Ita *Coloniensi Electori* conquerenti mollissime respondit 4. *Non. Decembr.* 1457. Fiduciam suam & Pontificis, in hunc Electorem positam, ante omnia testatur, qui nihil in illis *Principum conventibus* concludi sit admissurus, quod Ro. curiæ adversetur. Pontificem certiorem factum ait, in *Conventionibus, quæ tunc in Germania inter Principes fierent*, aliqua jam tractari quæ Ro. sedem concernerent. Rogat proinde hunc Electorem, qui aures illis consiliis non præbeat, quibus Ro. sedis autoritas diminuatur. Quod persuadere satagit hoc colore: Si Ro. sedis autoritas deprimatur, simul & hujus Archi-Episcopi Coloniensis & aliorum Episcoporum autoritatem collapsuram. Votum ac *desiderium Electoris, ut Romæ quoque ea reformentur*, quæ odium Germanicæ nationis pariant, non repudiat, sed se in id elaboraturum pollicetur. Testaturque omnino, cum dissimulari non posset, *Romæ aliqua committi, quæ non laudet omnia.* Ut igitur Ele-

Coloniensis Elector à Germanorum Consiliis avocatus.

ctori

ctori Colonienſi conſilium ſuggerat, & *à ſententia ferenda Germanos Principes avocet*, ſuadet, *gravamina Germanorum* ad ipſum Pontificem deferre, qui, ſi juſta petant, votis ſit reſponſurus. Suam præterea integritatem & in Germanos affectionem explicat, qui quæ Germanicæ nationis honori atque commodo cedant, ſollicite ſit curaturus, utpote cujus ſe æſtimet membrum. Maxime quod & à Colonienſi hoc Electore multis olim ſit affectus beneficiis. Obſecrat poſtremo, quæ in ditionibus hujus Electoris ab ipſo ſit commenda Romæ impetrata, ne impediat, & ſuos officiales libere agere permittat.

Moguntinus Elector minis à Germanorum inſtituto abſterritus.

Electori Moguntino, calamo *Æneæ*, ſed pleniore magisque oneroſo, reſpondit ipſe *Calixtus III. d.* 15. *Octob. A.* 1457. Excuſat Electorem Moguntinum, (qui Herbipolenſem Epiſcopum tueatur,) eo nomine, quod Elector cauſam Epiſcopi integram non probe habeat perſpectam. Intolerabilem ſcilicet eſſe ac deteſtandam Epiſcopi præſumptionem, qui *pecunias, autoritate apoſtolica in Epiſcopatu Herbipolenſi collectas* ac ſervatas, ſibi vindicaverit. Monitum à Papa, qui *pecuniam* ſolveret, & *ex Germania in Italiam ablegaret*, mandata Romana contemſiſſe, probrisque porro affeciſſe: Nuncios Papales qui Ro. curiæ jura urgerent, ab Epiſcopo in ſuo Epiſcopatu Herbipolenſi non ſolum non toleratos, ſed ex territorio ejectos, non recedere ſed & fugere compuliſſe. Excuſationem Epiſcopi non admittit, quod illæ *pecuniæ ex Nicolai V. conſtitutione ad Ro. curiam non pertineant.* Romanum Pontificem de talibus pecuniis liberam, ait, diſponendi habere poteſtatem. Septem menſibus expectaſſe Papam Epiſcopi ſubmiſſionem atque ſolutionem, ſed absque fructu. Primum illum fuiſſe à ſe pronunciatum in ſuo Papatu Epiſcopum, quem tam pertinacem ſibique adverſum doleat. Juramentum urget Epiſcopi, Pontifici ſibi per Procuratores Epiſcopi præſtitum. Monet dein Electorem Moguntinum, diſponat Herbipolenſem *ad ſolutionem Cameræ Ro. præſtandam.*

Imperator blanditiis pellectus.

Imperatorem quoque ipſum, *Fridericum III.* Principum Germaniæ conſilia hac in re moderaturum, non intermiſit *Calixtus* literis bullisve per *Æneam* ablegatis 8. *Cal. Dec.* abſtrahere à cœpto, atque ad curiæ Ro. devotionem revocare.

Electores mitigati.

Similis argumenti literas *Electoribus Imperii* tradi juſſit, ut animi eorum diſtraherentur, aut à negotio iſthoc avocarentur.

Archiepiſcopi abstracti.

Archi Epiſcopum Magdeburgenſem & *Rigenſem*, *Trevirenſem* ac *Salzburgenſem*, in tales *Principum Germanorum conventiones de rebus Eccleſiæ* ne conſentirent, animare ſtuduit.

Palatinum Rheni per Ludovicum Bavariæ Ducem à Comitiis illis & Eccleſiæ negotio abſtrahere contendit.

Æneæ promiſſæ.

Rei gravitatem ac periculum cum ſentiret Papa, per *Æneam* hoc Principibus ingeri ac inculcari diligenter voluit: Multo facilius Principum filios per Pontificem iri promotum, quàm per Capitula vel ordinarios in Germania.

Quas *Calixtus* ad Imperatorem in illo *negotio, Eccleſiæ Germanicæ à*

cæ à Ro. curia separandæ, dederat literas, Romanæ curiæ ministris in Germania agentibus communicare non destitit, eos rogitans, Curiæ Ro. constanter adhærerent, ejusque incolumitatem promoverent. *Intelleximus*, scribit ad Henricum Lembrig, Notarium suum, per Æneam, *veridico relatu, nonnullos esse Principes Germanicæ nationis, Ecclesiasticos & seculares, qui de nobis & de nostra curia murmurantes, Germanicam nationem nimium per nos gravari prætendunt. Id faciunt more hominum, qui sæpe bonum quod habent non cognoscunt, nec sub alicujus regimine quantumcunque optimo quiescere possunt. Scimus te devotum esse sanctæ sedi Apostolicæ & nostri honoris cupidum, nec placere tibi ea quæ præter ordinem fiunt &c.* *Ministri Pontificis in Germania ad Ro. Curiæ fidem animati.*

Similiter ad *Nicolaum, Cardinalem S. Petri ad vincula, in Germania agentem*, ita scripsit *Calixtus Papa. Consideravimus diligenter ea quæ nobis scripsisti super practicis, quas nonnulli Principes ac Prælati in partibus Rheni tenere dicuntur in negotiis Ecclesiæ. Perpendimus quoque consilium tuum salubre & optimum esse*, nempe ad Imperatorem ea de re scribendi. Uti quoq; factum nunciat, qui per Æneæ callidam & blandam eloquentiam *Imperatoris animum* vehementer flexit. Adeo ut *Imperatorem* quoque, delinitum, *aliis Principibus Germanis* Ro. curiæ adversantibus *opponi* commode posse judicaret Calixtus cum Ænea. Quod sollicite sæpe per Æneam quæsitum à Friderico. *Consilium, Imperatorem Principibus opponendi.*

Sed & *Cancellarii Moguntini* pro reformatione Ecclesiastici status in Germania studium tantum valuit apud *Æneam Cardinalem*, ut privato primùm breviore, dein aperto publicoque & longo scripto refellere non dubitaret. Præstitit hoc paucis mensibus absque temporis dispendio multo, pro excitatissimo igneoque suo ingenio. *Conquerenti Cancellario Moguntino multis literis respondit Æneas Cardin.*

Quod & per *VVigandum, Electoris Moguntini secretarium*, in Italiam ablegatum, de Reformatione Ecclesiastica à Germanis serio tractanda, Æneæ exposuerat *Moguntinensis Cancellarius, arguta* statim *epistola*, mollissimis affectibus exuberante, diluere allaboravit *Æneas*, 12. *Octob. ejusdem anni* 1457.

Paulo post *d.* 20. *Octob.* eidem Cancellario Moguntino pollicitus est, se curaturum, *ne Concordatis derogetur*. Qui sit persuasus, tunc Germanicæ nationi non fore causam querelæ, si *pacta* serventur. *Gratiis* & *Reservationibus Papalibus* non intendi, ut per illas *Concordatis* quid detrahatur.

Idem promisit Æneas & *Principibus Germaniæ* & *privatis viris doctis Germanis*, interpretibus literis frequentibus.

Ceterum amplissimæ pro Ro. curia apologiæ, & toties quæsitæ *Germanicæ reformationis publico repudio*, argutissimus Cardinalis Æneas hoc dedit nomen: *Descriptio de ritu, situ, moribus & conditione Germaniæ.* Prodiit mox *Lipsiæ*, inventâ nuper typographiâ, eodem seculo, typis excusum, publicum hoc ænei pectoris monumentum. Repetitum dein *Argentinæ A.* 1515. nomine *Germaniæ Æneæ Sylvii.* *Publicum Reformationis Germanicæ repudium Sylvianũ.*

In Epistolis ejus, *Coloniæ* per *Joh. Kælhoff de Lubek*, *A.* 1478. edi-

tis, epistola 228 refert brevissimam quandam duntaxat particulam totius hujus libelli, eamque valde mutatam. Sive prolixitas voluminis prævisa prohiberet totum librum sive integram ad Mejerum epistolam inserere, sive editor Coloniensis Germanicæ nationis vellicatæ habuerit rationem, ut dissimulandam putarat integram epistolam.

Æneæ Sylvii in respondendo argutia.

Inscripsit Æneas argutas has suas Romanæ sedis vindicias *Antonio, S. Chrysogoni Cardinali Presbytero, & Episcopo Nerolensi.* Magnam animi sui ægritudinem, ex ferali & acrimonia plena *Mejeri epistola* lecta conceptam, stomachabundus subindicat. Amicitiæ interim, olim cum Mejero in Germania jam in Basileensi Concilio contractæ, memor, Mejeri invidiam molliter ac perhumaniter declinare studet. Quare ei se non imputare illam acerbitatem, scribit. Quoniam id scripserit quod audiverit, feceritque ex dato corio calceum. Fateturque ita, non ex Mejeri ingenio *querelas* istas esse natas, sed *inter Germanos frequentatas publiceque proditas* ab eo esse admissas.

Quare, ut affectui Mejeri magis inserviat, hanc querelarum denunciationem officii & amicitiæ genus blande interpretatur: Qui tenuerit amicorum consuetudinem, qui & secunda & adversa absentibus nota faciant amicis. In *Germanos* igitur *quosdam* invehitur, Ro. sedis inimicos. Suum dein memorat institutum, confutandi quæ primæ sedi objiciantur. Prolixitatem operis excusat, ex ampla materia natam. Artem & ingenii vim à se adhibitam, in argumentis omnis generis, philosophicis ac Theologicis, advehendis, non dissimulat. Cum non facile argutius quisquam & ornatius pro Sedis Ro. dignitate dimicaverit. Humilius tamen, (quibus erat affectuum insidiis ubique instructus) de suo hoc ipse judicat labore, ad falcinandum artificiose lectorem, omnemque arrogantiæ speciem declinandam. Altius se volasse, pro sua scribit modestia, quam alis ferri suis possit, qui metuat lapsum. Censuram itaque & calculum *Cardinalis Antonii*, quem ab omni doctrinæ genere commendat, humanissime petit. *Rom. Kal. Febr. A.* 1458.

Plenius hic legisse juverit *Argumentum Operis* hujus ingeniosi *Sylviani, quod desiderato à Germanis novo* juxta Concilii Constantiensis decretum *universali Concilio, & Ecclesiasticæ reformationi* toties efflagitatæ *opposuit.*

Literis & artibus probe instructus *Æneas*, privatum negotium, *de Cardinalitia dignitate* gratulationem Cancellarii Mejeri, mollissimo affectu excipit Cap. I. Publicam vero causam, ad *Romanam sedem* spectantem, toto libro graviter sed & callide tractat.

Gravamina Germanorum extenuata.

Conquerenti Mejero de *Germanis à Romana curia pressis* minatur ante omnia Capite II. cum *fabulas* tales sectetur, *cum perditum iri, nisi è schola erroris & officina veneni pedem retrahat.* Simulat interim *se errantem correcturum, ne cogatur pereuntem, si taceret, flere.* Se ostensurum pollicetur, *gravamina, quibus Germania dicatur opprimi*, vel nulla esse, vel longe minora, quam putentur: Dein,

Dein, *Germanicam nationem non esse inopem, sed divitem, florentem, bonis omnibus abundantem.* *Germaniæ opulentia.*

Cap. III. Querelam Mejeri, *non servatas esse à Romanis Pontificibus constitutiones Concilii Constantiensis*, callide repudiat, magnis laudibus efferendo Concilium Constantiense, ob quietem in sede Romana paratam, ob exustos Johannem Huss & Hieronymum Pragensem &c. Neque in ullo articulo ab ejus decretis abiisse Pontificem. Oblique interim subindicat, fas esse Pontificibus, à constitutionibus Synodalibus vel conciliorum abire. *Distingvit ergo inter legem divinam utpote immutabilem, & legem synodalem, quæ quidem venerabilis sit, sed Romani Pontificis arbitrio, si ratio exigat, abroganda.* *Jus Pontificum decreta Concilii mutandi.*

Cap. IV. Attingit caute *decretum concilii Constantiensis*, in quod collimaverat Mejerus: *Singulis decenniis imposterum generale concilium esse habendum.* Quæ lex non servata ansam dat Æneæ curiam Romanam purgandi, sed & Germanos exagitandi *concilii desiderio.* *Omnes*, inquit, *tuæ nationis homines, qui paululum docti sunt, quædam concilii cupido exagitat. Nam cum Synodi celebrantur, Episcopi vestri domi remanent: Vos concilium petitis, ibique laute vivitis, sumptibus alienis, & regentes orbem in magnos & admirabiles evaditis viros. Hinc voces illæ, conciliorum auctoritas salubris atque æterna est, mundum concilio regendum, ad concilium cuncta referenda esse, sine concilio nihil esse quod recte perfici queat. Privata vos trahit utilitas & crescendi cupido.* Ideo concilia à Germanis urgeri ait, ut obscuri in seditionibus & motibus emergant ac illustrentur. Uti voluptatem & gloriam, ita & lucrum causam esse addit tam impense quæsitorum conciliorum. *Cum lucra vestra damnosa esse prælatis non ignoratis*, inquit, *ingenio subtili & peracuto concilium ab eis petendum suadetis, in quo sedis Apostolicæ summum in eos arbitrium coarctetur. Et quemadmodum vos eos coarctatis, ita & illis Apostolicum solium corrodendum esse offertis. Ac finito conventu Episcopi expenso argento nihil plus dignitatis quam prius habent. Vos aucti auro, beneficiis cumulati, existimatione magnificati, domum reditis. Quid mirum si concilium amatis, & eos quæritis ventos, qui alienam navim ad vestrum littus illidant? Aliena miseria vestra felicitas est: bellum vobis pace salubrius, & tempestas quiete melior.* *Concilii Constantien. decretũ de frequentibus Conciliis limitatũ.* *Unde frequens Concilii desiderium apud Germanos.*

Qui accusaverat Germanos male quæsitorum conciliorum, & calliditatis maculam præ religionis nota Germanis impresserat, *causam* illam esse ait *doloris Germanici*, quod à Basileensi Concilio decennium & ultra effluxerit absque spe novi concilii: atque ita illos queri, *Constitutionem Constantiensem, de concilio singulis decenniis cogendo*, à Romana curia violatam. Hoc igitur ut neget, Constantiensis Concilii mentem evolvit, qua *constitutionem* illam *limitatam* voluerit, si non sit noxia futura Synodus nova. *Non, ut cogi concilium oporteret, etiamsi noxia congregatio videretur. Publicam semper utilitatem legis observantia quærit*, infit. *Quod si vergit in noxium, vigor ex lege defluxit.* Quare, ut se magis extricet, *legum humanarum indolem* illustrat, quæ ferri & deleri pro ratione possint. *Est, ut Philosophi tradunt, lex quædam naturalis, quam rectam rationem imperandi prohibendique possumus appellare, quam qui ignorat injustus est: sive illa scripta sit uspiam, sive nusquam. Et ad hanc quidem referenda sunt hominum instituta, ut inveniantur Reipublicæ salutaria, humanam tamen nullam legem constat esse perpetuam. Humanas dicimus, quas homines sanciunt, quæ modo vim habent, modo amittunt. In tempore namque oriuntur & in tempore occidunt. Ex quo tritum est illud apud juris interpretes sermone proverbium, humana statuta secundum tempora variari.* *Legum humanarum infirmitas.*

Ut verò tacitæ *objectioni Germanorum* respondeat, *jus non esse Papæ, concilii universalis statuta mutandi vel abrogandi*, callide ad dominium eminens Papæ confugit, & *exemplo juris Principum in leges suas civiles* munit *jus Papæ in leges Concilii*, disparitatem prorsus dissimulans. *Cum mutæ*, ait, *per se leges existant, neque se ipsas valeant interpretari, nec omnia comprehendere: Necessario Principem esse oportuit in Republica, qui legum modo duritiem leniret, modo molliciem coërceret, loqueretur q́, cum* *Jus Papæ in Concilium.*

illæ silent, & cum nimium esset illarum loquacitas silentium indiceret. Hoc jus in Concilia Romanis Pontificibus competere supponit. *In Ecclesia Catholica hoc munus Romanis Pontificibus creditum est, quod nemo qui sapiat inficiatus est unquam, Generalium conciliorum sanctiones sive interpretari, sive corrigere atque abrogare posse.*

Concilia Germanorum non prosunt Curiæ Ro.

Neque nunc amplius celare potest, *cur de Concilio novo congregando sanctio Constantiensis fuerit à Pontifice suspensa:* Quod *non* videretur *profutura curiæ Romanæ.* Utpote quæ nec cum Basileensi fuerit contenta, cujus damna persenserit curia Romana. Basileense Concilium irrepsisse magis, quam à Pontifice convocatum esse. *Basileensium non fuit consilium novum congregare concilium. Etenim cum pluribus annis in Basilea Synodus modo vera, modo reproba, consedisset, gravesq; motus in Christiano populo excitasset, visum ex usu est, Constantiensis Concilii sanctionem hoc tempore suspendendam esse.*

Concilia dissuadet Æneas.

Hinc postremo memor *damnorum, quæ sedes Romana cepit ex Concilio Basileensi,* in conciliorum incommoda in genere invehitur. *Neque generales conventus sine magna universalis Ecclesiæ novitate, sine gravamine, sine tumultu, sine vexatione coguntur. Rarissima* proinde *concilia* suadet, hac specie, ne illorum frequentia autoritati quid detrahat. *Magna est expectatio Conciliorum. Maximas esse causas oportet, ob quas clerus omnis in unum conveniat. Quia si sæpius concilia celebrentur, vilescat eorum autoritas nimio usu necesse est.*

Concilia non necessaria.

Cap. V. Ut contra Germanos eorumque de Concilio congregando desiderium fortius pugnet Æneas, fingit *duas causas,* more Oratoris, *ob quas forte Concilium* hactenus dilatum *fuisset convocandum:* Ad contentiones Pontificiæ sedis Candidatorum dirimendas, & ad bellum adversus Turcos instruendum. Interim dissimulat *veram causam, quæ Germanos ad Concilium quærendum urgeat & compellat: Cleri & rerum sacrarum emendationem.* Illas itaque duas rationes non suffecisse memorat ad novum Concilium cogendum. Cum & *lites Romanæ de sede Papali* citra Concilium felicius sint compositæ, quæ in concilio forte non componendæ, sed alendæ fuissent. Quo oblique pungit Germanorum querelas vel odium corruptæ sedis Romanæ, à quo Germanorum affectu curia Romana in Concilio sibi parum auspicati videbatur augurari. *Bellum adversus Turcos* itidem citra concilium, à Pontifice præsente, Calixto, feliciter instructum commendat, fuseque extollit, apparatum Papæ ad hoc bellum, stragesque in hoste editas, omnemq; gloriam tribuit Papæ providentiæ & curæ. Quod autem sub antecessore Nicolao Papa Constantinopolim à Turcis expugnatam negare non posset, culpam à Papa amolitur, & non illius negligentiæ sed Græcorum perfidiæ adscribendum esse pronunciat. Ut ergo Conciliorum usum magis deprimat, Calixti facta à Concilio non posse instrui gloriatur, utpote *in quo tot soleant esse sententiæ, quot capita.*

Germani duo habuerunt concilia.

Cap. VI. Abusum exaggerat, qui inter *Legatos ad Concilium confluentes* notetur, qui de prærogativa sedis & potiori loco contendant. Ut adeo illius mali causa concilia sint declinanda. Exprobrat dein Germanis singularem gratiam Pontificis, qui *duobus conciliis in Germania habitis sint beati.* Sufficere illis hanc gratiam. Ulterioremque spem Concilii inter Germanos præscindit, eo nomine, quod & alii nationi, si quæ Synodus sit congreganda, debeatur.

Decima germanis imposita.

Cap. VII. *Decimas Germanis impositas* vindicat, ex eo, quod opus illis sit pro tuenda religione Christiana. Deinde, quod ex decimis nulla Germanis nata sit molestia. *Quæstoris* cujusdam *Coloniensis,* qui Coloniences presserit, culpam excusat, quod non apostolicus, sed apostolici legati is fuerit nuncius. Mejerum, porro *de constitutionibus Synodalibus Basileensibus in Romana Curia neglectis* querentem, graviter increpat, qui litem sopitam renovare conetur, ut qui tectum altis cineribus suscitet ignem.

Cap. VIII. Ut Mejerum tanto fortius repellat & Germanos ab hac infesta querela deterreat, *Basileensis Concilii originem* describit & prima fata. Quod ex decreto Concilii Constantiensis novum quidem proxime fuisset cogendum, verum

verum quod illius coactio tum ratione loci, tum ratione assessorum & præsidum multas habuerit controversias.

CAP. IX. Græcos quoque ad hanc Synodum ait vocatos, ut ad Romanæ Ecclesiæ unionem perducerentur. Venisse quoque ad Eugenium Florentiam, & in celebri synodo symbolum fidei de processione Spiritus S. cum latina Ecclesia decantasse, sed postea iterum desciviisse, refert. *Risisse Orientem Latinorum vesaniam, qui sibi ipsi dissentientes aliorum unionem perquirerent.* *Græci riserunt Romanos.*

CAP. X. Cum pars novi Concilii *Basileæ*, pars apud Eugenium *Florentiæ* ageret, Eugenium Basileenses Patres diris devovisse & ab Ecclesia exclusisse, illos Eugenio summum Pontificatum interdixisse, ac Amadeum Sabaudiæ Ducem pro Eugenio surrogasse & Felicem V. appellatum, memorat. Dum scissa sic Ecclesia, aliis Eugenium sequentibus, aliis Felicem V. Sabaudum, *Germanos neutralitatem quandam induisse*, & diu postea nullius partis mandata suscepisse, sub suorum Episcoporum regimine. Multos dein in Germania conventus habitos, usque ad ultimum annum Eugenii. Quo decumbente, missos ab Imperatore Friderico, Germanicæ nationis nomine, qui neutralitatem eorum abdicarent, obtentis literis, quibus desiderio eorum fieret satis. Legatos fuisse se (Æneam) cum collega Procopio nobili equite Bohemo & aliis. *Germani Neutrales.*

CAP. XI. Ab obitu Eugenii Nicolaum V. suffectum. Sed de obedientia, Nicolao in Synodo præsenti præstanda, longas fuisse controversias, aliis omnia Concilii Basileensis decreta suscipienda esse urgentibus, aliis Papæ, illis tamen salvis, obediendum, aliis concilii illius legibus nullam prorsus inesse vim ob Eugenii contradictionem asserentibus. Eo tandem rem devenisse, ut componeretur, ut quædam decreta Concilii Basileensis reciperentur, reliqua rejecta viderentur. Unde colligit, Mejerum male accusasse sedem Romanam, quæ indefinite loquendo decreta Basileensia reprobaverit aut contaminaverit. Cum ad alia statuta servanda non obligetur sedes Romana, quam quæ admiserit. *Obedientia difficultier à Germanis Papæ reddita.*

CAP. XII. Querelam Mejeri & Germanorum, *decretum Basileense & conventionem de Electionibus personarum Ecclesiasticarum in Germania, à Romano Pontifice non servari, qui Electionibus Germanorum cunctis contradicat*, declinat, decreti & formulæ concordiæ de Electionibus sensum exponens: In officiis minoribus, si canonice fuerit à Germanis facta Electio, eam à Pontifice confirmari, nisi Pontifex Romanus personam magis idoneam surroget: In dignitatibus autem vel primis post Pontificales, vel in Collegiatis Ecclesiis principalibus, liberam relictam Rom. præsuli providendi facultatem. *Electiones Papales.*

CAP. XIII. XIV. XV. XVI. XVII. Longa serie recenset exempla Episcoporum, quos à Canonicis Germanis electos indulserit & confirmaverit Pontifex.

CAP. XVIII. Contendit cum Mejero & Germanis, quos *garrulos* appellat, *qui ad pactata semper provocent*, & minimos augentes excessus irritare & incendere principum animos soleant, & ad res novas urgeant. Illudit dein Germanis: *Infimæ plebis homines, postquam literas aliquas didicere, bello magis quam otio ditantur. Inque turbidis motibus sacerdotia adipiscuntur & præfecturas. Injuriosa est, inquiunt, Romana sedes, quæ nullis favet electionibus: Concilia spernit, nationem velut ancillam habet. Surgite conventus, agite, excutite jugum: Si nequimus priscam resumere gloriam, at saltem liberi simus.* Argumentum dein invertit callide, atque ideo Germanos electionis jus sibi arrogare ait, ut principes contemnant, & plebejos ad cessa officia sacra efferant, ut habeant quos non timeant ac revereantur. *Germani pactorum tenaces.*

CAP. XIX. Ex pravo isto Germanorum consilio, jugum superiorum excutiendi, ortum speciose urget, *quod rari Principes fiant Episcopi*, quod ex plebejis vel minoribus nobilibus plerumque constent Collegia, præter Coloniense & Argentinense, ubi capitula ex Illustrioribus constent domibus. Quâ occasione quæstionem discutit, *quid magis expediat, an viris celso sanguine, an humili loco natis, Ecclesiæ melius committantur?* Romanam Ecclesiam præferre illos, capitula hos. *Episcopi ex nobili fiant genere.*

Sententiæ Romanæ accedit, & illustribus viris Ecclesias committendas affirmat, non humili loco natis. *Illustres enim viri, cum progenitorum imagines ante oculos habeant, & multa incitamenta virtutum, perraro à probitate declinant, cum paternos in filiis mores plerumque recognoscamus. Cum vero in reverentia habentur, neque rebellant subditi, neque insultant vicini. Latet enim quædam vis in nobilitate, quæ populorum sibi nobilitatem vel attrahit vel conciliat. Contra vero Ecclesiam ignobili prælato commissam, & cives & exteri dilacerant. Neque quisquam est tam infimæ plebis homo, qui Ecclesiam pro sua virili non expilet, alius agrum, alius domum, alius vineam surripit. Hic decimam, ille censum præstare recusat. Atque in hunc modum Ecclesiæ, quæ olim opulentissimæ fuerunt, ad egestatem sunt perductæ.*

Nobilitatis prærogativa.

Ut magis invisos reddat Magnatibus Germanam plebem, alio utitur argumento speciosо: *Quod Ecclesias ipsas principes excitarint dotarintque: Quæ si filiis eorum negarentur, verendum esse, ne tanquam ingratis divino judicio temporalia subducantur bona.* Extollit nobilium virtutem amplius: *In viro nobili plus præ se ferre luminis mediocrem virtutem, quam in plebejo summam: Cum hæc ficta caducaque censeatur, illa vera æternaque æstimetur.* Hoc agere apostolicam sedem, capitula vero principum potentiam odisse & effugere.

Jus Ro. curiæ in Ecclesias.

Cap. XX. Repetit jus Romanæ curiæ, uti confirmandi, ita substituendi meliorem personam, quam sit electa. Ut Ecclesiis viduatis ita consulat Pontifex, quemadmodum electorum ejus videatur consilium.

Reservationes Papales moderanda.

Cap. XXI. *Beneficia* autem, *gratias expectativas, in Germania reservari à Pontifice*, conquestus Mejerus, audit, in dignitatibus superioribus id juste fieri. Detestatur interim Æneas modum, morti alterius imminendi ad impetrandum beneficium, aut *votum captandæ mortis.* Laudat Pontificem præsentem Calixtum, qui gratias expectativas abolere voluerit. Dispensandi interim jus Pontifici non prorsus denegandum. *Moderatio*, ait, *quam cuncti probant, medium servat.*

Æneæ Sylvii fortuna inter Germanos.

Cap. XXII. De amplis *reservationibus suis* iisque beneficiis Ecclesiasticis, in tribus Germaniæ provinciis, tribus nempe Episcopatibus, à Mejero objectis, mollissime loquitur Æneas. Ut se non indignum istis Germanicis beneficiis monstret, sua in Germaniam merita enumerat. Qui longissimo tempore à primo juventutis flore in Germania egerit, Concilio Basileensi interfuerit, haud aliter ac si natus in Germania & educatus esset. Apud Imperatorem Fridericum per XV. annos Secretarius & Consiliarius extitisset, interfuissetque Germanorum conventibus, de republica agentibus. Secreta Germanorum summa fide se tractasse, & negotia diligenter absolvisse significat, Legationes quoq; plures se obiisse. Interea gratias agit *Germaniæ, quæ cum Æneæ operâ esset usa, ipsi, magisque sibi, consulerit. Honoravit*, inquit, *personam, dum exercuit.* Cardinalitiam quoq; suam dignitatem favori Germanorum tribuit, & Imperatoris intuitu sibi collatam confitetur. Sperat, à quibus honorem, ab illis etiam id se impetraturum, ut in honore perseverare possit, ad quam rem necessarii sint non parvi reditus ac proventus annui.

Cap. XXIII. Monasteria quoque *reservata*, sed *male*, concedit, & dolet. Idque *per inadvertentiam* factum conqueritur. Quare & Pontifex decreta mutaverit, ac pactis, ab Æneæ quoque adornatis, non repugnandum statuerit.

Simonia Ro. curiæ excusata.

Cap. XXIV. Novam Germanorum querelam, de communi sed *injusta beneficiorum collatione, quæ non virtute sed pecunia impetretur*, omni arte excusat. Peccata Romanæ curiæ non negat. *Fatemur in Ro. curia (quam regunt homines) non omnia esse nitida, & plurima fieri correctione digna. Nec ambigimus, ipsos primæ urbis antistites, cum Christi Dei nostri vicariatum assumunt, homines remanere, ac propterea falli, errare, labi ac decipi posse.* Causam subjungit, cur indignis tribuat Pontifex beneficia Ecclesiastica: Deceptus à Cardinalibus & Episcopis, indignos

dignos commendantibus, quibus apostolica pietas credat. Inde fieri, *ut aliquando virtus pecuniæ cedat.* Non quod Pontifex pietati præferat aurum: sed quod internuntii, argento aut amicitia victi, indignum digno præponant. *Decipitur interdum Rom. Antistes, quis dubitat? Homo est, & inter homines vivat necesse est. Sunt in Rom. curia & avari & seductores, quis nescit?* Ad dubium, *illos esse vitandos*, respondet: Omnino, *si noscerentur. Sed cauti homines vitia tegunt. Et nulla hominum congregatio, quæ quidem majuscula sit, malis hominibus omnino vacua est. Duo erant in mundo fratres, & alter occidit alterum: Octo fuerunt in arca regnante diluvio, & homine non caruere nequam, Cananæos qui seminaret. Duodecim sibi Christus elegit, quibuscum peregrinaretur in terris, & unus inventus est proditor. Parvus erat post Domini necem discipulorum ejus conventus, & reperti sunt qui fratribus illuderent. Nicolaus communionem probat uxorum. Et periculum se passum in falsis fratribus affirmat Apostolus. Dum militat Ecclesia, dum peregrina est in terris, dum salum navigat undosum, semper inter malos bonosque percurrit. Similis est sagenæ missæ in mari, ex omni genere piscium congreganti. In area similiter est cum tritico palea. In thecis adhuc grana consistunt. Non potest Rom. Præsul introspicere, nec rimari hominum corda. Pravum est cor hominis & inscrutabile, quis cognoscet illud, inquit Propheta: Ego Dominus scrutans corda & renes probans. Dei solius ea potestas est. Nullum animal homine versutius est, nullum fallacius, nullum insidiosius. Mille sunt in homine latebræ, mille fallendi artes: Mille nocendi modi. Aliud in corde, aliud in ore gerit.* Monachos mendicantes exempli loco sistit, qui simulent auri contemtum, ejus avidissimi. *Sæpe contemnere visus est aurum, qui sitientissimus ejus fuit. Religiosos nonnunquam vidimus, quos mendicantes appellant, & auri contemtores videri volunt, dum vivendi finem fecissent, magnum peculium reliquisse. E quibus unum novimus, qui auri nummum septem & decem millia veteri muro inclusserat, quæ paulatim mendicando plorando, inter vetulas ingenio subtili corraserat.* Comune tandem avaritiæ vitium docet: *Pauci sunt & digni, quos optimus amet Deus, quos avaritiæ non agunt stimuli; sed maxima pars hominum ficta fucataque est: plures videri boni, quam esse volunt. Sub ovina pelle sæpe lupinum offendes animum.* Concludit: *Nil igitur miri est, si Rom. Pontificis aliquando providentia fallitur, & beneficia pecuniis extorquentur.*

Nec Roma labe caret.

Auri cupido in Monachis.

Caput XXV. Cum excusasset Nicolaum V. & Calixtum III. Pontifices, qui *super annatas*, propter expeditionem Turcorum sponte oblatum aliquid acceperint à Germanis: Germanorum Principum aulas sub eundem censum cupiditatis revocat. *Si id crimen esse putatis (sponte oblatum accipere) necesse est ipsos Teutonos vestros ejus culpæ auctores fateamini. Qui dum Ecclesiarum regimina nimio persequuntur ambitu, cum verentur, ne sibi competitores præferantur, his quibus palatium patet, certatim munera & pecunias offerunt, as, aurum (sed oblatum) accipiunt. Errant certe & animam pecunia vendunt. Nec minus peccant, qui dignitates Ecclesiasticas ambientes, quod virtute consequi nequeunt, pretio comparant.* Communia proinde isthæc vitia, *officia Ecclesiastica auro ponderandi, vendendi, emendique*, non dissimulat, sed celebritate excusat. *Antiqua labes & omnium fedatrix, omnium provinciarum inquinatrix. Sed & apud priscos veteris legis Antistites hoc vitium viguisse constat, quando & Jasonem Pontificatum maximum pecunia coëmisse constat. Apud Hebræos, Græcos, Romanos, Barbaros, sive Christum colentes, sive idolis servientes, sæpe sacerdotia venisse legimus, & malis artibus quæsita. Ut verissimum illud Poeticum inveniatur. Summus nempe locus nulla non arte petitus. Itaq; non imus inficias, esse apud nos & avaros & venales homines, quos damnamus & abominamur. At si hos fugere & eo ire velimus, ubi hæc monstra hominum desint, ultra Sauromatas & glacialem Oceanum migrandum erit. Quære obsecro aliarum mores curiarum; Omnes pari morbo laborant. Non curia est à crimine munda. Sordes in omni Palatio reperies. Lustravimus & nos ætate nostra multorum principum aulas. Consideravimus Regum mores.*

Annata à Germanis pensæ.

Simonia pallium.

Nulla

Nulla regio, quam non harpiæ fœdarint. Omnis provincia suos habet Pincos, omne atrium suis deformatur inquinamentis. Nihil est inter homines ex omni parte perfectum. Sed majora illic invenies crimina, ubi majora geruntur negotia.

Ro. curiæ præstantia.

Comparat dein Germaniæ aulas cum Romana, & hanc præ illis vehementer extollit, ex ordine & recto instituto, doctrina, experientia, bonarum artium studiis, viris sanctimonia vitæ præclaris, ut *Roma domicilium literarum & officina virtutum sit dicenda. Quod si turpitudo*, inquit, *illi est admixta, humanitati adscribendum est, quæ nusquam candida reperitur. Ac propterea nonnunquam vendi sacerdotia & minus dignis committi contingit.*

Quando Romanam ordinationem Germaniæ gloriosius prætulit, Germanam tandem injuriosius despuit: *Si unum Rom. Pontifex minus dignum Presbyterio donavit, supra mille invenias rudes, ignaros, hebetes & prorsus ineptos ab ordinariis* (Germanis) *esse promotos.*

Roma tribunal orbis Christiani.

Cap. XXVI. Doluerat Mejerus, *causas ad Rom. curiam sine modo evocari.* Culpam conjicit Æneas in Germanos officiales, qui sua injustitia ansam dent Papæ, ut ad se vocet, vel confugientes audiat & sublevet. Ut *Rom. sedes Patrocinium orbi terræ ac refugium constitutum sit.* Quod breviori sæpe manu lites Romæ componantur. Taxat interim obiter, ne Romanas artes & hic videatur celare, Romanos etiam actores, qui correctione egeant. *Quibus cum salarium per lineas sit institutum, ex duobus verbis lineam conficiunt, & verba trahunt, quantum possunt. Nec utuntur abbreviationibus aut titellis.* Reprehendit Germanos, qui de minimis causis Romam tractis conquerantur, ipsi in maximis causis ad Curiam Rom. citati, judicium contemserint, nec minas nec censuras ullas timuerint.

Indulgentiæ defensæ.

Cap. XXVII. *Indulgentias* porro à Mejero notatas defendit. Esse ab injuria alienas; *Voluntarias* quippe. Libertatem illam contribuendi exaggerat. Finem extollit: Ad expeditionem Turcorum adhiberi. Intentionem Pontificis exponit: *Si quis in expeditionem contra Turcos faciendam, quatuor æra sexve contulerit, remissionem peccatorum plenariam consequunto. Cœlum* (*Pontifex*) *piis mortalibus aperit, ad salutem vocat, ad opera misericordiæ invitat, neminem cogit, nulli minatur. Spontanea contributio petitur.*

Extollit prætextum, *ad Christianam religionem defendendam.* Insimul acerbe invehitur in Mejerum indulgentias negantem: *Non vis cœlum ascendere, mane in terra, in cœno in limo involuta. Non est justus, non est verus Christi cultor, non habet Zelum secundum fidem, non sapit quæ Dei sunt, qui has indulgentias impedire nititur.*

Allegat & aliam indulgentiarum causam *pro defendenda Insula Cypro.*

Subindicat novam querelam Germanorum; *indulgentias nunc concedi, nunc suspendi.* Quod illa ætate non esse factum, ait, nisi propter Turcos, & Cyprias quidem illas indulgentias. Queritur ergo reciproce de Germanis *in causa indulgentiaria*, quorum nonnulli Episcopi, qui Cyprios *exquæstores* ad se venientes non aliter indulgentias in suis diœcesibus publicare siverint, nisi pecuniarum, quæ inde provenirent, alteram ad se portionem deferrent. Hos de suspensis indulgentiis conqueri. His pias, justas, sanctas Cyprias indulgentias, Turcicas steriles, iniquas, detestandas esse.

Annatæ à Germanis præ-numeranda.

Cap. XXVIII. Gravem & diram *Annatarum executionem*, absque dilationis venia, deploraverat Mejerus. Justam tuetur Æneas, ob Germanorum ingratitudinem, quorum Episcopi cum Ecclesias essent consecuti, dilatione faciendæ solutionis obtenta, apostolicis literis impetratis, nec statuto die, nec multis post annis apostolicæ Cameræ solverint, excommunicationis pœna omnique censura spreta. Cum igitur *ex Annatis istis Cardinalium sit victus*, Pontificem remedium quæsivisse justum: *Ut ante tempus solvere jusserit.*

Auri sitis.

Cap. XXIX. Querulam vocem Mejeri, *ex Germanis aurum mille modis per Curiam Rom. extorqueri*, querelis generalibus de *auri inter homines siti*, declinat. *Tota est de pecunia lamentatio, aurum ploras, aurum gemis. Vetus est hic adversus Italiam*

taliam rumor. Semper fuerunt homines pecuniarum avidi, & auro insatiabiles, qui dum lucris inhiant facilius sangvinem quam pecuniam fundunt. Ubi faciendus est sumtus, hic conscientiæ remorsus & metus. Simoniaci criminis & sacrilegium ducitur, si quid exponant. At ubi est recipiendum argentum, plana sunt omnia, cuncta ex lege licent; nihil conscientia metuit, si quid in arcam refertur. Nullam invenies gentem, quæ sua è regione facile asportari aurum sinat. Communis est hic morbus, & in omnes aque Provincias effusus. Fuse has omnium gentium querimonias diducit. Quod Germani de Italis conquerantur, Hungari de Germanis: Sic & Germanorum nationes de se invicem: Plebani de Episcopis, Episcopi de Metropolitanis. *Magni conventus hominum omnino mundi & nitidi esse non possunt, & omni vacare iniquitate. Maxime vero circa pecunias misceri fraudes accidit, quæ una res omnium, quæ ad usum humanum spectant, mediatrix esse videtur. Quanto autem curia maria major, tanto potentior est avaritiæ sinus. Cum vitia simul ac virtutes ex subjectis populis eo confluant.*

Conscientia plerũque regitur pecunia.

Major curia major auri cura.

Queritur de *Germanis*, quibus *Pontifices aliqui annatas quasdam remiserint*, ipsi ingrati hanc gratiam referant Pontificibus. *Est profecto id genus hominum illiberale, qui cum multa receperint beneficia, pauxillum læsi omnium benefactorum memoriam ponunt, injuriæ tantum memores, eamque prædicant & magnifaciunt.*

Cap. XXX. *Expilatam & exhaustam à Rom. curia Germaniam* doluerat Mejerus. Pernegat hoc Æneas. Nec eam esse inopem, nec ancillam. Contra probat, nunquam eam fuisse opulentiorem & potentiorem. Quo fine confert *antiquum Germaniæ statum* cum præsenti. Ex Cæsare & Strabone describit antiquum Germaniæ incultæ & horridæ statum. Idem repetit ex Cornelio Tacito. Cujus tempestate à feritate brutorum Germanorum vitam parum fuisse distinctam pronunciat, qui plerumque fuerint pastores, sylvarum incolæ & nemorum. Cujusmodi vita iners sit & pigerrima. *Nec munitæ his urbes erant*, inquit, *neque oppida muro cincta, non arces altis innixæ montibus, non templa sectis structa lapidibus visebantur. Aberant hortorum ac villarum deliciæ, nulla viridaria, nulla concisiones, nulla tempe, nulla vineta colebantur; Præbebant largos flumina potus. Lacus & stagna inserviebant lavacris: & si quas natura calentes produxerat, aquæ. Parum apud eos argentum, rarius aurum, margaritarum incognitus usus. Nulla gemmarum pompa, nulla ex œstro & serico vestimenta. Nondum metallorum investigatæ mineræ. Nondum miseros in viscera terræ mortales truserat auri sitis. Laudanda hæc & nostris anteferenda moribus. At in hoc vivendi ritu nulla fuit literarum cognitio, nulla legum disciplina, nulla bonorum artium studia. Ipsa quoque religio barbara, inepta, & ut propriis utamur vocabulis, ferina ac brutalis.* Hanc fuisse Germaniam, dicit, usque ad Adrianum Cæsarem. Exinde mitiorem factam, civilem cultum accepisse. Sed longe fuisse angustiorem, finibus nondum late extensis, sed intra Danubium & Rhenum clausis.

Antiqua Germania incultior.

Caput XXXI. *Novam Germaniam* cum veteri comparat, primo quoad *amplitudinem*, quæ limites suos longissime extenderit, Belgas, Helvetios, Retiam & Noricum complexa, quæ & Alpes transcendens in Italia sedem posuerit, nec non Austriam, Stiriam, Carniolam, cum Dravi & Savi fluminibus, Germanici juris fecerit, adjectis & aliis regionibus. Nationem germanicam sic germinasse, ut nomen *Germanorum* verius à *Germinando* tractum putet, quam, ut voluit Strabo, quod germani sive fratres quasi Gallorum essent. *Adeo magna est Germanica natio, ut nulli genti cedat, meritoque illud affirmari possit, quod non sit gens tam grandis, quæ habeat Deos appropinquantes sibi, sicut adest Germanico populo Dominus DEUS noster.*

Nova Germania amplitudo.

Germani à germinando.

Caput XXXII. *Faciem Germaniæ novæ elegantiorem* vivis depingit coloribus. *Agros ubique cultos videmus. Novalia, vineta, viridaria, violaria, rustica & suburbana, ædificia plena deliciis, villas amœnissimas, arces in montibus sitas, oppida muris cincta, splendidissimas urbes, quas plerumque maxima præterlabun-*

Nova Germania politissima.

labuntur flumina, aut amnes ambiunt limpidissimi, lapideis aut ligneis pontibus permeabiles.

Splendor urbium Germaniæ.

Cap. XXXIII. Usque ad XLV. Longa serie *splendorem* nobilissimarum *in nova Germania urbium*, extra veterem Germaniam sitarum, describit. Coloniæ magnificentiam, Gandavi populositatem, Moguntiæ pompam, *Wormatiæ* amœnitatem. *In hac illum Germanorum conventum habitum* subinnuit, *qui Rom. Ecclesiæ, sedente Calixto II. investituram Episcoporum remisit. Cum ab Ottone I. usq; ad illa tempora Germanos Episcopes ipsi Cæsaros investirent.* In hac urbe *se præposituram cum palatio nobili obtinere, & ejus causa Cancellariatum in Schola Heidelbergensi*, memorat. Spiram, Argentinam, Aquisgranum, Treverim, à splendidis ædificiis, templis & delubris, Cæsarumque monumentis, commendat. In Basilea regendi modestiam & gravitatem exaggerat. In qua, ut & Constantiæ, Synodi habitæ. Helvetiæ oppida enumerat, ac laudat Bernam, Turegum. Fluvium ibi Lemanum vel Limachium notat, propter balnea tota Germania illustria celebrem. In Augusta Vindelica *S. Ildalricum* præsidere ait, *qui Papam arguerit de concubinis.* Mundas Bojoariæ urbes recenset, Salzburgam, Ratisbonam, Straubingen, Burckhausen. Addit Pataviam (Passau) Danubio & Eno perfusam. In Austria Novam civitatem, & inprimis Viennam illustrat, *cujus templa mirari Italia possit.* In delubro Stephani Viennensi turrim extollit, cujus artificium & altitudinem Bosnensium legati intuiti ac admirati dixerint: *Turrim illam pluris constitisse, quam Regnum Bosniæ venundari possit.*

Investituram Episcoporum quando Germani Romæ cesserint.

Viennæ magnificentia.

Veteris Germaniæ urbes reliquæ.

Cap. XLVI. usque ad LVII. In Veteri Germania, nunc illustrata, urbes celebriores recenset. Wratislaviam potentem, cujus Episcopatus olim aureus dictus, Brunnam, Olomutzium in Moravia, Gedanum ad mare Balthicum. Bohemiam ad Germaniam spectare probat. Etsi enim Slavonico utatur sermone, mores tamen esse Germanicos, & nobiliores quoque utramque nosse lingvam. In templis Sacerdotes non nisi theutonicam pro concione adhibere, in cemeteriis autem Slavonicam. Pragam effert, cum Colonia, Broda, Lithomerida, Pilsina & aliis. Arcem non præterit Hussitarum munitissimam, Thaborem. Dehinc Lubeci autoritatem, & opes illas celebrat, ut ad ejus nutum tria maxima Regna, Daniæ, Sueciæ & Norvegiæ, vel admittere, vel excludere consueverint Reges. Lunenburgum salinis quondam divitem appellat, tunc ad egestatem redactum, quod, *dum cleri bona affectarit & dilexerit, sua amiserit.* Roscaviam (Rostok) Hildesheimium, Werdam attingit. *Brunsvicum* nobile appellat, *Saxonum sedem, atq; Ottonum quondam Cæsarum patriam.* Bremam, veterem metropolim, Danorum gentis in Christo matrem vocat. Virginopolim & Martinopolim, in qua posteriori Fridericus Barbarossa duos fratres de regno Bulgariæ dissidentes, cum se arbitrum elegissent, & ad eum in Saxoniam venissent, concordes domum remiserit. Trajectum Phrisiorum, Dodratum Hollandorum, Monasterium, Osnabrugam, Mindam & Paulpornam, Susatumque Westphalorum, refert: In quibus *Susatum*, cum illa tempestate Ecclesiæ Coloniensi rebellasset, magnis obsessum copiis, quamvis Saxoniæ Dux Wilhelmus, cum potenti manu Bohemorum inter obsessores dies noctesque præsens pacisceretur, nulla vi superari flectique potuerit. Erfordiam dein Egramque laudat, quæ quamvis juris Imperii sit, hypotheca Bohemorum facta ad Slickensem familiam devenerit, cujus caput fuerit *Caspar Slickius.* Quem commendat Æneas pius, quod de se fuerit optime meritus, vir rarissimæ laudis, trium Cæsarum, qui sibi invicem successere, Cancellarius, & quidem acceptissimus, conjugio ducali illustratus. Francofordiam, Aschafenburgiam, Moguntini refugium & omnium molestiarum relaxamentum, Herbipolim, Bambergam, Forchem niveo pane famosam, Onspachium, Rotenburgam, repetit. *Noribergam effert, cujus is splendor, amœnitas, deliciæ, cultus, forma regiminis, ut illi ad civitatem omni ex parte perfectam desiderari nihil possit.* Quis, pergit, *venientibus Franconia inferiori & proeul spe-*

Bohemia Germaniæ pars.

Brunsvigæ dignitas.

Susatensium fortitudo.

Casparis Sclickii elogia.

Norimbergæ decor.

eul spectantibus ejus urbis aspectus, quæ majestas, quod decus ab extra visentibus, quis intus nitor platearum, quæ domorum munditiæ? Quid S. Sebaldi templo magnificentius, quid splendidius D. Laurentii delubro? Quid arce regia vel superbius vel munitius? Quid fossa, quid mœnibus illustrius? Quot ibi civium ædes invenias regibus dignas? Cuperent tam egregie Scotorum Reges, quam mediocres Nurnbergæ cives habitare. Ulmam in Svevia, Extaviam & Ambergam, istaque occasione tandem totam Germaniam ejusque oppida à munditia & nitore vehementer commendat. *Quod si quis verum loqui voluerit, nullam esse in Europa nationem, cujus urbes mundiores aut aspectu latiores dixerit, quam in Germania sint. Possis forsitan ex Italicis urbibus nonnullas præferre, veluti Venetiam, Genuam, Florentiam, Neapolim, quibus summus inest splendor atque ornatus. At si nationem nationi conferas, non est quod urbes Italiæ Germanicis anteponas. Nova quodammodo Germaniæ facies, & urbes ipsæ veluti nudius quartus constructæ atque erectæ videntur.* Ex longa hac Germanicarum urbium descriptione atq; commendatione pro callido Æneæ ingenio inserta concludit, *Germanicam nationem non esse inopem, quod pauperes ædificare magnifice non possint.* Ut ex ædificiorum pompa, ita & ex mercaturæ studio, opulentiam Germanorum colligit. *Quod si verum est*, inquit, *quod ajunt, ibi opes esse, ubi negotiatores, fatearis necesse est opulentissimos esse Germanos, quorum pars maxima lucris inhians, mercaturis intenta, alienas longe lateque provincias pervagatur, ac sicuti Flaccus ait, per mare pauperiem, per saxa, per ignes fugiens, non nisi dives domum revertitur.*

Germanorum munditia.

Germanorum opulentia.

Cap. LVIII. Alio argumento callidus orator Mejeri querelam *de exhausta Germania* refutare nititur, *aurifodinarum* nempe *copia*, & *suppellectilis pretiosæ inter Germanos abundantia.* Utramque admirabili colore pingit, ut legisse juvet. *In Bohemia montes Cuthni, in Saxonia Ranzbergii, in Misnia Fribergi, Vulturni nivalesque montes, inexhaustas ostenderunt argenti mineras. Duces Austriæ in Stiria apud S. Leonhardum non longe à Volspergia argentum effodiunt. Rhenus aureas evolvit arenas. Et in Bohemia fluvii sunt, in quibus ad magnitudinem ciceris aurea grana Thaboritæ reperiunt. Ferrum & aurichalcum & æris magnam vim domi reperitis. In Hungaria quoque aurum, quod apud Cremeciam reperitur. Ipsi plerumque contractas magnasque domum refertis opes, quod suppellectiles vestræ demonstrant, onusta auro argentoque mensa. Nam quod diversorium apud vos est, in quo non argento bibant? Quæ mulier, non dicimus, generosa, sed plebeia, non auro nitet? Quid torques equitum & equorum frena ex auro purissimo referamus, & tot calcaria & tot vaginas gemmis tectas, & annulos & balthea & thoraces, & galeas auro fulgentes. Quanta in Ecclesiis pretiosa suppellex? Quot reliquiæ margaritis & auro vestitæ? Quis ornatus altarium ac sacerdotum? Quid sacrariis vestris inveniri ditius potest?* Ex his thesauris Germaniæ pauperiem fugat, eleganti & pathetica conclusione. *Pauper ipse ingenio fuerit, qui Germaniam pauperem affirmaverit.* Defectum reliquum mollissime extenuat, & oblique querelam arte retundit: *Si vobis non quæ cupitis omnia suppetant, ea paupertas animi & avaritia potius appellanda est, quam rerum indigentia.*

Aurifodinæ Germaniæ.

Supellex pretiosa Germanorum.

Cap. LIX. *Potentiam Germanorum* exaggeraturus, ad extingvendam Mejeri querelam, ab *ArchiEpiscopis* orditur. Quorum tres, opibus & potentia excellentes, & inter Electores Imperii honoratiores, definit, eosque *ArchiCancellarios*: *Moguntinum* per Germaniam, *Trevirensem* per Galliam & regnum Arelatense, *Coloniensem* per Italiam. Moguntinum, *Electorum* esse *Decanum*, qui pro necessitate eos convocet. Treverensem, in Electione Imperatoris primam habere vocem. Coloniensem, ducem etiam Vestalorum (Westphalorum) appellari. His maximas parere civitates, opulentissima oppida, multos & potentes nobiles.

Potentia Germanorum.

ArchiEpiscopi, Electores Imperii.

Nec illis minorem esse *Archi Episcopum Salzburgensem*, qui in sua provincia sit sedis Ro. Legatus, ut ajunt, natus, qui, ut amplam diœcesin suam melius regeret, quatuor Episcopatus suo ære fundaverit, Gurcensem, Secoviensem, Chiemensem & Lovantinum. Quibus curam plebis & sacramentorum commiserit. Gurcensem ei subtra-

Salzburgensis ArchiEpiscopus Legatus natus Ro. sedis.

subtractum esse, quem sedes Rom. illo tempore assumserit. In provincia suffraganeos ejus esse Salzburgensem, Ratisbonensem, Patavienſem, Frisingensem & Brixionensem. Ex quibus Episcopatibus Patavienſis ditior, Ratisbonensis dignior, Frisingensis antiquior, & Brixionensis tutior habeatur. Quorum singuli munitas possideant arces, oppida frequentia & plurimos vasallos.

ArchiEpiscopi Germaniæ potentes & divites.

Cap. LX. Reliquos Archiepiscopatus recensendo, Nationis Germanicæ Primatem vocat *Magdeburgensem ArchiEpiscopum*, potentem & opibus abundantem. *Bremensem*, esse sextum ArchiEpiscopum Germanorum, temporali dominio validum. Septimum nationis Germanicæ ArchiEpiscopum esse in Bohemia *Pragensem.* Fuisse hunc olim suffraganeum ArchiEpiscopi Moguntini, sed instante Carolo Imperatore, Sigismundi patre, à diœcesi Moguntina ad jus Metropoliticum evectum esse. Sed eundem nutante regno, & Hussitarum motus fovente, ad inopiam deductum.

Episcopi Germaniæ opulenti.

Episcopatus inter Germanos florentissimos esse *Leodiensem* & *Trajectensem*, quorum si alter in bellum exeat non minus quadraginta millibus militum à subjectis sibi populis in armis habeat.

Cap. LXI. *Herbipolensem Episcopatum* per Rudolphum de Scherrenberg Episcopum valde ditatum celebrat.

Magnus eorum numerus.

Cap. LXII. *Bambergensem Episcopatum* divitem, in Franconia situm, in Carinthia haud parvi momenti oppida possidere. Alios Episcopatus tetigisse ipsi suffecit. Summam Episcopatuum in Germania tandem init: *Supra quinquaginta Pontificales Ecclesias Germano possidere, in quibus divites & potentes Episcopi præsideant, quibus Itali comparati, plebani potius, quam Pontifices dicendi videantur.*

Splendida Canonicorum collegia in Germania.

Subjungit *Canonicatus*, *Prælaturas*, *Præpsituras*, *Decanatus*, *Archidiaconatus*; In his ponit viros nobiles, juris interpretes, theologos. In *Colonia* & *Argentina* ad primas præbendas non admitti, nisi genere illustres. In *Moguntina* vetustam & magnam nobilitatem probandam esse ab eo, qui Canonicatum expetat. *Leodii* super septuaginta præbendas in majori Ecclesia numerari, in Collegiatis delubris multo plures. *Wratislaviensem* Episcopatum aureum olim appellatum, ab Hussitis extenuatum. Hic Canonicos, dum Canonicas horas canunt, rubeis cappis ornatos Cardinalium Rom. Ecclesiæ morem tenere.

Abbatum & Monasteriorum apparatus in Germania.

Cap. LXIII. Ad opulentissima accedit *monasteria*, in quibus monachi magno numero alantur, & hospitalitas cujusvis generis hominum magnifice observetur. Quosdam in Germania *Abbates* adeo esse potentes, ut Principatus honore fungantur, ut *Fuldensem* & *Erberdensem.* Ejusdem honoris participes esse quasdam *Abbatissas.* In *Suria* & *Colonia* ad undecim millia Virginum existere. Subjicit *ordinem Teutonicorum fratrum*, quos B. Mariæ vocent, quorum potentia sit par Regibus.

Principũ Germanorum majestas.

Cap. LXIV. *Principes seculares*, laicos dictos, addit. *Qua natio*, ait, *sub cœlo est tot clarissimis domibus, tot illustribus exornata principibus, ubi tantam invenias aut nobilitatem aut armorum gloriam, sicut apud Germanos?*

Domus Austriaca, Bavarica, Brunsuicensis.

Obiter attingit *militares familias*, torneamento dignas habitas, quarum pene infinitus sit numerus, quamvis nulli ad id genus ludi admittantur, nisi *vetustissimi nobiles*, quorum progenitores supra hominum memoriam, opibus & potentia claruerint. Dici illas posse *Imperiales*, quod ex his sæpe lecti sint Imperatores. Clarissimas esse *Australes* ac *Bojoaricam*, vetustissimam *Brunsvicensem*, *matrem Ottonum*, de Ecclesia Rom. optime meritorum. *Sveciam* & *Lucenburgensem* defecisse, defuncto *Ladislao*, adolescente, Ungariæ rege. Cujus, utpote olim familiaris, obitum deplorat, ut & Johannis Portugalliæ infantis filii: nec non Francisci Volscari, Venetiarum ducis, qui cum quinque & triginta annos magna gloria patriam gubernasset, tandem (ut sint inconstantes populi, & nihil nisi præsentem utilitatem pensitantes) grandævus senex magistratu abire jussus sit, qui ista permotus civium suorum ingratitudine, & palatium simul & vitam reliquerit. Quæ tria fata uno illo inciderint anno.

Cap.

Cap. LXV. Seqvuntur ex Principibus secularibus *Electores quatuor*. Quorum primus *Rex Bohemorum*, secundus *Comes Palatinus Rheni*, qui & ex Domo Bojoariæ vel Bavariæ, tertius *Dux Saxoniæ*, & ultimus *Marchio Brandenburgensis*. In curia Cæsaris Regem Boheniæ *Pincernæ* officium implere, Comitem *Dapiferi*, Ducem *Mareschalli*, Marchionem *Camerarii*. *Electores Imperii seculares.*

Succedunt *Ducales Domus* plurimæ, *Slesiæ*, *Pomeraniæ*, *Magnipolenses*, *Montenses*, *Clevenses*, *Gelrenses*. Inter *Marchiones* post *Brandenburgensem* clarere *Badenses*, vetustate insignes & opinione justitiæ. *Comitum* quoque eam factam claritatem, ut ex his etiam Imperatores sint lecti. Sic Comites *de Nassau* & *de Nigra civitate* (Schwartzburg) imperasse. *Landgravium Hassiæ*, adhuc viventem, ni recusasset, imperium obtinuisse. *Comites* dein *Morsatenses* laudibus effert. *Marchiones.* *Comites.*

Cap. LXVI. Omnium potentissimos inter *Comites* Germanos esse *Wurtenbergenses*, nec Marchionibus nec magnis ducibus inferiores. *Cilienses* comites tunc defecisse. *Philippum Burgundiorum ducem*, Franciæ licet regio semine natum, latissimas tamen in Germania provincias obtinere, quorum causa vasallum Imperii se fateatur. *Domus Wurtenbergica.*

Descendit ad *liberas civitates*, *Imperatori solum subjectas*, cujus *jugum instar libertatis* sit. Neque enim usquam gentium tantam esse libertatem, quanta fruantur hujusmodi civitates. Quam libertatem exaggerat comparatione liberarum civitatum in Italia. *Populi quos Itali vocant liberos, hi potissime serviunt, sive Venetias spectes sive Florentiam aut Senas, in quibus cives præter paucos, qui reliquos ducunt, loco mancipiorum habentur. Cum nec rebus suis uti, ut libet, nec fari possint, quæ velint, & gravissimis opprimantur exactionibus. Apud Germanos omnia lata sunt, omnia jucunda, nemo suis privatur bonis. Salva cuique sua hæreditas est: Nulli nisi nocenti Magistratus nocet. Nec apud illos factiones, sicut apud Italas urbes, grassantur. Sunt autem supra centum civitates hac libertate fruentes.* *Liberarũ in Germania civitatũ flos.*

Cap. LXVII. *Disciplinam* porro *militarem Germanorum* splendide describit. *Quanta vel Principum vel civitatum armorum peritia est, quantus usus, quanta Reipublicæ disciplina? Nati in Germania pueri prius equitare, quam loqui discunt: Currentibus equis immobiles hærent sellis. Lanceas dominorum longiores ferunt, frigore ac sole durati, nullo labore vincuntur. Nullus inermis aut Suevus aut Franco iter ingreditur. Eques tam leviter arma quam membra ferit. Germanus miles, non solum mobiles, sed cives quoque ex plebe nati, armamentaria in domibus habent, & ad quosvis inopinatos incursus sive rumores, armati continuo prodeunt. Stupenda res est, ac ferme incredibilis, quanta peritia equos erigere, flectere, atque in girum ducere, quanta sagittandi ars, quantus lancearum usus, quæ clypeorum agilitas, quæ stringendi versandique gladiorum scientia, quæ machinarum & tormentorum experientia. Rideant necesse est reliquas armorum officinas, qui publica Teutonicorum armamentaria viderint. Tot ibi majores balistæ, tot catapultæ, tot insolitæ magnitudinis ænea tormenta visuntur, quas vocant bombardas, quorum & ipsi Teutones repertores habentur.* *Disciplina militaris apud Germanos vigor.*

Posthæc *militiæ duces* inclyti celebrantur. In his *Albertus Marchio Brandenburgensis*, cujus illustria facinora enumerantur, à quibus *Teutonicus Achilles* dictus. Huic jungit *Wilhelmum Saxoniæ Ducem* & *Georgium Poggibracium* Bohemiæ gubernatorem, ut & *Joannem Giskam Bohemum*, nec non *Johannem Comitem de pulchro monte*, (Schönberg) *& alios.*

Cap. LXVIII. *Mores*, præ veteri Germania *decoros*, & *doctrinam* inter Germanos *veram* Christianam celebrat. Neque tamen eos absque notula dimittit: *Quamvis adhuc veterum nonnulla rapinarum vestigia maneant, (Nam hoc unum est ex prisca barbarie vitium inter Germanos relictum) non tamen ea prædarum libertas est, quæ olim fuit.* Quare laudat Germanorum Justitiam. *Nec civitates vestræ prædonibus, si quando in potestatem earum veniant, veniam præbent, sed eos acerbissimo rotarum supplicio enecant. Vidimus judicia vestra, & conciliis vestris, quæ de Republica gerebantur, sæpius interfuimus, omnia prudenter & graviter administratis:* *Morum elegantia apud Germanos.*

Nec facile à recto tramite deflectimini: Nec vobis civiles leges nec jura desunt pontificalia: Literaque & omnium bonarum artium studia apud vos florent.

Universitates Germaniæ decoratissimæ.

Cap. LXIX. *Universitates denique Germaniæ* enumerat, *Coloniensem, Heidelbergensem, Pragensem, Erfordiensem, Lipsiensem, Viennensem, Rostochiensem.* Mores illarum deprædicat: *Suscipiuntur hospites apud vos læto vultu, sed meliore corde. Et primarii urbium cives hospitalitatem exercent, apud quos nulla suspicio fraudis esse possit. Convivitis humanissime omnibus gentibus, tantusque hodie & hominibus vestris & rebus nitor interpositus est, ut præter sermonem patrium nihil inter vos barbarum remansisse videatur.*

Barbaries omnis à Germania remota.

De qua igitur doluerat Mejerus, *barbariei nota Germaniæ ab Italis inusta,* miro jam studio à suis declinat Æneas. *Quod si qui vos amplius appellaverint* BARBAROS, *ipsi verius barbarissimi censendi fuerint sive Græci sive Latini. Atque ô utinam terra Macedonia, Thessalia, Achaja, Peloponesus, Epirus, & illa Italiæ ora, quam olim magnam Græciam vocaverunt, non minus quam Teutonia barbarizaret.*

Germaniæ gloria.

Cap. LXX. Abunde sic illustrata *eleganti Germaniæ forma*, adversus Mejerum iterum concludit: Germanicam nationem ad inopiam non esse redactam, nec ancillæ formam induisse, quæ domina gentium fuerit, nec imbecillem jacere, spretam atque contemtam. *Non est pauper Germania, non impotens, non contemptibilis, quæ tam longe lateque dominatur, quæ tot clarissimis urbibus illustrata est, quæ tot Principes habet, armorum gloria & potentia sublimes.*

Cap. LXXI. Non negat sub Carolo Magno *Germaniam Galliæ, Italiæ, Hispaniæ, imperasse, & sub Ludovicis, sub Ottonibus, sub Henricis, sub Fridericis majorem Germanorum fuisse potentiam:* Nunc eorum provincias esse pauciores & ditionem angustiorem. Sed hoc Apostolicæ sedi non esse imputandum, nec impediri Germaniam, quin pristinam gloriam recuperet.

Virtutem non opes nobilitare provinciam.

Querelam Mejeri veram de *auro Germanis per Rom. curiam subtracto*, mira arte retundit. Tum quod sint Germani aliqui, qui opes in Italia collectas in Germaniam reducant, tum præcipue quod auri parva sit habenda ratio in consideranda reipublicæ potentia. Et persuadere conatur, potentiores & fortiores fuisse ac esse Respublicas, auri vi destitutas: opulentas autem fuisse debiliores ac infirmiores. *Virtus hominum, non pecunia, provinciam nobilitat; ubi virtus, ibi & opes ancillantur.* Etsi vero negari non posse sentiat, necessariam esse pecuniam utpote reipublicæ nervum: Jubet tamen, responsionis loco, observare dictum Romani: *Romanos non auro imperare velle, sed hominibus aurum possidentibus.* Rationem tandem speciosam subjungit orator: *Magnas opes & delicias & voluptates consequuntur, quæ viros alioquin præstabiles emasculant, & vim omnem virtutis elidunt.*

Opes, otii & voluptatis ansa.

Cap. LXXII. Geminam itaque *causam impotentiæ Germanorum* diligenter exponit. *Ex multis opibus* natas eorum *voluptates* primo reprehendit. Qui olim armis & vigiliis regna occupaverint. *Quo fortuna victoriam impulit, eo & spolia & divitias intulit, communes hominum pestes.* Auri ergo argentique copiam, qua Germania abundet, causam esse otii, ut arma foris non efferant. *Imperium alias iisdem artibus retineri quibus ab initio partum est.* Majores autem Germanorum regni fines armis non pecunia propagasse.

Libertatis amor apud Germanos.

Alteram causam debilitatis Germanicæ *pluralitatem* vocat *principum.* Pro sua itaque arte, ut Germanos magis prosternat aut confundat, Imperatorem quidem ab illis agnosci Regem & dominum ait, sed videri tamen, quod precario ille imperet, cujus nulla sit potentia. *Tantum ei paretis*, inquit, *quantum vultis, vultis autem minimum. Libertas omnibus in communi placet, neque civitates neque principes quod suum est Imperatori præbent, nulla illi vectigalia, nullum ærarium, quisque suæ rei moderator & arbiter esse vult.*

Ut igitur *Germanorum regimen* reddat odiosum, *regentium multitudini* non

sine

sine specie tribuit omnia damna, discordias crebras, assidua bella, ex illis rapinas, incendia, cædes & mille malorum genera. Quæ necessario eveniant, ubi plura dominantur capita. *Nam quo pacto aliis dominentur, qui sibi ipsis nesciunt imperare?* Accusat ergo multis Germanos *inobedientiæ*, qui obedire & imperium subire nolint. Qui nec Imperatori sua reddere jura cogitent, & apostolicæ sedi suum auferre privilegium enitantur, *ne majori luminari minus invideat, & utrique gladio acies desit.* Jubet proinde Germanos fortitudinem ignaviæ opponere, liberalitatem avaritiæ, solicitudinem desidiæ, justitiam iniquitati, &, quod inprimis necessarium, unitatem divisioni præferre: Capiti vero, tam spirituali, quam temporali suos honores, suam obedientiam reddere.

Principũ multitudo dissidiorum occasio.

Apologia pro uno Papa.

Cap. LXXIII. Cum autem negare omnino non possit, *multas in Germania Ecclesias bonis suis esse spoliatas* & ad mendicitatem pene deductas, ut *Herbipolensem*, *Wratislaviensem*, *Constantiensem* & alias: culpam à *sede Rom.* declinat, quæ *fructus medios primi anni* exigere soleat. Ab hac *exactione* paupertatem Ecclesiarum haut ortam ex eo probare satagit, quod sic omnes Ecclesiæ essent exhaustæ, quia ex omnibus pari modo id juris recipiatur.

Ecclesiæ quædam Germanicæ unde olim exhausta?

Alias ergo tres causas substituit, quibus monasteria & Ecclesiæ Germanicæ nationis è priori fortuna exciderint. (1) Quod bellorum turbinibus frequentissime agitentur, in quibus si quid victoriæ jure acquisiverint, velut modestiores è vestigio facta pace restituere compellantur. Si quid vero amittunt, perpetuo apud hostem maneat. (2) Quod Prælati amicis & cognatis multa elargiantur: Quod nisi faciant, illos suopte ingenio Ecclesiastica bona compilare. (3) Quod omnes more principum equos canesque alant, histriones parasitosque nutriant. Neque sine magno comitatu esse velint. Convivia instrui regalia. *Luxuria & ambitio germanicas Ecclesias non Romana curia exhaurit.*

Cap. LXXIV. & LXXV. Augurium Mejeri, *Germanos jugum Pontificis excussuros*, vehementi studio & multo artificio eludere contendit. *Plebem Germanicam* hoc forte machinari, ait, non *Principes*: Illos quietum Reipublicæ statum turbare, non hos. Principes, quæ sunt Principis cogitaturos. Principis autem proprium, judicium & justitiam facere, subvenire oppressis, sublevare jacentes, Christi sacerdotes honorare. Hoc principes Germaniæ facere. Extollitque *Imperatorem Fridericum*, cujus studio *neutralitas* quondam pestifera (ut vocat) *ex natione germanica sit sublata, & apostolica sedes suam inter Germanos eminentiam recuperaverit.* Eundem in Rom. sedem affectum laudat in ipso *Moguntinensi Electore*, Mejeri hero, *Theodorico de Erpach* & Coloniensi Electore *Theodorico de Morsa.* Hujus etsi consti-terit pugna cum Eugenio Pontifice, erga præsentem Calixtum tamen priorem animum observantem sperat.

Fugi Pontificii Imperatores Germani quinam?

Imperator Fridericus III. dignitatẽ Ro. sedi reddidit.

Cap. LXXVI. *Joannis, Trevirensis ArchiEpiscopi*, ex Domo Badensi, animum Pontifici non adversum fore ex eo judicat, quod recens magnis beneficiis à Papa sit devinctus, ad Episcopalem cathedram evectus.

Cap. LXXVII. Eundem affectum concipit in *Sigismundo Salzburgensi ArchiEpiscopo.*

ArchiEpiscoporũ Germaniæ affectus in Papam.

Cap. LXXVIII. Eandem mentem & in Pontificem affectionem sibi pollicetur in *Magdeburgensi ArchiEpiscopo*, qui antequam sacris imbueretur, *militiæ magister* fuerit, sed cum in homine laico sacerdotis modestia & devotio vigeret, assumtum eum ad Episcopatum. Atque ita se gessisse, ut à puero religioni operam dedisse videretur. Literas, quas ignorabat, eum didicisse, & Ecclesiæ piæ clerum ac populum in optimam vivendi frugem reduxisse: Episcopalem habitum, quod inter Alemanos perrarum, interdiu gerere, & ordinationes clericorum ipsummet celebrare.

Eandem sententiam fert de *ArchiEpiscopo Bremensi.* De aliis *Episcopis*, inter quos sint aliqui novitatis amatores, qui privata aliqua occasione Rom. sedem oderint, optima itidem sperat.

Cap. LXXVIIII.

Principibus Germaniæ blanditur Æneas.

Cap. LXXVIII. *Secularibus Germaniæ Principibus* blanditur, quod nihil tale machinentur, qui Romam velut sacrarium veritatis, & unicum religionis domicilium colant, nisi Episcoporum suorum argutiis decipiantur.

Plebi Germanicæ imputata culpa odii Ro. sedis.

Omnem tandem seditionis vel novitatis culpam à *magnatibus Germaniæ* callide amolitur, & in *imam plebem* transfert. Qui proinde non pugnet cum ratione neque cum principibus neque cum magnatibus ejus, sed cum paucis, qui cum sibi docti videantur, nec pro sua opinione dignis efferantur honoribus, miscere omnia divina & humana jura conentur, ut inter rerum cadentium mutationes, assequi cathedras valeant.

Principium tandem odii, publicum sane, magna vi aggreditur, *Pragmaticam* nempe *sanctionem*, ex Concilio Basileensi natam.

Pragmaticæ Germanorũ sanctionis nervus.

Cap. LXXX. *Pragmaticæ* illius, quam ab aliquibus excogitatam pronunciat, *epitomen* conficit. Utpote quæ duas contineat partes. In *prima* referri omnia fere *gravamina* superiora. Quibus ut à Germanis obvietur, modum exprimi, qui in natione Germanica servandus sit circa prælatorum electiones, beneficiorum collationes, causarum auditiones, indulgentiarum concessiones, decimarum exactiones, & cætera istiusmodi. In *secunda* poni *appellationes*, ad quas recurrendum sit, si forte Pragmaticæ sanctioni summus Pontifex obviam iret. Inseri & *pœnam*, qua plectendi sint Germani non obedientes, *ut & fœdus Principum pro custodia sanctionis.* Ad Rom. quoque sedem fama perlatum esse, ait, inter pragmaticos sermonem esse habitum *de mittendis Romanorum oratoribus, qui ex Rom. Pontifice sanctionis suæ confirmationem expeterent, quasi sedem eo modo honoraturi. Quod si optatum responsum habuerint, gratias agerent legati, sin minus, nihilominus nationem Pragmaticæ subjiciendam.*

Repudiata à Romanis Pragmatica Germanorum sanctio.

Constitutionem hanc ab Imperatore & Principibus amolitur callide, & *seditiosis quibusdam ac perditis hominibus* adscribit, *quibus nullum scelus videatur magnum, quo crescant & divites ex inopibus fiant.* Damnat igitur Æneas prorsus tum *sanctionem* illam Germanorum, tum *modum introducendi. Pragmaticam* ipsam esse detestabilem, quæ sedem primam prorsus deprimat & conculcet. *Modum introducendi* detestandum, qui vel invito Pontifice dicatur recipiendus; Dèin & *appellationem*, à primo Ecclesiarum throno interponendam, introduci; quod apud doctos sit hæreticum aut hæresi proximum.

Repudii causæ.

Cap. LXXXI. Summâ pragmaticæ definitâ, *ne Germanica natio jussionibus Apostolicæ sedis obedire cogatur, ne quid pecuniarum ad Rom. curiam deferatur:* illam prorsus repudiat duabus de causis. (1) Quod ingratitudinem detestabilem sapiat. (2) Quod non solum sedi Apostolicæ, sed universæ Reipublicæ Christianæ damnosa sit, quæ universum religionis Catholicæ statum confundat ac pervertat. *Ingratitudinem* ex eo probare contendit, quod matrem suam, Rom. Ecclesiam, pragmatica sanctione sit jugulatura natio Germanica.

Beneficia Romanorum in Germanos.

Cap. LXXXII. Quam ut explicet ingratitudinem exprobrat Germanis *duo beneficia*, quæ à Rom. solio acceperint. Primum est, *quod Germanis Christum prædicaverit*, verum & singularem Deum. Cujus religio barbariem omnem ab illis deterserit. Alterum *quod Rom. Imperium ex Græcis ad Germanos transtulerit*, cujus splendor gentem Germanicam omnibus Europæ populis antepoſuerit.

Religionis beneficiũ auro compensandũ.

Primum *religionis beneficium* vehementer exaggerat imagine pristinæ Idololatriæ, cui opponit magnam veræ religionis & pietatis secutam lucem. Sic & religionem & bonos mores Rom. sedi à Germanis deberi prædicat. Ingratitudinis fore vitium, si quid agant, quod sedi Apostolicæ sit molestum. Pro spiritualibus igitur juribus & sacris canonibus *exactiones*, nempe *annatas*, pati, aurum ex Germania dimittere, intolerabile non esse putandum. Quâ occasione Pontifici Rom. dictum Pauli tribuit: *An grave putatis, quod temporalia vestra metamus, si vobis spiritualia seminamus?*

Cap. LXXXIII.

Cap. LXXXIII. Ut Germanos gravet aut *irreligiositatis* oblique accuset, illorum ore objectionem format: Majores nimis fuisse credulos, qui divinitatem Christi sibi persuaderi siverint. Quam tamen *ignominiam* ne videatur Germanis intulisse, eos à *constantia fidei* breviter collaudat. Dubitantibus interim se satisfacturum ait. Digreditur igitur Orator in campum amplissimum probandæ veritatis religionis Christianæ & divinitatis Christi. Tutissimam & apertissimam viam probandi, Christum esse Deum, ex miraculosis ejus operibus constare, affirmat. *Germani in fide constantes.*

Cap. LXXXIV. Ad objectionem, claruisse & Mosen, Eliam, Elisæum, miraculis, neque tamen fuisse Deos, respondet, quod id de se nunquam fuerint professi, uti JESUS de se frequenter professus, se esse Dei filium. JESUM autem non mentitum, quod DEUS fuerit cum eo, sine quo nulla miracula. Evangelistarum mox & Apostolorum fidem celebrat. Martyrum pro Christiana fide mortem oppetentium testimonium allegat. Jungitur illis authoritas plurimorum patrum doctissimorum, *cum quibus potius, si electio locum habeat, errandum sit, quam cum aliis bene sentiendum. Et nos quidem*, inquit, *si tanti erravere viri, haudquaquam hi sumus, qui alios sine errore putemus.* Addit *Romanorum* auctoritatem, qui Christi religionem non accepissent, nisi aut rationibus aut miraculis victi fuissent. Similiter & *Græcos*, *Hispanos*, *Gallos*, viros sapientissimos, pro idolis legem Evangelicam non fuisse admissuros, nisi aliqua ratio illos traxisset. Confirmat & prædictionibus V. T. ac Sybillarum effatis.

Cap. LXXXV. Præter dicta V. T. plurima allegata, quibus divinitatem Christi muniat, argumentum novum pro divinitate ejus petit *à legis ejus honestate*, ut loquitur. *Quod Christus cœlestem in terris agere vitam docuerit, & inter mortales esse angelos.* Hoc Germanis à sede Apostolica fuisse nunciatum prædicat, dum Christum docuit esse colendum. Hoc beneficium in Germanos ab ipsis collatum celebrat, quos ex infidelibus Christianos fecerit, ex barbaris latinos, ex vitiosis honestos, ex perditis salvatos.

Cap. LXXXVI. *Rom. sedem Germanorum*, ut Gallorum, Hispanorum, Anglorum, Italorum, *magistram in fide* fuisse probat, doctorem denominans *Bonifacium*, maryrem. Quo definito, magno molimine iterum ingratitudinem Germanorum exaggerat, qui nolint pro Evangelio reddere aurum. *Salus vobis*, inquit, *ab Apostolico throno missa est, vitam hinc habetis & scalam in cœlum ferentem. Et gravamini pecunias mittere ad curiam, annatas solvere: Auxilium aliquod matri vestræ præstare. Grave vobis est, his temporalia præbere, qui vobis spiritualia tradiderunt. Animalia bruta parentibus suis opitulantur. Nam ciconias ferunt tantopere victum ministrare parentibus, quanto ab illis alimenta receperunt. Qui altari servit, inquit Paulus, de altari vivat, & os bovi trituranti alligandum esse Scriptura negat. At vos omnino matrem vestram excludere nitimini, & nullum ei pietatis auxilium esse præbendum.* Quod vitium exaggerat, dum cum hæresi comparat, ipsamque illam jactatam ingratitudinem *hæresin* vocat. *Germanos à Romana fide esse nactos.*

Cap. LXXXVII. *Privilegium Rom. sedi à Christo traditum*, pascendi oves, ligandi & solvendi, per pragmaticas sanctiones auferri queritur. Obligari à Germanis primam sedem illo pacto, desinere illos esse oves, & in pastorem rebellare, eumque increpare. Quam tamen culpam *plebi Germanicæ* imputat, non *nobilibus*, quibus blanditur. *Privilegium Romanæ sedis unde?*

Cap. LXXXVIII. Abominatur porro pragmaticam sanctionem duabus de causis: (1) *quod sedis Apostolicæ eminentiam & pastoralis officii plenitudinem eripiat.* (2) quod primam sedem *velit esse pauperem, abjectam & impotentem.* Primum hæresin sapere arbitratur. *Pragmatica sanctio damnata.*

Potentiam ergo *Romanæ sedis*, auctoritatem atque eminentiam, vindicat, ex eo, quod prima sit omnium Ecclesiarum, & cunctis Ecclesiis velut mater

superemineat filiabus: quod & princeps sit & magistra. Quod exinde probat, quod cæterarum Ecclesiarum dignitates & cathedras Rom. Papa constituerit, Ecclesiam vero Rom. ab ipso Deo, per Petrum, æternæ vitæ clavigerum, esse fundatam, utpote cui Deus terreni simul & cœlestis Imperii jura commiserit. Corroborat hanc prærogativam testimoniis *Pelagii*, *Anacleti*, *Leonis Papæ*, *Agathonis*, *Stephani Papæ V. & Gregorii.* Dubium, quod hæc *hominum testimonia* sint *suspecta*, ipse movet, utpote qui suam egerint causam, in sede Romana sedentes. Dissimulat dubii pondus, se illius testimoniis non niti, nisi propter rationes: Quod *Petro vicariatum Christi traditum* uno ore illi asserant.

An Ro. Pontificis primatus sit necessarius.

Cap. LXXXIX. Ad *objectionem Germanorum*, tum Hussitarum, tum qui Pragmaticæ sanctionis autores sequantur, *Rom. Pontificis primatum in Ecclesia non esse necessarium*, sollicite respondet. Necessitatem istius Rom. Primatus probare satagit ex *Ordinis sacramento.* Inter sacramenta *ordinem* numerari supponit, *qui duorum sacramentorum, quæ saluberrima & potissima esse videantur, eucharistiæ & pœnitentiæ ministerium in se contineat.* *Sacerdotes* hac potissimum causa esse institutos, ut purgantes per pœnitentiam homines, à peccatis ad gratiam Dei reducant, & ideneos faciant ad Christi corpus recipiendum. *Sacerdotibus* autem his *subordinatos* esse alios *sex ministros*, qui præparent ad corporis Christi distributionem necessaria.

Ordines Ecclesiastici.

Ordines proinde hos esse septem: *Hostiarios*, *Lectores*, *Exorcistas*, qui populum disponant, *Accolitos*, qui vasa non sacra porrigant & lumina observent, panem vinumque nondum consecratum subministrent, *Diaconos*, qui sangvinem Christi populo dispensent, quorum & Diaconi Evangelicam doctrinam populo tradant, *subdiaconi* Apostolicam, *Sacerdotes* denique ipsos. Ordinum horum collationem cum sacramento perfici, sacramenta verò dispensatores requirere idoneos: Hinc necessariam esse *potestatem* aliquam *superiorem* altioris ministerii, qui ordinis sacramenta dispenset, cum nemo ordinem à se ipso recipiat. Hanc *potestatem* à majoribus *Episcopalem* dictam.

Summum quendam Episcopum in Ecclesia esse oportere.

Unum autem *summum* esse debere *Episcopum* ita probat: Sicut populus per diversas diœceses & civitates distinctus una sit Ecclesia, Christi sponsa, ita *unum* oportere esse *populum Christianum*, per totum orbem longe lateque diffusum. Porro: sicut in populo unius civitatis sit Episcopus, ad quem summa rerum deferatur, ita & in *tota Ecclesia* per orbem dispersa, necessarium esse *unum præsidere rectorem*, principem & Magistrum, cujus arbitrio maxima quæque & difficilia terminentur. Neque posse pacem & *unitatem in Ecclesia* conservari nisi *una* sit fides: Neque *opinionum de fide diversitatem tolli* posse, nisi judex *supremus unus existat*, qui quæstiones circa fidem emergentes dissolvere queat. *Nisi unum sit tribunal*, inquit, *in quo lites de religione discutiantur, dividat Ecclesiam necesse est ac unionem resolvat sententiarum diversitas.*

Infeliciorem hunc statum Ecclesiæ ante Concilium Nicenum, dum sibi quisque vixerit, ex eo natum asserit, quod nec facultas fuerit Episcopis ad Synodum cogendam, neque Rom. Ecclesia suis viribus schismata disrumpere potuerit. Eandem fere calamitatem sui temporis deplorat, quo omnes peregrina sequantur dogmata, & hoc agant, ut Apostolicæ sedis autoritatem & primatum diffiteantur.

Aliud argumentum à *Christi in Ecclesiam amore* petitum subjungit: Verosimile esse, Christum pro suo in Ecclesiam amore, omnibus eam necessariis dotasse. Quod comparatione illustrat Synagogæ Judaicæ & Ecclesiæ Christianæ. Illam dicit omnibus fuisse instructam rebus necessariis, juxta Esaiæ c. 4. Quidni & Christi Ecclesia omnibus sit à Christo dotata. Jam verò in perfecto regimine necesse esse, ut *unus præsit*, à quo cæteri dependeant: Proinde non dubitandum, quin ex ordinatione Christi, *unus Ecclesia præsit doctor* fidelis,

lis, exercitus, & magister eorum, qui veram doctrinam quærant. *Hunc Papam dici Romanum, maximumque Pontificem & Christi vicarium.*

Novum argumentum à *sapientia Christi* sumtum affert: Cum Ecclesiæ regimen sit per eum institutum, per quem reges regnent & regum conditores justa decernant, sequi, *Ecclesiæ gubernationem debere esse optimam. Optime autem gubernari multitudinem, cum ex unius voluntate dependet.* Id quod ex fine probat: *Finis optimi regiminis pax est, pacis autem nutrix unio. Unio verò ab uno melius servatur quam pluribus. Unus unitati congruit. Pluralitas Principum divisionis est mater.*

Aliud argumentum *ab exemplo Ecclesiæ in cœlo triumphantis* repetit. *Sicut in triumphante Ecclesia unum sit caput, Deus, ita & in Ecclesia in terris unum oportere esse Antistitem.*

Novum denique argumentum ex *promissionibus divinis* haurit. Joëlem pronunciare: *Congregaturos se pariter omnes, & unum sibi posituros caput.* Et Johannem testari: *Unum ovile & unum pastorem futurum.* Quo refert sententiam Pauli ad Ephes. *Solliciti sitis servare unitatem Spiritus in vinculo pacis, unum corpus & unus Spiritus; Sicut vocati estis una spe vocationis vestræ, unus dominus, una fides, unum Baptisma, unus Deus.*

Cap. XC. Exceptionem Germanorum memorat: *Unum caput, unum Ecclesiæ pastorem Christum esse, qui cuncta gubernet unus & unicus sponsus, nec opus esse alium adhibere pastorem. Illum optimè pascere oves, qui creavit.* Arduo huic dubio obviam it. Etiamsi Christus sit *verus sacerdos*, ante exitum tamen ex hac vita *ministros* constituisse, per quos sacramenta fidelibus dispensaret, Apostolos nempe. Simili ratione *potuisse* quoque *Christum unum aliquem eligere, cui gregis universi curam committeret.* Id quoque eum *fecisse*, electo *Petro* ante ascensionem, & ante passionem: *Pasce oves meas: Confirma fratres tuos: Tibi do claves Cœlorum.* Unde colligit, *potestatem clavium per Petrum ad alios deferendam, ut Ecclesiæ servaretur unitas.*

Christus an sit caput Ecclesiæ, adeoq; ejus regimen summum sufficiat.

Dubium non tacet: *Hanc potestatem Petro concessam ad successores ejus non derivari.* Respondet: Nefas hoc esse dicere. Quippe quod Christus Ecclesiam ad finem mundi duraturam instituerit. Hinc potestatem apud eos, qui cum Christo vixerunt, sic institutam, ut ad posteros pro Ecclesiæ utilitate penetraret, vi dicti: *Ego vobiscum sum usque ad consummationem seculi.* Hoc autem *Petri successoribus* commissum esse ex eo colligit, *quod omnium Pastura non alteri Apostolo legatur commissa, quam Petro, etiamsi ligandi & solvendi potestas omnibus data sit.*

Romani deberi summum Episcopatum.

Ro. verò *sedi* hanc *summi Episcopatus dignitatem* competere probare contendit *martyriis Petri & Pauli, qui uno die Romæ subierint. Non*, inquit, *est ambiguum, quin talium Apostolorum martyrio consecrata Rom. sedes principatum inter reliquas obtinuerit.* Comparatione omnium aliarum magnarum in orbe Ecclesiarum hoc illustrare laborat. *Constantinopolitanam* si quis præferre voluerit, utpote imperio olim orientali sublimem, illam constitutionem aut prærogativam non à Christo profectam asserit. *Hierosolymitanam*, quam salutis nostræ officinam appellare possimus, si quis præferendam dicat, cui frater Domini magnus præfuerit Apostolus Jacobus: particularem illam & temporariam fuisse dignitatem. Petrum autem dum Vicarium sumserit Christus, illi loco summi Episcopatus dignitatem concessam, quam Petrus ipse suo sangvine consecraret. Idque universalis Ecclesiæ consensu approbatum. *Rom. Ecclesia*, inquit, *à Domino & non ab alio caput omnium est constituta, quod Principis Apostolorum ac Doctoris gentium sangnine dedicata est. Spirituale sacrumq; regnum ibi fundatum, ubi terrenum ac prophanum usque ad summum crevit Imperium.*

Dubium: *Et alias à majoribus dictas Apostolicas Ecclesias, quibus Apostoli præfuerint, uti Hierosolymitanam, Antiochenam, Ephesinam, Patracensem*, & alias, solvit: *Absolute Apostolicam sedem dici Romanam, ob Petri reverentiam.*

Cui aliud subjungit argumentum. Nullas alias Ecclesias, sive Græcas, sive A-

siaticas, sive Syras, sive Ægyptiacas primatum sibi arrogare posse, *quod earum successores Evangelium & veram doctrinam reliquerint*, sola Romana fidem Christi integram & immaculatam servaverit, absque ulla hæresi & erroribus.

In nullis aliis nationibus posse summũ existere Episcopum.

CAP. XCI. *Omnibus aliis in Europa regnis ac nationibus primatum omnem derogat Ecclesiæ.* Italicas, Gallicas, Hispanicas & Germanicas primatum sibi vindicare posse negat. Ratio: *Quod Apostolorum nullus ad illos venerit. Deinde, quod omnes illæ Ecclesiæ auctoritate Rom. sedis sint institutæ. Ut propterea illi tanquam matri ac magistræ reverentiam ac obedientiam debeant.*

Germani olim Ro. sedis impugnatores.

Quare invehitur in *pragmaticæ sanctionis autores*, qui prorsus eminentiam primæ sedis & auctoritatem explodant: Qui leges inter se statuentes, Apostolicæ dignitati frenum ponant. Hæreseos illos accusat, quod aperta fronte & ore contumaci ajant, *nolle se Rom. Pontifici obedire.* Quod idem esse interpretatur, ac si dicerent, se non esse oves Christi sed perditionis.

Gravioris dein peccati illos accusat, qui non solum Rom. sedi parere recusent, sed & plurima *jura*, quibus curia illa fovetur & alitur, *subtrahere* velint. *Qui præcipue illud cautum esse velint, ne quid auri ex Germania in Italiam deferatur.*

Facilem exceptionem: *Hoc non esse contundere ac perdere sedem, sed auferre illi deliciat ac superfluitates, quibus in profundum malorum mergatur ac penitus labascat ac intereat: Sanare hoc esse Rom. sedem, non perdere:* Callidè solvit: *Pragmaticæ sanctionis autores, dum negent annatas Curiæ Rom. & pecuniarios census, velle Ecclesiam esse pauperem. Nam id utile putas*, addit: *Auferantur enim voluptates, & casta remanebit Ecclesia.*

An Ro. sedes suo patrimonio possit acquiescere.

CAP. XCII. Aliam exceptionem Germanorum sentit ac profert: *Satis habere Rom. Ecclesiam ex Patrimonio B. Petri & ex aliis regionibus.* Sed & studiose solvit: *Parum esse & incertum, quod ex patrimonio habetur.* Extenuat ergo reditus, quos ex Italia capiat illo tempore Papa. *Custodiæ*, ait, *sæpe plus requirit, quam ipsa conferant castra. Et multa bella imminent, multæ insidiæ, multi raptores sunt. Et Bononiam, quæ primum est membrum, nunc civilibus discordiis agitatam, nihil conferre videmus. Perusinos vero tantum præbere, quantum volunt. Reliquos populos mutare omnes, ad res novas paratos. Vicarios Ecclesiæ censum tunc dare, cum placet.* Romæ quoque multas fuisse mutationes, subindicat. Martinum V. cum redisset Romam, vix aliquid possedisse. Braccium cuncta occupasse. Sic male cum Rom. sede actum iri, si reditibus Patrimonii gubernari debeat.

Unde sumptus Cardinalium petendi?

Propterea *majores voluisse, ut Collegium Cardinalium non ex illis, sed ex annatis sumptus haberent.* Levem posthæc addit excusationem: *Si reditus patrimonii sufficerent, Italiam dicturam: Cum sedes Apostolica mater omnium sit, cur nos Itali tantummodo illam nutrimus. Mater quidem, ut omnibus filiis lac præbuit, ita ab omnibus juvanda est.*

Addit solutionem novi dubii: *Solos Italos Ecclesiam regere.* Negat. Curiales ex omni gente adesse affirmat. Et in ipsa quidem sede ex omni natione sedisse. Et tunc præsidentem, Calixtum III. non Romanum aut Italum sed Hispanum esse. *Constare*, addit, *sedem, cum extra Italiam fuit, non tam benignam fuisse Italis, quæ Romæ existens lata sit omnibus.*

Sumptus Curiæ Ro.

CAP. XCIII. *Sumtus Papæ & Cardinalium*, de quibus conquerantur Germani, Annatas denegantes, copiose & artificiose, ut omnia, excusat. Pingit primum, fictâ manu Germani: *Quid opus est tot sumtibus? Neque tot equos, neque tot longissimas vestes, neque tot famulorum longum ordinem requiri. Sat fuerit in Palatio Papam esse cum paucis ministris, Cardinales cum paucioribus vitam sobriam castamque ducere. Pluris eos pauperes & bonos verebitur mundus, quam divites & malos. Pompas eorum omnes odere, malas artes & pingvia convivia cuncti detestantur.* Salse primum respondet, quasi velint hoc pacto Germani Rom. Præsulem esse pauperem, inopes Cardinales & totam curiam mendicare. Satis videri Germanis, si Rom. Præsul cum suis bene vivat. Dehinc argute hoc refutat. *Imperium absque opibus & splendore, esse inane ac imbecille.* Quod primo innuit, laudatis effatis vulgi, ut & Salomonis: *Sapientiam pauperum fumo viliorem esse: Si loqua-*

loquatur pauper, omnes eum deridere; Si loquatur dives, eum omnium esse admirationi. Quare, ut rem expediat, distingvit inter vitam privatam & publicum munus. *Qui sibi vivere velit, securissimè paupertatem eligere.* Cum divitiæ sint spinæ, & expeditius iter ad vitam facilius exequatur pauper. *Sed qui præsint aliis, abundare oportere.* Rationem hujus petit à fine: *Quod præses magna & præclara efficere teneatur. Hoc autem,* teste Philosopho, *impossibile, aut certe difficile esse, cui desunt facultates.* Rationi jungit exempla *Sacerdotum Mosaicorum locupletissimorum.* Utpote quibus non solum decimæ, sed & oppida & civitates fuerint assignatæ. Similiter & *Sacerdotes Ægyptios ditissimos* fuisse ex eo arguit, quod immunes fuisse dicantur ab omni censu. Sic & inter Persas, *Magos, Sacerdotes opes habuisse florentes.* Ita & apud Græcos Romanosque Sacerdotes excelluisse. Apud Gallos *Druidas* primo fere loco fuisse habitos & contentionum judices.

Imperantes sint locupletes.

Subodoratur dubium: *Priores Ecclesiæ Rom. duces usque ad Constantini tempora, fuisse inopes & modico contentos, qui suæ plebi salubriter præfuerint.* Solvit, discernendo inter Ecclesiam pressam, ac publica libertate fruentem. *Illo tempore parvas fuisse Christianorum plebes, & occulte coluisse Christum.* Constantino imperante, publice Christianis Ecclesias esse concessas. Prius non solum clericos sed & laicos fuisse pauperes. Ex inopibus Christianæ religionis principium esse, & piscatores exercitus Christiani fuisse doctores. Reliquos divites bona sua distribuisse. Sic tandem & *Apostolos fuisse ditissimos* argute demonstrare laborat. Quippe dum ad illorum pedes omnia credentium bona sint deposita. *Sic in Apostolo fuisse potestatem summam regendi, & ad eos pertinuisse bonorum omnium dispensationem.*

Apostoli ditissimi num fuerint.

Convertit dein argumentum: Si Germani velint ad antiquam Ecclesiæ formam provocare, dum pauper sacerdotium optet, eos debere & plebem cum eo pauperem velle, & in utroque statu priscos imitari mores, ne claudicare videantur. Indulget ergo utrisque & clero & populo divitias.

Ad probandam denique thesin, *qui regimini præsint illis paupertatem esse noxiam,* se omni arte componit. Argumentum autem petit à *defectu characteris in judicio,* nec pauperem posse fieri judicem. *Quod si testimonium pauperis corruptum videri potest, non videmus,* inquit, *cur inopis judicis sententia sit integra.* Judicem autem esse omnem sacerdotem, cui cura sit commissa animarum.

Judices sint divites.

Aliud argumentum à tristi effectu petit: *Si pauper fuerit sacerdos, necesse est, ni præclara eum virtus retineat, multa faciat ab honestate aliena.* Quod experientiâ probat, dum sacerdotes & fures & usurarii, & mendaces & falsarii aliquando deprehendantur, quod plerumque paupertas cogat.

Sacerdotes cur debeant esse divites.

CAP. XCIV. A minoribus sacerdotiis ad summum maximumque transit, cui divitias vindicat, idque fuse adstruit. Si quis dicat: *Pontificem Maximum posse esse pauperem, si sit bonus:* id prorsus repudiat: Quin: *Pontificem Max. quamvis optimum, non officio suo satisfacere posse* pronunciat, *nisi facultatibus sit præditus.*

Papæ opulentia defensa.

Quo fine longo ambitu *Romani præsulis officium* describit; *pascere oves ubique existentes.* Ut magnus sacerdos curet, Evangelium omnibus prædicetur, errores omnes evitentur, schismata removeantur, bella sopiantur, furta, rapinæ, incendia, homicidia, adulteria, ebrietates, crapulæ, contentiones, simultates, odia, rixæ, de medio tollantur, & pax & concordia vigeant. Rom. sedem præterea debere esse veluti patrocinium orbis terræ, tutumque portum afflictorum, dulce refugium miserorum, audire ac juvareque omnes. Quod Fabiani, Sixti, & Severini Pontificum illustrat testimoniis. Non ergo pauperem, sed opulentum requiri Pontificem, hinc colligit.

Ad restitutionem Episcoporum exulum, & hæreticos vel schismaticos corrigendos, quod *brachium seculare sit implorandum,* negat, quod melius sit, Rom. præsul per se hoc agat, suis viribus fretus, non per alium. Cum *vir sapiens melius ipse agat, quam alteri committat.* Quod confirmat exemplis de-

negati auxilii, si Papa à secularibus Principibus quærat. Addit casus, si ipsi Principes, Reges, Imperatores, ab Ecclesiæ regulis abeant, quis eos sit in ordinem redacturus, nisi Papa brachio valeat & opibus. Commendat ergo Constantinum & secutos Cæsares, qui Ecclesiam ditaverint.

Objectionem: *Divitem* posse esse Pontificem, *non Archidivitem*, solvit: Ditiorem debere esse Archiepiscopis, cum *ditior non sit pariturus pauperi*: Imo & potentiorem Imperatore. Laudat Bernhardinum, qui dixerit: *Papatum se sine imperio non optare, utrumque simul cupere.* Concludit ergo: *Illud nos tenemus, potentiam, opes, viresque, multo melius in Apostolica sede, quam in alio quovis seculari Throno existere.* Rationem subjicit: Quod sedes hæc tutrix sit fidei, quæ nunquam erraverit aut erratura sit, eo quod rogavit Dominus, ne deficeret fides Petri. Imperatores verò Reges ac Episcopos sæpe in hæresin esse prolapsos.

Imperator Ecclesiæ Papa.

Cap. XCV. *Dignitatem Rom. Pontificis* magnifice extollit, qui sit *velut Imperator Christiani exercitus, & rex sapiens, qui sedens in solio suo dissipet omne malum.* Hunc ætate maturum, literis eruditum, moribus ornatum *plerumque* assumi. *Cardinales* illi assistere, Græcos & Latinos, ad minimum *sedecim*, viros excellentes, ex omni orbe delectos, quorum consilio res arduas componat. His datum esse vacante sede primum præsulem eligere.

Quod *jus ad eos supra quadringentis ferme annis pertinuerit: Cum ante Rom. clerus applaudente populo summum pontificem eligere consuesset: Postea vero Imperatoribus Germanis jus ordinandi Rom. sedem tributum esset.* Hos Cardinales Apostolorum locum tenere, & senatorum urbis vicem implere, qui causas majores aduniant.

Cardinalium pompa defensa.

Cardinalium igitur *pompam* & splendorem prosequitur. Qui familiam alant, ex Episcopis, Abbatibus, viris nobilibus & doctoribus. *Non decet*, inquit, *eos qui tota dignitate præfulgent, veluti mendicos incedere.* His tribuit auditores, magistros aulæ, magistros domus, antecessores, scutiferos dictos, dispensatores, XL. famulos singulis, totidemque equos. His *alimenta deberi ex republica, cum reipublica serviant.*

Quam Cardinalium pompam munit ac defendit exemplo *Consulum Germaniæ*, qui in suis urbibus splendide vivant, ut & *Italiæ*, quos *fastu* ingenti notat. Si ergo *urbis* consules fulgeant, orbis Cardinales *superbiorem* merito referre *statum.*

Exceptionem: *Quanto quis altius ascendit, tanto humilius se gerere debere*, solvit: Hoc ad *animum* referendum esse, non ad *ornatum exteriorem*, qui dignitatem imitetur.

Cardinalium officia.

Cardinales distribuit: Alios esse *Episcopos*, alios *Presbyteros*, alios *Diaconos.* Officia horum trium designat. *Pœnitentiarium* esse primum, qui conscientias hominum expurget, & auditis peccatis, pro modo culpæ indulgentiam pœnitentibus elargiatur. Cui subsint *Pœnitentiarii minores* pauci, scriptores viginti & quinque, procuratores, & qui literas corrigant. Quod officium tunc temporis gesserit *Cardinalis Firmianus.*

Alterum officium *Vice-Cancellariatus.* Cancellarii nomen declinat, præcipue, quod *Papa putetur Christi Cancellarius.* Urget tamen Cancellarii nomen olim Cardinali tributum Rolando, qui postea Papa factus Alexander III. Vice-Cancellario servire auditores, coram quibus causæ definiantur, raro infra duodecim. Cuilibet eorum quatuor assistere scribas, & advocatorum ordinem, viros doctos, qui diu in scholis publicis docuerint, qui teneantur publice prius disputare, quam ad hunc ordinem adspirent. Hos quoties publica consistoria fiant, *si quid Cardinales vel auditores peccaverint in causis, palam edicere ipsique Papæ in faciem malefacta sua exprobrare.* Illorum seniorem, *advocatum pauperum* appellari. Ad rotam, auditoriive publici locum refert denique procuratores, cursores, &c. Esse quoque in Cancellaria præsidentes, correctores, abbreviato-

viatores 25, scriptores centum. In registro quoque magistros exscriptores esse. Duos etiam *ignaros* adesse *literarum monachos barbatos*, quos *bullatores* appellent, qui ex manibus tum Papæ tum Vice-Cancellarii literas accipiant. Fuisse tunc Vice-Cancellarium *Rodericum Borgiam*, Calixti Pontificis nepotem, Cardinalem Diaconum, quem commendat, quamvis juvenili tunc ætate, moribus tamen & prudentia senilibus esse præditum.

Tertium officium esse *Camerariatum*. Cujus patrimonii Ecclesiæ curam gerere, & omnium urbis magistratuum inspicere actus, & providere ne quid respublica detrimenti patiatur, armigeros Ecclesiæ intueri, belli causas avertere, paci consulere, & qui nervi sint Reipublicæ pecuniarum habere curam. Huic subesse *Vice-Cancellarium*, auditorem cameræ, procuratorem & advocatum fisci, thesaurarium, depositarium. Sequi *Clericos cameræ*, qui rationibus præsint, & tabelliones, qui conscribant obligationes & liberationes, tabelliones item equestres & pedestres. Fuisse tunc Camerarium *Ludovicum*, Cardinalem Presbyterum, qui apud Rhodum apostolicam tunc classem adversus Turcos rexerit.

Post hos alios esse solius Papæ ministros, *Referendarios*, qui supplicationes egentium Papæ signandas offerant, *Secretarios*, qui dictent brevia seu epistolas piscatoris annulo signandas, viros disertos Latinæ & Græcæ lingvæ peritos. *Cubicularios*, eorumque duplicem ordinem, eorum alios penitiorem observare thalamum, alios consistorii ostium: *Capellanos*, *confessores*, & nobili loco natos *scutiferos*, qui mensæ serviant. *Protonotarios* septem, qui de rebus gravioribus rogentur instrumenta facere, quamvis horum numerum in immensum crevisse conqueratur. *Subdiaconos*, *Accolitos*, *cantores*, *clericos ceremoniarum*, & inferiores ministros.

Cap. XCVI. *Splendorem* depingit *Rom. Pontificis missam celebrantis* aut sacra audientis, *sedere sublimem in suo throno Papam*, *Cardinales à dextris sedere*, *magnos prælatos à sinistris*, *astare è regione Episcopos*, & *Abbates & Protonotarios*: *Suum esse locum oratoribus Regum*, *suum magnatibus*, *suum auditoribus*, *clericis cameræ*, *procuratoribus*, *subdiaconis*, *accolitis*, *cateram multitudinem humi sedere*. *Splendor Papæ Missam celebrantis.*

Inspergit mox dubium: *Christum venisse pauperem & humilem*, *quare & ministros Christi oportere esse humiles*. Solvit: Non id fecisse Christum, ut nos essemus pauperes, sed ut eo modo nos redimeret. Si gloriosus venisset, eum non fuisse perpessurum tormenta crucis, nec nos à morte liberaturum. Sic illi *necesse fuisse ut pro nobis esset pauper aut pro salute nostra*. Consequentiam dein superiorem porro invertit callide & argute, dummodo satis pie: *Nunc Romanos Præsules divites ac potentes esse pro salute nostra*. Rationem addit: Quod purgari crimina extirparique nequeant, nisi potenti manu. Numerum ergo & sapientiam ministrorum Papæ denuo attingit, ut probet, Papam non debere esse inopem. *Unde alantur tot magni viri sine sumptibus?* *Christi humilitas & Papæ fulgor comparantur.*

Cap. XCVII. Novum movet scrupulum: *Non opus esse tot viris*. Respondet, *omnino opus esse ad judicandum mundum*. Papam enim, etsi doctum & sapientem, non tamen tam suo cerebro sapere, quam consilio assistentium. Qui deciperetur sæpe numero, nisi stipatus esset viris sapientibus & expertis. Nec crimina posse aboleri nisi potenti manu. *Multi sint Cardinales & ministri Papæ.*

Dubium, *De aliena ope petenda*, solvit: Non esse tutum. Cum sæpe is sit malus, cujus auxilium esset petendum. Potentem ergo oportere esse Ecclesiam, ut ipsa tueri gregem posset. Opulentiam proinde Rom. sedis necessariam vindicare iterum studet exemplis sacerdotum opulentissimorum inter Judæos & gentiles. Quorum aliqui fuerint reges, qui sacra & civilia simul gubernaverint.

Dubium, *primos Christianos bona sua vendidisse*, solvit, *Apostolos* tamen fa-

ctos

ctos distributores bonorum, adeoque *Dominos*. *Constantini* dein munificentiam celebrat, qui Rom. sedem ditaverit. *Carolum* item *Magnum*, nec non Patrem *Pipinum* & filium *Ludovicum*, Ecclesiæ multa donasse. Idem præstitisse *Ottones*. *Henricum II. Imperatorem* Bambergensem Ecclesiam fundasse & ditasse. *Comitissam Mahtildem* paternam hæreditatem amplissimam B. Petro tradidisse. Sylvestrum dona Imperatoria accepisse. Damasum, Stephanum, Leonem, Adrianum, Gregorium, in possessione tot bonorum mansisse.

Possessio opum subtiliter distincta.

Nova dein & subtili distinctione viam elabendi quærit. Possessionem *bonorum* vel esse ut *propriorum*, vel ut *communium*. Sic posse propria bona contemni, communia tamen amplissima possideri. Sic Pontificem possidere totius Ecclesiæ bona, non ut propria, sed ut communia, quorum sit dispensator legitimus. Exempla allegat eorum, qui bona prius sua omnia vendiderint, postea ad Episcopatus evecti publicas opes amplissimas non repudiaverint, sed cupide acceperint & possederint, imo acceptis aliorum magnis opibus ac hæreditatibus locupletaverint. Commendat *Bernhardini* effatum: *Ego neque Episcopatum neque Cardinalatum cupio; At neque summum Episcopatum, nisi fortassis imperium simul orbis cum Papatu consequi possem. Tunc enim possem Reip. Christianæ optimè consulere, leges statuens bonas, & legum observantiam inducens. At Papatus sine imperio nil nisi molestia fuerit: Cum male viventes vellem quidem sed non possem coërcere.* Asperitatem dicti mitigat Æneas, quod vir sanctus *jocabundus* hoc dixerit, qui festivus & urbanus homo fuerit, sed in joco veritatem non prætermiserit, altisque sensibus sit usus.

Non excusat Papam, si *opibus Ecclesiæ male utatur*, vel inter consangvineos Christi hæreditatem distribuendo, vel voluptatibus & deliciis illa consumendo. Quod si tale quid ageret Pontifex, maximi Dei judicium expectandum esse, qui aut Papam de medio tollat, vel alio modo provideat.

Cap. XCVIII. Omnes *voluptates* à Papa declinat, & seriis negotiis eum continuo occupatum memorat; qui divinis interfit, legationes Principum audiat, &c.

Cap. XCIX. *Cardinalium pompam*, non omnium, sed quorundam, excusat *communi collegiorum fato*, quorum nullum sit omnino mundum, cum & inter Apostolos deprehensus Judas.

Ornatus curiæRo. illustratus.

Exceptionem: *In sancto quid faciat aurum, quid mulæ gemmis & ostro tectæ, ministri serico vestiti?* Dissolvit, modestiam quidem servandam omnino, asserens, interim dignitatem suo honore non esse spoliandam. *Si magistratus secularis suo utatur fulgore, non esse Christum suo decore privandum.* Christi honorem esse, si ministri ejus afficiantur honore. Gaudere Christum, suos ministros honore fulgentes intuentem. Exemplum repetit à *Sacerdotibus Judæorum ornatis*. Aliam rationem à *judicio vulgi* petit, qui contemtufus esset hos Christi ministros, si coram altari splendide, dein sordide essent vestiti. *Decet, qui Reipublicæ præsunt, ut dignitate antestant, ita etiam & vestibus & ornatu & comitatu præcedere populum.* Reprehendit Julianum Apostatam, qui, cum imperium suscepisset, pompam omnem fastumque è palatio summoverit. *Quà in re*, antiquorum judicio, *Socratis Philosophi, non Imperatoris opus peregerit.* Cujus sententiæ occasione distingvit inter opus summi præsulis, & Cardinalium, & religiosorum.

Novum denique argumentum petit pro Papæ opibus & splendore ab exemplis Monachorum Benedicti, Bernhardi, Cistercienſium & Carthusiensium, qui communiter magnas opes possideant, castella item & oppida obtineant, & nihilominus sancti habeantur. Majori ergo jure summo Pontifici magnas competere opes.

Cap: C. Sanctionis pragmaticæ autores exagitat, qui constitutionis suæ confirmationem à Papa expetere absurde statuerint, vel si non esset confirmaturus

turus pro sua autoritate arroganter sint roboraturi, &, si Papa fulminibus sit impediturus, ad futurum concilium appellare decreverint, quas appellationum formulas sua quæque provincia & diœcesis habere teneatur. Retundere se putat optime has machinas vindiciis autoritatis ac summæ potestatis Pontificiæ. *Germanos ex Rom. sedis pendere judicio, non illam ad Germanorum posse redigi voluntatem.* Addit Johannis Papæ effatum: *Si Imperator Catholicus est, filius est, non præsul Ecclesiæ.* Simile gloriosum oracullum repetit ex gestis Bonifacii, *Papam cunctos judicaturum, à nemine judicandum, nisi à fide deprehendatur devius.* Laudat & Stephani Papæ decretum: *Quicquid Rom. Ecclesia statuit, quicquid ordinat, perpetuo irrefragabiliter observandum est.* Ex hoc credito dominio colligit, temerarios esse Germanos, qui leges Pragmaticæ sanctionis sibi condant invito superiore, Papa. Superiorem autem non agnoscere Papam, esse hæresin. *Fidem enim hanc rectam esse, Rom. sedis primatum credere, & quod illa de Deo sentit, tenere.* In Constantiensi Concilio definitum esse: Errorem esse, *Ecclesiam non habere primatum*, damnando illam Hussi & Hieronymi Pragensis sententiam.

Germanorum consilia, de sua Sanctione Pragmatica per Papam confirmanda, rejectum.

Cap. CI. *Appellationes Germanorum ad Concilium* simpliciter irridet. A Papa, utpote principe, domino, neminem posse appellare. Quod domesticis quorundam Pontificum *testimoniis* probare conatur, Aurelii, Gelasii, Innocentii, Simmachi. *Rationem* à pari repetit. *Leges civiles neque à principe seculari admittere appellationem.* Quanto minus ab Ecclesiastico Principe.

Appellatio Germanorum à Papa ad Concilium repudiata.

Ex quo arroganter prorumpit in comparationem Papæ & Imperatoris: *Si Papa*, inquit, *simul & Imperator conferantur, quantum inter solem & lunam interest, tantum eos differre dicemus, & Papam soli, Imperatorem lunæ assimilabimus.*

Aliam rationem quærit in *natura appellationis.* Appellationem ab inferiore ad superiorem deferri: Papam autem esse priorem & majorem omnibus: Quare ab eo non posse provocari.

Exceptionem, *Concilium esse majus Papa*, negat, idque ex Gelasio se ostensurum autumat, qui à synodo ad Papam appellatum fuisse affirmet. Unde Concilio majorem esse Papam constet. Ita & Simmachum exclusisse Concilium hoc effato: *Aliorum causas Deum voluisse per homines terminare, sed sedis Rom. præsulem suo, sine quæstione, reservasse arbitrio. Quare si quid sit, quod gravius ille agat, non esse recalcitrandum, sed ferendum.* Si quis ergo à Papa prematur, *ferendum* esse, repetit.

Concilium an sit majus Papa?

Ad querelam, *de injusto per Papam imposito onere*, respondet, *justam potius aut promeritam esse passionem aut pœnam, quam Papa juste infligat. Tu dicis, male agit in me Papa, & ille te male agere, ait. Cui credamus? Privato, an Principi, majori an minori? Quis non putet apud majorem esse veritatem?*

Apud majores major veritas.

Ad exceptionem: *superiori competere judicium*, respondet, *Superiorem Papa Deum esse, qui suo tempore sit judicaturus.*

Scrupulum, *Fortassis Papam non metuere Deum*, eximit, *Non esse putandum illos inquisitoris non habere formidinem, qui sub solius Dei sint judicio & examine. Judicabitur*, inquit, *ne time, Rom. Pontifex.*

Dubium & querelam, *Durum esse id judicium expectare*, componit: *Duriorem esse illam querelam. Cum Deus omni hora possit judicare Pontificem.*

Exaggerat posthæc incommoda oritura ex appellatione à Papa ad Concilium permissa. Quasi hoc sit sceleribus omnibus dare locum, si Papæ non relinquatur summum judicium. Oportere enim litis aliquem esse terminum, apud Judicem nempe supremum, à quo non liceat appellare. Ab inferiori Magistratu permissam esse appellationem, ne grassentur judices in pauperes homines: Sed à Principe non superesse provocationem: Cum *majestas superior non sit tam prona ad injuriam quam inferior.*

Cap. CII. Scrupulum ultimum: *Papam omnino aliquando esse injurium*, mol-

lissime eximere laborat. *Dum sumus in hac vita mortali, non est possibile, humanis legibus cuncta tolli pericula, & omnia mala è medio hominum propulsari. Ideo legumlatores, dum duo mala imminere concernunt, & alterum posse lege vitari, alterum omnino ferendum esse vident, id lege auferunt quod perniciosius animadvertunt.* Quam politiæ regulam antequam applicet, prius illustrat exemplo lupanaris. *Publica lupanaria in civitatibus constituta videmus, ne juventus libidinis impatiens legitimas matrimoniorum facos irrumpens adulteriis cuncta permisceat aut virginibus vim inferat, licet fornicatio prohibita sit.* Applicat hæc ad duo mala Ecclesiastica, *injuriam à Papa aliquibus illatam, & provocationem à Papa ad Concilium. Majores, quamvis Rom. Pontificem aliquando posse esse injurium non dubitarent, non tamen appellandum ab eo, sanxisse.* Rationem addit: Quod injuriam ab illa sede rarissime venturam arbitrati sint Majores. Privatos homines, si sit liberum, in quavis causa appellaturos. Ut nunquam litium videatur futurus finis. *Injuria* igitur *tolerantiam* præfert Æneas appellationi. *Si omnino aliquid injuste tolerandum est, tutius Reipublicæ est aliquem indigna pati, quam totam confundi rempublicam.*

Ex duobo malis minus eligendum.

Appellatio ad Concilium damnata.

In Conclusione libri, c. CIII. hortatur Æneas Mejerum, qui ipse unionem Ecclesiæ servet, Archi-Episcopum Moguntinum reliquosque Episcopos moneat, qui in devotione Romanæ sedis maneant, qui beneficiis potius Rom. præsulem vincere debeant, quam rebellioni studere. Caroli M. exemplum jactat, qui cum jugum Rom. sedis excutere esset rogatus, retinuerit. *Servanda*, inquit, *est cum mansuetudine humilitas. Et licet vix ferendum ab illa sede sancta imponatur, jugum feramus & pia devotione toleremus.* Extollit ergo postremo magnis encomiis Rom. sedem, petram, in quâ fundata sit Ecclesia, reginam, Magistram, caput Ecclesiarum, & refugium afflictorum. Humili ergo corde hanc dominam revereri jubet. Alioquin cum matre afflicta lucturas filias. *Facile esse incipere bellum, finire arduum.*

Moguntinus Elector ad devotionem erga Ro. sedem invitatur.

Hæc est Æneæ Sylvii Cardinalis, quam novo Germanorum pro Reformatione studio opposuit machinam. Argutum hoc *Itali* ingenium in debellandis Germanorum desideriis, qui post Constantiense ac Basileense novum expetiverant Concilium Generale, juxta decretum Concilii Constantiensis, singulis decenniis novum generale concilium esse congregandum, ad reformandam melius Ecclesiam.

Sensit Germania hos aculeos æneos. Maxime cum mox Æneas hic æneus ipsam auream conscenderet sedem Pontificalem, *Pii II.* præfulgido charactere insignis, armaque ferrea & fulmina dira Pontificalia capesseret contra Germanos, nequicquam pro sua, ut ajebant, libertate machinaturos.

Neque adeo ad hoc a Cardinale confectum & Germaniæ objectum argutum opus publice tunc responsum. Donec sub *Imperatore Maximiliano*, post 50 annos, A. 1515. *VVimphelingius*, Germanus, Theologus grandævus, Cæsaris Maximiliani nutum secutus, publico nomine responderet. Cujus pro Germania *Apologiæ VVimphelingianæ* argumentum infra suo dabimus loco.

Operi Sylviano sero responsum.

CAPUT

CAPUT XV.

De repetitis Germanorum Principum desideriis, qui Concilium universale novum *& in eo* Ecclesiastici regiminis emendationem *poscerent, A.* 1461.

SUperiores *querelæ Principum Germanorum* sub Pio II. in thronum Papalem evecto vehementer auctæ, tantum abest, Æneæ, adhuc Cardinalis, consiliis atque literis fuerint sopitæ aut extinctæ. Defuncto quippe Theodorico, *Electore Moguntino*, successor *Dietherus*, *Elector Moguntinus*, juxta antecessoris & Principum Germaniæ sanctiones, *Annatas Ro. curiæ denegavit.* *Elector Moguntinus Annatas denegavit Romanis.*

Quæ res Pii II. animum tantopere exacerbavit, ut hunc *Electorem* dignitate omni exueret, ac excommunicationis fulminibus feriret, substituto *Adolpho Nassovio.* *Excommunicatus ideo.*

Hinc ortæ graviores ac *acerbiores Principum querelæ*, quæ tum in cruenta erumperent bella, tum in *Concilii universalis desiderium publicum* abirent.

Neque chartis interea parsum est utrinque. Quoniam de Papæ jure certatum ex utraque parte acriter. Quod vel res *Gregorii ab Heimburg*, ab *autore Paralipomenon Abbatis Ursberg.* à *Goldasto*, *Hottingero* & aliis descriptæ, abunde testantur.

Quanquam verò istis bellis tandem imponeretur finis, *desiderium* tamen *Concilii universalis inter Germanos* non expiravit, sed crevit indies. *Novũ apud Germanos Concilii desideriũ.*

CAPUT XVI.

De restitutis publice Regulis Cancellariæ Rom. de quibus reformandis tanto cum apparatu & tam longo tempore ex voto Gersonis in Concilio Const. ac Basileensi inter Germanos erat actum. A. 1484.

EX quo æs in aurum transiit, Æneâ Pontifice Pio creato, A. 1458. nullumque de universali Concilio verbum amplius Romæ admissum, neq; Reformationi Constantiensi locus ullus relictus: *Cancellariæ regulæ*, de quibus ultra quinquaginta annos, maximo animi & affectuum motu disputaverat totus orbis Christianus in Concilio Constantiensi ac Basileensi, utroque Generali, pluribusque Nationalibus, in Gallia & Germania, omni sepolito metu, pristinam iterum libertatem, à *Bonifacio IX. Alexandro V. & Johanne* XXIII. partam, plene obtinuerunt.

Certe haud longe ab hoc *Pio* II. cum *Innocentius* IIX, *A.* 1484. d. 30. *Augusti* in Papalem sedem esset evectus, quæ pro more statim à *Nicolao de Castello* erant factæ *hujus Pontificis Regulæ Cancellariæ*, & à *Roderico Episcopo Portuensi, Ro. Ecclesiæ Vice-Cancellario* d. 23. Sept. in Cancellaria Apostolica publicatæ, typis publicis quoque extempore *Regulæ Cancellariæ Rom.*

typis primum excusæ.

sunt impressæ, universoque orbi absque omni formidine illo adhuc seculo expositæ, quæ universalibus Conciliis, & Præsidum majestate ac splendore, & tractationis ardore incomparabilibus, jam jam erant acerrime infestatæ. Ut illa tanto cum apparatu ac studio instructa & tot annis continuata Concilia œcumenica fumo jam essent leviora facta & umbrâ fugaciora.

Editor IctusRomanus.

Edidit autem illas *Regulas Cancellariæ* in Curia tunc Romana veteranus miles, *JCtus in Papali aula versatissimus*, qui à temporibus Pii II. quatuor Paparum, Pii II. Pauli II, Sixti IV & Innocentii IIX regimen suis viderat oculis, publicis in Romana urbe & curia officiis functus. Quippe qui de se ipso memorat, se 27. annis volvisse ac revolvisse jus Canonicum & Civile. Quorum 22. praxin exercuerit in Ro. Curia, & quinque annis legerit vel docuerit in cathedra. Addidit hic sub Innocentio IIX. curiæ Papalis minister, Ictus peracutus, suæ huic Regularum Cancellariæ editioni *notas* aut *Commentarium* haud exiguum. Quia nomen operi non adjectum, *Baptista Platina* ab aliis pro editore ac Glossatore habitus. Quo nomine sæpius illas notas allegat *Johannes Lydius in Analectis in Clemangii librum de Corrupto Ecclesiæ statu, p.* 11. Qui & *Parisiis* A. 1529. apud *Jean Petit* has Innocentii IIX regulas Cancellariæ cum laudata Glossa editas observat. Quæ posterior editio in nostras non incidit manus, sed prior & antiquior illa. Neque verò nobis fit verosimile, Platinam Glossarum harum autorem extitisse, cum Platinam obiisse memorent A. 1481, scriptæ autem hæ & regulæ & notæ A. 1484. Neque Platinam Juris Professorem fuisse causarumque Patronum constat. Præterea hic Glossator *de Jubilæo*, de *futuro Concilio*, similisque materiæ libros complures scripsit, inter Platinæ monumenta aliàs non relatos. Forte Glossator hic fuit *Alfonsus Sotto*, quem *Quintilianus Mandosius*, Ictus, Advocatus Romanus, in *Commentario in Regulas Cancellariæ Apostolicæ Julii* III. *Venetiis A.*1554. impresso, in procœmio *antiquum* appellat *Regularum Cancellariæ Apostolicæ commentatorem*, quem & in illorum Commentatorum ordine *Ludovico Gomez* & *Guilielmo Cassadoro* præmittit. *Petrus Rebuffus* in *Additionibus ad Regulas Cancellariæ* prorsus eum præteriisse videtur.

Glossator Regularum Cancellariæ Rom. primus.

Alfonsus Sotto.

Ceterum hic *Glossator antiquus* & omnino primus, quisquis demum fuerit, Ictus in Curia tunc notissimus, qui omnem vitam in Curia transegerat, publicis muneribus defunctus, ut doctrina & scriptis illa ætate inclaruit, ita & candore & scribendi fandique sinceritate insignis fuerit.

doctus, ingenuus.

Hic sane in *Commentario* isthoc non celat, quo de olim questi erant cum *Gersono* Galli in Concilio Constantiensi ac Basileensi unà cum Germanis; Nimirum, illas Pontificum Cancellariæ regulas artificiose compositas esse ad venandum aurum. Constabit hoc ex stilo ejus non illepido, quem pauculis inde petitis exemplis designare fas erit.

Regularũ Cancellariæ Ro. finem esse auri studium.

Cum in Regularum Cancellariæ Proëmio dictum esset, Innocen-

centium Papam VIII. suorum antecessorum vestigia in condendis his regulis ac reservationibus determinandis sequi: In Glossa quæstionem primùm movet; Quando Pontifex sit dicendus, an à tempore electionis, vel coronationis? Quo de fusius se egisse notat *libro de Jubilæo*, Sixto Papæ inscripto: Cujus à se scripti eum pœnitet, quod ab eo frustra quæsiverit, ut solveret 60. florenos, quos ipsi pro lectura (Professione) sua debuisset, quos nunquam solutos acceperit, adeoque laborem perdiderit & pecuniam. Porro, *quæ ante coronationem signet Papa*, digna judicat omnia, quæ postea ab eo rescindantur. *Illud*, inquit, *quod tunc facit præ gaudio, non deberet valere, quia est quasi extra mentem.*

Quando *officium Vice-Cancellarii in Ro. curia* denotavit, *justitiæ præsidere, Papam Cancellarium Christi* dici ait, *à cancello, cancellas, i. e. tollo, tollis, scilicet id, quod injuste petitur, & non quod tollat bona Christi &c.* *Papa cur dicto Cancellarius Christi?*

Sub Regula octava candide pronunciat Glossator Romanus: *Multa conceduntur & statuuntur causa extorquendi pecunias indirecte. Magna est liberalitas sedis Apostolicæ: Quia dat plumbum & exigit aurum.* *Liberalitas sedis Ro.*

Ad regulam 37. scribit inter alia: *Papa quotidie decipitur per suos Secretarios, & per suos Cardinales.*

Sub Regula 47. quæ agit de literis dispensationum super aliquo gradu consanguinitatis vel affinitatis, aut aliàs prohibito, scribit Noster Romanus: *Agitur de exbursanda pecunia. Et ut facta curiæ non intelligantur ab omnibus, maxime extra curiam, ponuntur hæc verba:* ET SIMILIA. *Et audio, quod pœnitentiaria servet hanc regulam, sed de Separatione nescio. Et camera etiam deberet servare. Sed pro pecunia credo quod ista clausula non poneretur, nec quoad raptam nec quoad separationem. Nam omnia venalia Romæ, ut ait Salustius.* Et paulo post iterum: *Ponitur ista clausula ad justificationem Ecclesiæ, & ad exbursandum pecunias.* *Regula de exbursanda pecunia.*

Ad regulam 48 scribit Glossator Romanus: *Aliqui* DOCTORES PER PLACEBO DOMINO *volunt tenere, quod posset Papa legitimare quoad temporalia & quoad successiones. Sed Deus novit an hoc sit verum.* Et deinde: *Agitur hic de exbursanda pecunia.* Item: *An Papa possit legitimare in terris Regum vel Imperatorum quoad temporalia, non est meum hic dicere.* Item: *Unum non omitto circa legitimationem: Quod etiam in terris Ecclesiæ Papa non possit ex ordinaria potestate legitimare filium Presbyteri, ut succedat in patrimonialibus presbyteri. Quia fit præjudicium Ecclesiæ, cui sunt bona clerici obligata pro mala administratione Ecclesiæ, quam gessit. Si tamen ipse (Papa) faceret, ex certa scientia, valeret in bona hora. Quia nullus potest dicere ipsi, cur ita facis.* *Doctorum per placebo Domino.*

Sub regula 53. notat Glossator Romanus: *Credo, quod sit facta regula, etiam à principio, ad extorquendas pecunias, tam pro officialibus, quam etiam pro aliis.* Quando fraudem contra regulam detexit, addit: *Miror de satrapis pecuniarum, quod non inveniant*

modum ad tollendas has fraudes. Et mox : *Agitur de exbursandis pecuniis.*

Studiorum juris Canonici gradus.

Ad regulam 55. observat : *Quia in Studio* (Academia) *præsumitur quis doctus, si studuerit per septennium, maxime in jure Canonico, justum fuit, ne Ecclesia gravaretur servitio, & alii etiam combeneficiati, ut daretur in studio septennium, & in curia quinquennium, in qua posset quis bene instrui quoad malitias.*

Indulgentiarum quæstores.

Sub regula 56. quæ agit de Indulgentiis, ait Romanus Commentator: *indulgentiæ sunt odiosæ, propter quæstores, qui non quærunt commodum animarum, sed potius pecuniarum.*

Ad regulam 57 : *A quolibet Pontifice petatur nova Indulgentia, etiam non facta mentione alterius indulgentiæ, concessæ ab alio Pontifice, vel ab aliis Pontificibus.*

Sub reg. 58. *Papa in his, quæ sunt facti, quotidie potest decipi.*

Auri vis in sacris.

Sub reg. 59. De certo annorum, duorum aut trium intervallo, quamdiu indulgentiæ cathedralibus concessæ durare possint : *Camera*, inquit Glossator Romanus, *credo non servaret regulam. Daret hæc omnino in duplum, si essent pecuniæ.*

Ad reg. 63. *Camera, ut intellexi, tempore Sixti expedivit Bullas mediante oculo caligante. Cancellaria noluit hoc corrigere, quia transiverat per Cameram. Nam ex quo Papa apposuit manus, ipsa Cancellaria se non potest intromittere. Sed in rei veritate non errassent Domini Cancellariæ, si vigore mandati papæ correxissent. Quia tunc ipse Papa fecit, & non ipsi.*

Camera, Ro. mater pecuniarum.

Ad reg. 66. *Camera, quæ est mater pecuniarum, etiamsi esset frater de observantia S. Francisci, per talem simplicem signaturam daret habitus mutationem & religionis translationem.*

Sylvus curiæ ignorantium.

Sub reg. 69, quæ jubet executoriales vel sequestra aut remissiones expedire sub Bulla vel plumbo, Glossator observat, *hoc à Vice-Cancellario non observari.* Quare miratur, *Vice-Cancellarium posse derogare regulæ Pontificis: Cum inferior constitutionem superioris tollere non possit.* Interrogasse se doctissimos viros, eosque in Cancellaria practicos, ait, qui respondere non potuerint. *Quare dixi*, pergit, *transeant ignorantes cum ignorantia sua. Et in hoc potest tolerari derogatio illa per* CANCELLARIUM DE STYLO CURIÆ IGNORANTIUM. Addit: *Cognovi istum Vice-Cancellarium* (Rodericum Borgiam, ab Ænea Sylvio laudatum, supr. fol. 207.) *tempore trium Pontificum, & semper fecit hoc, & semper fuit ista regula.*

Ubi titulus de potestate Vice-Cancellarii agere suasit, *hic parce se dicturum* Glossator inquit Romanus, tum quod bullam creationis ejus non habeat, tum *quod metuat, ne vera dicendo displiceat.* Unam igitur solum quæstionem movet: *An sede vacante cum Papa jus Vice-Cancellarii expiraverit? Atqui*, inquit salse, POSITI IN TITULO DE STYLO IGNORANTIUM *dicebant, quod sede vacante potestas Vice-Cancellarii & aliorum & officia omnia curiæ expiraverint per obitum Papæ, excepto Camerario & Pœnitentiario. Sed salva determina-*

minatione omnium hoc asserentium, hoc dictum est falsissimum de jure.

Sub ultima Innocentii regula: *Fit hoc propter simplices ignorantes, ad cautelam, ut sæpius dixi superius. In sententia de nihilo servit regula, nisi quod Papa ostendat nimiam reverentiam, quam habet ad Cardinales. Pro nunc placeat Deo, ut ita fiat imposterum, maxime quoad omnes etiam particulares. Et ita sperandum est propter bonitatem ejus.*

Postremo de suspensis indulgentiis plenariis ex quavis causa, etiam expeditionis contra Turcos, à prædecessore concessis, scribit: *Possem aliqua juridica dicere, quæ forte generarent scandalum contra Apostolicam sedem. Ideo nunc taceo. Licet enim possit imponere decimas contra Saracenos, ut volunt, & quod dari possit cruciata contra schismaticos & rebelles Ecclesiæ: Tamen hoc ego non nego, si id fieret: Sed aliqui utuntur in alios usus &c. de quo satis dixi alibi. Et quia aliquo modo alitus sum à sede Apostolica, cum lacrymis tamen sanguinis non debeo aliquid dicere contra eam.* Et paulo post de eadem regula indulgentias concernente: *Indirecte*, inquit, *videtur secunda pars facta* AD EXBURSANDAS PECUNIAS.

Indulgentiarum jus, usus, scopus.

Hæc de Cancellariæ Apostolicæ regulis antiquus *Commentator Romanus, admodum ingenuus*, & morum Curiæ Ro. satis superque peritus.

CAPUT XVII.

De Imperatoris Maximiliani ardentibus pro universali Reformatione Ecclesiastica votis A. 1510.

POsthæc MAXIMILIANUS IMPERATOR, ut in regno ita & consiliis successor ac æmulus Sigismundi & Friderici Cæsarum, idem saxum magno molimine cœpit volvere. Quam ardenter *Maximilianus Cæsar* ad communem Ecclesiæ Reformationem adspiraverit, luculenter illa ætate testatus est *Johannes Faber Augustanus, Theologus ordinis Prædicatorum*, Cæsari à consiliis sacris, *in oratione funebri*, cum pientissimus ac literatissimus hic Imperator in oppido Wels Austriæ reconderetur, præsente Matthæo Cardinale, Archiepiscopo Salzburgensi, & aliis viris illustribus, A. 1518. d. 16. Jan. habita. *Nihil indoluit magis*, inquit, *Cæsar optimus, quam quod toties verba fuerint habita de nescia qua* Christianorum Reformatione, atque ad pristinæ innocentiæ Christianæ normam reductione, *cum tamen nullus unquam subsecutus fuerit effectus. Sciebat Cæsar, pluriesque replicabat, quod inanis sit medela ac plane frustra apponatur cura pedibus, nisi capiti, brachiis ac cordi prius abunde fuerit provisum. Unde* universalem semper desideravit collapsorum morum reformationem. *Non quidem fictam, non verbis palliatam, cui nihil subsit operis, sed sinceram, sed veram ac integram, quemadmodum & sibi in Deum & Ecclesiam mens erat vera, integra atque sincera.*

Joh. Faber Maximiliani consiliari Ecclesiasticus.

Maximiliano Imp. communē morū reformationem impense desideravit.

Sane

Peutingerus Maximiliani Consiliarius.

Cum *Peutingero* Augustano, Consiliario suo, *Keisersbergio, Wimphelingio*, aliisque Theologis doctissimis, frequentissime his de rebus disseruit, suaque impensa Reformationis desideria illis exposuit. Memorabile est, quod laudatus *Joh. Faber*, in aula Cæsaris versatus & ab eo in consiliis sacris adhibitus, pectorisque Cæsarei conscius, Episcpus dein Viennensis factus, in eadem oratione funebri commemorat de arcanis consiliis Cæsaris in negotio Ecclesiæ, Peutingero detectis. *Ut non nisi vera dicamus*, inquit, *Christi legem ad amussim sciebat. Literas sacras, quantum deceat principem, (acsi longis seculis diligentissimam dedisset operam) adeo novit, ut cum quovis homine etiam doctissimo ac exercitatissimo de his potuerit sane conferre. Quid vel arcani vel mysterii in divinis literis comprehensum, quod ipsum latuisset? Voluit Majestas sua (dum adhuc viveret) nescio quæ arcana, paucis aut nullis hactenus pandita, in lucem prodere, habita super hoc nonnullorum doctissimorum hominum consilio: Inter quos & ille omnium literatorum ac literarum optimarum decus & gloria Conradus Peutinger, Augustanus, Juris Consultus, Majestati suæ tum à consilio atque arcanis, ex præcipuis erat. Adeo animus ille sacri Cæsaris nostri divinorum scatebat notitia, ut & ad alios effundere summo teneretur desiderio.*

Maximiliani eruditio.

Arcana de Ecclesiastico statu consilia.

Non certe hæc Maximiliani Cæsaris *arcana sacra* fuerint alia, quàm quæ ad diu animo voluram Ecclesiæ communem Reformationem collimarent, publicis quoque literis, ut deinde dicetur, haud obscure ab eodem subindicata. Quod autem Maximilianus spei ac voti sui non fuerit factus compos, excusat idem Cæsaris in sacris consiliarius *Joh. Faber*, in eadem oratione funebri. Qui cum anhelantem Cæsarem & ad Reformationem enixe adspirantem delineasset, addit: *At, quia vir sanguinum visus est esse, cum, quantumvis ex se vir pacis esset, tantus suo tempore, quo præfuit Imperio Ro. effusus sit sanguis Christianus, noluit forte Deus Max. ob id, sicuti neque ab altero David, à Cæsare Maximiliano sibi construi templum: Sed cum Salomone id quo perficiatur ac plane in finem bonum deducatur, potentissimo Regi Carolo, Cæsaris Nepoti ac filio, reservatum est.*

Maximiliano non factus voti sui compos, quoad reformationē status Ecclesiastici.

Gravamina Germanicæ Nationis decem, cum Remediis & Avisamentis ad Cæsaream Majestatem, A. 1510. prodita, à *Goldasto, Constitutionum Imperialium Tom. III. f.* 119. *seqq.* exhibita, sive Wimphelingii, sive alterius calamo delineata, prorsus ad tenorem Gravaminum, ante 50 annos sub Friderico III. Anno 1457. à *Cancellario Mejero* exhibitorum, sunt composita.

Antiqua Gravamina Germanorum repetita.

Sane *Jacobo Wimphelingio, Slestadiensi, Theologiæ Professori, seni, MAXIMILIANUS* A. 1510. hoc dedit officii, qui quæ in Basileensi Concilio ad votum Constantiensis Concilii de Ecclesiasticæ disciplinæ reformatione erant sancita, ac postea *Pragmaticæ sanctionis* nomine definita, suis illustraret monitis, ad Christianum decorem tandem in Ecclesiam reducendum.

Wimphelingio datum à Cæsare negotium.

Obtemperavit *Wimphelingius*, ac *Cæsari Maximiliano* Pragmaticæ Sanctionis, ex Basileensi Concilio profectæ nervum, cum notis atque

atq; monitis devotissime exhibuit. Non ingratum lectori, Ecclesiasticā historiam amanti & fata superiora cognoscendi avido, futurum, si hic & *Maximiliani Cæsaris mandatum* & *Wimphelingii obsequium* ipsis eorum dederimus verbis. Quæ tametsi & à *Goldasto l. c. f.* 123. *seqq.* visa literis conservata, *mutilata* tamen illa, quod illorum cum his ex *primo Codice* haustis collatio ostendet. Edidit autem hæc *Wimphelingiana* Slestadii A. 1520. *Jacobus Spiegel, Slestadiensis*, celebris Ictus, *Secretarius Regius Caroli V.* Wimphelingii Avunculus, ac inscripsit Maximiliano à Bergis, Imperatoris Caroli V. oratori, hoc titulo: *Divo Maximiliano jubente Pragmaticæ sanctionis medulla excerpta.*

Cæsaris autem Maximiliani mandatum hoc est:

Epistola Cæsaris Maximiliani ad Wimphelingium de Pragmatica sanctione.

MAximilianus divina favente clementia, E. Romanorum Imperator semper Augustus &c. Honorabili, devoto, nobis dilecto, *Jacobo Wimphelingo Selestadiensi*, Sacræ Theologiæ professori, familiari nostro.

Honorabilis, devote, dilecte. Mittimus in præsentiarum ad te Secretarium nostrum cum *Pragmatica sanctione Regni Franciæ*, commissimusque ei tibi nostro nomine nonnulla referenda. Quæ cum *ex mente nostra proficiscantur*, cupiamusque omnino, interveniente opera & industria tua, in talibus nobis satisfieri: Ideo hortamur te, & per tuam in nos & sacrum Romanum Imperium observantiam (quam opusculis & lucubratiunculis tuis jam dudum habuimus compertam) requirimus, ut non modo *Secretario nostro indubitatam adhibeas fidem*, sed te eum in his, quem etiam non requisitus à nobis præstitisti, exhibeas. Quare hoc tempore à te nihil nobis gratius fieri poterit. Cupimus autem dictum Secretarium nostrum (quoniam ejus opera diutius carere non possumus) cum hoc voto nostro à te expeditum, quamprimum ad nos remitti. Datum in oppido nostro Imperiali *Uberlingen*, die XVIII. Mensis Septempris, Anno Domini M. D. X. Regni nostri Romani XXV.

Per Regem.

Invictissimo D. nostro Imp. Maximiliano *Jacobus Wimphelingius Selestadiensis* Humillimam Commendationem.

Responsio Wimphelingii ad Cæsarem.

VIctoriosissime Cæsar. Lecta Cæsareæ tuæ Majestatis Epistola, moxque accepta à Secretario instructione, totis ad id viribus me accinxi, ut id, *quod Cæsarea tua Majestas desiderat* (quantum cum Deo & absque conscientiæ vulnere fieri potest) efficiam. Ab ineunte enim ætate omnem operam meam Cæsareæ primum tuæ Majestati, deinde *Germanicæ nationis* & Sacri Romani Imperii *amplificationi* devovi atque dedicavi. Quamvis me voto & instituto longe imparem sciam, & multi sint in aula tua, qui hoc munus absolutissime implere valeant, quibus major est eruditio, majorque rerum istarum communium experientia. Sunt & apud reliquos Principes & apud Senatus rerumpublicarum optimi & doctissimi viri, qui *Germaniam exornare, & ad pacem concordiamque universalis Ecclesiæ*, atque *ad totius cleri, ad Christianam disciplinam reducendi*, famam & gloriam, persuadere possent. In qua re non modo tua Majestas, sed & tui in Imperio præcessores Carolus magnus, ejusque filius Ludovicus Pius, Othones, denique Cuonradi, Friderici, & Henrici, novissime autem SIGISMUNDUS, summa industria operam navarunt, impellente ipsos indubie zelo & charitate in Deum optimum Maximum & gratitudine in Christum pro ipsius in humanum genus beneficiis, præcipue autem amarissimæ passionis. Neque enim Christus pauper pro nobis

Germanicæ nationis amantissimus Wimphelingius.

Reformatio Ecclesiæ desiderata.

factus est, ut nos in omni rerum opulentia & luxu de ipsius patrimonio cupiditatem nostram & ambitionem prodamus. Neque famem pertulit, ut nos ingurgitemur, neque labores, castimoniam & dira tormenta subiit, ut nos in otio, in lascivia, inque omnibus deliciis & voluptatibus versemur. Neque hi, quibus res ecclesiastica sua debet incrementa, quantum ad ditionem temporalem attinet, huc respexisse videntur, ut in otio tantum clerici degerent, omnibus rebus ad vota fruentes, citra tamen laborem. Alia certe causa fuit, cur illi, seque suosque nonnunquam spoliantes, ecclesiam ditandam censuerint. Nimirum, ut commodius divinis officiis vacare possent, absque sollicitudine defuturi victus, quem ex agris, nemoribus, pratis ac aquis facile colligere liceret: Et ut pauperibus Christi, viduis, orphanis & senibus, quos robur corporis prorsus destituit, ac ægrotantibus eleemosynam liberalius impertirent. Sic etiam *in institutionibus canonica professionis*, quas auspicio Imperatoris Ludovici Pii conscriptas putamus, ab Episcoporum concilio comprobatas, sic inquam legitur: *Res ecclesiæ* (sicut à sanctis patribus traditur, & in superioribus capitulis continetur) *vota sunt fidelium, pretia peccatorum & patrimonia pauperum.* Fideles namque fidei ardore & Christi amore succensi, ob animarum suarum remedium, & cœlestis patriæ desiderium, suis propriis facultatibus sanctam locupletem fecerunt ecclesiam, ut iis & milites Christi alerentur, ecclesiæ exornarentur, pauperes recrearentur & captivi pro temporum opportunitate redimerentur. Quapropter vigilanti ac solerti cura providendum est his, qui ejus facultates administrant, ne eos in suos solummodo usus convertant, sed magis (juxta possibilitatem rerum) Christo famulantium, imo eorum, in quibus Christus pascitur & vestitur, curam gerere penitus non negligant. Subscribit huic sententiæ *Prosper*, asserens, *viros sanctos res ecclesiæ non vendicasse in usus suos, ut proprias, sed ut commodatas pauperibus divisisse.* Nam *hoc esse possidendo contemnere, non sibi, sed aliis possidere*, nec habendi cupiditate ecclesiæ facultates ambire, sed eas pietate subveniendi suscipere. *Quod habet*, inquit, *Ecclesia, cum omnibus nihil habentibus habet commune, nec aliquid inde eis, qui sibi de suo sufficiunt, erogare debet, quando nihil aliud est habentibus dare, quam perdere.* Hactenus aliena retulimus. Proinde cum omnes, Christi religionem professos, eidem servatori nostro gratos esse expediat, magis tamen id peculiares ejus ministros, hoc est, *sacerdotes*, sacris initiatos, & de liberalitate tanta Imperatorum & procerum, cæterorumque fidelium, affatim provisos, ut ab aratro & manuum laboribus alieni simus, tantorum beneficiorum decet meminisse. Quo nostra vita populo bilem non moveat, nec ad oblocutionem & odium præbeat ansam: Sed ut ædificentur laici, amicitia mutua floreat, offendicula & sentes evellantur, Reverendi antistites, cum suo clero pietati dedito, sint in sua veneratione, & in ipsum quoque summum Pont. Sacrosanctamque Rom. Ecclesiam universorum filialis affectus, & in spiritualibus obedientia, fulciatur. Quapropter, Serenissime Cæsar, celsitudini tuæ, quæ tam honesto & *sancto negotio* christianissime afficitur, non potui non morem gerere, collectis tumultuarie nonnullis, quæ dedita opera & apud diversas Ecclesias & in conventibus præstantium virorum, partim *vidi*, partim ex fide dignis *audivi.* Quæ mihi, si *tollantur*, *ad Germaniæ commodum*, & ad *divini cultus amplificationem*, *plurimum conducere* videntur. Et ego ad id absolvendum tuæque Majestati in omnibus obtequendum promtior fui, primum, quod Nepotem meum *Jacobum Spiegel*, tuæ Majestatis Secretarium, ex labore meo majorem tuam in se benignitatem assecuturum confisus sum: Deinde, quod sub Imperio Rom. natus & alitus, merito, uti natura subditus, tuæ inservio voluntati: Postremo, ut hac opera, patriam meam, Majestatis tuæ patrocinio commendatiorem facerem. *Selestadium* enim natale mihi oppidum omnibus terris charius, in Alsatiæ meditullio situm, provinciis Austriacæ ditionis parvo sane intervallo cingitur. Quantum enim Brisages absunt? Sungavii?

Clericos otium & luxus non decent.

Res Ecclesiæ.

Curatores bonorum Ecclesiasticorum sint fidi.

Sacerdotum obligatio.

Maximilianus reformandi cleri cupidus.

vii? Quantum vallis Albertica, in Vogeso? Ut de minutioribus locis taceam. Si igitur Selestadium vel à Gallis vel ab aliis hostibus (quod absit) premi contingat, quis illi melius subvenire possit quam Princeps Austriacus? Siquidem *vicinus vicino Deus est.* Et solet nonnunquam *ingentis esse beneficii causa, pauperum obsequium in tempore exhibitum.* Ex Argentorato, Calend. Novemb. MDX.

Epitome in Procemium pragmaticæ sanctionis.

PROOEMIUM.

IN procemio *pragmaticæ sanctionis* narratur, quod ab exordio nascentis Ecclesiæ, Reges Franciæ, prælati & proceres, in regno & Delphinatu erexerint & dotaverint Ecclesias, cœnobia, & alia loca sacra, ad gloriam Dei & ad augmentum divini cultus. *Ecclesiæ in Gallia sancte fundatæ.*

Item, quod instituerint in illis locis ministros idoneos ad propagandam fidem, ad bonos mores & exempla virtutum.

Item, quod à sanctis patribus conditi sint canones pro felici regimine status Ecclesiastici.

Item, quod, quamdiu canones illi observati fuerunt, floruerit in Ecclesia Dei honestas, disciplina, religio, pietas, & pax.

Additio ad pragmaticæ procemium.

SImilia narrare posset Cæs. tua Majestas, quomodo *Ecclesiæ Cathedrales & Collegiatæ in Germania* erectæ, & amplissimis possessionibus dotatæ sint à Rom. Imperatoribus, ab illustrissimis Ducibus, cæteris Principibus. Sicut in *Lupoldo*, de *Zelo & fervore veterum principum Germanorum*, clarissime reperitur. Et certo constat, multas Ecclesias à *Carolo Magno* & *Henrico Cæsare* erectas & dotatas. *Spirensem* à ducibus Sveviæ & Austriæ locupletatam &c. *Argentinensem* à Dagoberto Rege Austrasiæ exaltatam: Sicque de aliis Ecclesiis & cœnobiis *Germanicæ nationis* in Austria, Saxonia, utraque Burgundia, cæterisque Germanorum principum regionibus erectis atque dotatis. *Ecclesiæ in Germania religiose fundatæ.*

Consequenter exordium pragmaticæ narrat, quod ex *ambitione* & *avaritia* (quæ patrum decreta contemnit) subsecutæ sint: *Ambitionis & avaritiæ in Clero damna.*

Morum corruptiones atque deformationes,
Status Ecclesiastici dehonestationes,
Usurpationes gravissimæ.

Præsertim hæc fieri per *Prælaturarum & dignitatum, aliorumq; beneficiorum Ecclesiasticorum reservationes, & per gratiarum* ad vacatura beneficia *expectativarum*, à jure valde exorbitantium, *multiplicationes*, & per innumerabiles *concessiones*, gravissimaque & *importabilia onera*, quibus Ecclesiæ & personæ Ecclesiasticæ regni afflictæ, oppressæ, & quasi ad internecionem redactæ his diebus conspiciuntur. *Reservationes Papales taxatæ. Onera Ecclesiæ notata.*

Nam Ecclesiarum & beneficiorum *pecunias indigni exterique occupant.*

Majores *dignitates* opulentioraque *beneficia, personis conferuntur incognitis & non probatis.* *Officia sacra indignis collata.*

Pauci in Ecclesiis resident. Quia cum sint plurales, ubique residere & præsentias deservire non possunt, vultusque commissi sibi gregis non agnoscunt.

Animarum cura neglecta, temporalia lucra solummodo quæruntur.

Christi cultus diminuitur, *Animarum cura negligitur,*
Subtrahitur hospitalitas, *Ecclesiarum jura depereunt,*
Ruunt ædificia, *Populi devotio attenuatur.*

Studiorum neglectus ob præmiorum defectum.

Clerici regni nostri scientiis & virtutibus effulgentes, qui in ædificationem plebis nostræ vacare possent, & qui pro Regiis & Ecclesiæ publicis consiliis, forent opportuni, divinarum humanarumque scientiarum *studia deserunt*, propter promotionis ad beneficia spem eis ablatam.

Votum alienæ mortis oritur.

Corruptissimo olim statu Ecclesiasticus in Gallia.

Lites infinitæ, contentiones & rixæ, rancores & odia inter Christi ministros suscitantur, nutriuntur, atque foventur.

Pluralitatis beneficiorum execrabilis ambitio fovetur.

Pauperes clerici cum rerum suarum discrimine per calumniosos cavillososve *opprimuntur.*

Beneficia per litium anfractus injuste sæpius occupantur.

Beneficia inofficiata relinquuntur.

Beneficia Simoniace acquiruntur.

Juvenibus bonæ indolis evagandi licentia præbetur, qui literis & virtutibus intendere deberent.

Prælatis & cæteris ordinariis collatoribus jus suum atq; ministerium aufertur.

Ordo Ecclesiæ Hierarchicus confunditur. Plurima adversus divina atq; humana jura in animarum perniciem, & Ecclesiarum regni nostri oppressionem & conculcationem perpetrantur.

Sicq;

Regni opes exportatæ.

Jura coronæ nostræ depereunt, atque *thesauri regni nostri in externas regiones deportantur.*

Præmissa hæc *Carolus septimus rex Francorum*, cæterique prælati ecclesiarum, cognoscentes talia, stimulantibus eorum conscientiis, absque gravissima dei offensa diutius dissimulare non potuerunt.

Itaque decreta hæc *Basileensis Synodi* partim ut jacent, partim cum quibusdam moderaminibus aut epikeis, recipienda consenserunt.

Additio ad procemium Pragmaticæ.

Melior status Ecclesiarum in Germania, ubi Patroni Ecclesiarum sunt Germani, non Curiales Romani.

UT ad oculum hæc omnia vera esse demonstretur, discernant boni & æqui judices (qui saltem diligenter considerarunt) si non floreat *diligentior divinus cultus, ordinatior cantus*, si non fiant pauciores in choro confusiones, si non sint minores factiones, minores lites, minor pecuniarum effusio, minora offendicula seu scandala, minor concubinarum pompa & luxus, in illis *collegiis & Ecclesiis, ad quæ per gratias apostolicas non patet aditus.* Exemplum sumatur de Ecclesia parochiali *Friburgensi*, de collegio *Badensi*, *Heidelbergensi*, *& Nova civitatis* Spirensis Diœcesis. Ubi licet parva sint collegia, mediocresque præbendæ, quasdam tamen alias, quas *insatiabiles Curtisani* occupare, & in quibus post crebras lites, patrimoniorum dissipationes, præbendas pingviores possidere possunt, in omnibus divinis officiis, in omni Ecclesiastica disciplina, & in personarum concordia, pace, & tranquillitate excellere videntur. Ignoscant mihi multi optimi sacerdotes, qui & in cathedralibus & in collegiatis devote Deo serviunt, quibus contentiones, lites, levitates, evagationes, confabulationes & cæteræ dissolutiones admodum displicent. Exemplum denique sumatur ab *ecclesiis parochialibus, ad quas gratiæ Apostolicæ sese non extendunt*, quibus de idoneo rectore seu curato citius providetur, quam his *quæ sub gratiis cadunt.* Quippe quæ interdum propter diversos collitigantes, variasque ipsorum astutias, ad biennium aut triennium, certo & idoneo pastore caruerunt. Et cum vix tandem aliquis *curtisanorum* victor aliorum in parochia aliqua utcunque evaserit, vel in ea non residet, vel si residet, non prædicat, nec cancellos ascendit, ut saltem pro summo Pontifice proque Sacrosancta Ecclesia Romana, proq; Cæsarea Majestate, aut contra Turcas, ad Deum preces à populo fieri exhortetur. Non sic contingit de Ecclesiis parochialibus ad quas *curtisani* seu *curiales per gratias Apostolicas* non admittuntur. Exemplum sumatur de Ecclesia parochiali Friburgensi, Heidelbergensi, Badensi, Ulmensi, Francofurtensi, ad quas, cum vacant, è vestigio de idoneis rectoribus, salubriter absque omni lite, absq; multa pecuniarum effusione providendas, vel Principes, vel universitates, ve

Juris Patronatus in Ecclesiis Germanicis penes Germanos fructus.

senal

senatus, jus præsentandi habentes, mature & statim deliberant, & ad Dei honorem, animarumque salutem, bonos atque doctos viros, eis absque controversia præficiunt, qui personaliter residentes per seipsos prædicant, populum verbo & exemplo ædificant, ac suas oves in viam salutis (ut veri pastores) dirigunt. De quo summis Pontificibus pastoribusque nostris gaudendum & exultandum esset, qui & recte agerent, si ad similes quoque curatos in aliis locis fideli populo præficiendos sint cooperaturi. Ipsi etiam de animabus omnium Christi fidelium precioso ejus sanguine redemtorum exactissimam Domino Deo in extremo judicio rationem sunt reddituri. Sicut *Julius secundus, summus Pontifex* noster, in exordio *bullæ suæ contra Joannem Bentivolum*, sponte & humilime confitetur, & Platina in Cœlestino V. eidem Reverendissimos dominos Cardinales affirmasse narrat, omnia mala tum accidentia in die judicii sibi imputatum iri.

De Electione. Cap. Primum.

GEneralis *reservatio* omnium Ecclesiarum monasteriorum, & dignitatum electivarum per Romanum pontificem fieri non debet, neque factis est utendum, præterquam in terris ecclesiæ Romanæ subjectis.

De cura Ecclesiarum in Gallia.

Quod omnibus illis Ecclesiis per electionem & confirmationem Canonicam, secundum juris communis dispositionem provideatur.

Quod privilegiis & consuetudinibus rationabilibus per hoc non derogetur.

Nec summus Pontifex contraveniat, nisi ex legitimis causis in bullis nominatim expressis. Papa in assumtione sua hæc se juret observaturum.

Electione prælati vel Episcopi facta, confirmator non solum [ratione confirmationis] aliquid, quantumcunque parvum, non exigat, sed etiam gratis oblata sub nomine subventionis, subsidii, gratitudinis, aut alio colore, prætextu cujusvis consuetudinis aut privilegii, per se vel per alium nullatenus recipere præsumat.

Qui his contravenerit, ipso jure confirmationis perpetuo sit privatus.

Nec summus quidem Pontifex aliquid pro confirmatione accipiat, alioquin futuro concilio deferatur.

De reservationibus.

OMnes reservationes revocantur, exceptis illis, quæ vel in corpore juris expressæ sunt, vel quæ in terris ecclesiæ Romanæ subjectis fiunt.

De Collationibus.

PRæter damna, quæ in procemio narrata sunt, alia etiam incommoda oriuntur ex multiplicatione gratiarum expectativarum. Primo, quod clerici in gratiis patrimonium & parentum opes exhauriunt.

Galli sibi vindicarunt jus vocationis in officiis Ecclesiasticis.

Secundo, quod hi quibus aut major proximum circumveniendi astutia, aut ad litigandum facultas suppetit uberior, beneficia sibi vendicant.

Tertio, quod sub involutionibus prærogativarum aut antelationum & aliorum hujusmodi gratias concomitantium plurimæ fraudes committuntur.

Propter istas & alias in procemio expressas causas statuit Sancta *Basileensis Synodus*: Quod summus Pontifex gratias expectativas aut nominationes amodo nulla ex causa concedat.

Potest tamen disponere Papa de uno beneficio ad collationem, in qua decem, & de duobus ad collationem, in qua fuerint quinquaginta & ultra beneficia.

Locus est præventioni, si ordinarii sint negligentes.

Ordinarii hunc ordinem in conferendis beneficiis & dignitatibus servent.

In omnibus metropolitanis & cathedralibus Ecclesiis sit Theologus.

Tertia pars præbendarum conferatur graduatis, præcipue theologis, nisi

forte esset, qui duas prius obtineret præbendas, quarum una ad æstimationem valeret ducentorum *florenorum Cameræ, hoc est ducatorum.*

De Parochialibus Ecclesiis sic provideant ordinarii.

Officiis sacris qui admovendi.

IN Ecclesiis Parochialibus, quæ in civitatibus aut villis muratis existunt, instituantur personæ idoneæ, quæ ad tres annos in theologia vel altero jurium studuerint, seu Magistri in artibus sint.

De Numero Cardinalium.

Cardinalium dispositio ex voto Gallorum.

ECclesiæ Romanæ *Cardinales* sint numero tantum *viginti quatuor. Nec assumantur minores triginta annis.* Sint *magistri, doctores, vel licentiati* in jure divino & humano. Sit saltem tertia vel quarta pars de Magistris aut Licentiatis Theologiæ. Pauci vero ex eis sint filii, fratres, aut nepotes, Regum & magnorum Principum.

De Annatis.

Pro electione, vocatione, confirmatione, nihil pendendum.

STatuit hæc sancta Synodus, quod in Ecclesia Romana & alibi, in confirmatione electionum, admissione postulationum, præsentatione, investitura, sacris ordinibus ac pallio, nihil penitus ante vel post exigatur, ratione literarum, bullæ, sigilli, annatarum, communium & minutorum servitiorum, primorum fructuum. Scriptoribus tamen, abbreviatoribus & registratoribus literarum seu minutarum, pro ipsorum labore competens salarium solvi potest. Ad laborem autem, non ad fructuum beneficii valorem respici debet.

Ex Glossa.

Concilii Basileensis decretum.

HOc *decretum de annatis, ante dissolutionem Concilii*, quod ab Eugenio Papa indictum fuit, *factum est.* Et multi Reges Franciæ, immo & beatus Ludovicus, qui miraculis claret, & in numerum divorum relatus est, *prohibuerunt, ne tales annatæ in regno Franciæ exigerentur.*

Hæc quoad Pragmaticam sanctionem.

Additio ex Platina, qui descripsit vitam Pontificum.

LEo secundus Papa sancte instituit, ne ad Archiepiscopatum assumtus, pro usu pallii aliorumve officiorum quicquam Ecclesiæ persolveret, cum ex hac largitione multa quotidie mala oriantur. Legatur *Platina* in *Leone secundo, Robertusque Gagvinus in Epitome Regum Galliæ*, sub Carolo septimo. Illum Robertum virum sanctum ac integrum extitisse, *Sifridus Schon jureconsultus*, ejus quondam auditor, nobis narravit.

De actionibus & *astutiis* quorundam *Curtisanorum.*

Curialium Romanorum magnus olim numerus in Ecclesiis Germaniæ.

CUrtisani plerique seu *Curiales*, non de omnibus dico, contra *concordata Principum* excogitant & *fingunt multos* sanctissimi Domini nostri Papæ Reverendissimorumque Cardinalium *familiares*, etiamsi non fuerint, ut beneficia eorum reservata esse contendant: Nempe, si quispiam solum semel in tenello vel aula comederit: Ut hoc pacto prælati in terris nostris sua collatione in mensibus ordinariis priventur. Narrabat id olim Reverendus Dominus *Johannes Camerarius Dalburgus*, Vangionum antistes, pio *Philippo, Comiti Rheni Palatino ac Principi Electori*, cum Nemetense privilegium cassari tentabatur, quo doctores rite & legitime, non ob preces & munera, promoti à cathedrali templo, annuente non gratis *Sixto quarto*, ejecti sunt, ne bullatos pariter recipere capitulum cogeretur, teste Henrico Helmstattino Decano, qui minus quandoque idoneis, & præpropere insignia conferri asserebat. Ita *docti indoctorum vitio dispendia patiuntur.*

Quin imo Curtisani nonnulli (uti fama est) studebant laicos quoque privare suo jure patronatus. Audiatur Reverendus *Episcopus Basileensis, Christophorus, & Eras-*

Erasmus ad lacum, vulgo, zu dem Weyer. Quidam *Curialis* conatus est præclaræ urbi Nurembergensi auferre collationem duarum parochiarum sive Præpositurarum, & transferre in Reverendum Episcopum Bambergensem, ut amodo sub gratiis caderent Apostolicis, sicque pro se aut suis ex Roma impetraret, quod ex Nuremberga desperabat. Ex ejus ore ego ipse audivi. Sed mors hominem ista molientem divino nutu intercepit.

Curtisani etiam quidam nuper conati sunt preces supprimere regales, quibus & pertinacissime restiterunt, non absque contemtu Cæsareæ tuæ Majestatis, ne dicam ignominia quadam Germanicæ nationis, acsi propter quæstum temporalem commodumque privatum, non erubescerent, propriæ patriæ (quam omnes naturaliter amant) esse proditores. Curtisani nonnulli *inexplebili avaritia sua* præstant [ut vereor] occasionem, ut laici à novorum beneficiorum fundatione, ætate nostra plurimum retrahantur. Quis enim vir prudens patrimonium suum clero dicare volet, timens hæredes aut posteros suos jure patronatus & collationis, (quod ipsa devotio tribuit) non solum privandos, sed etiam pistores, aut coquos aut alios indoctissimos, de suis bonis in luxu & otio esse sovendos? præcipue, cum nec psallere, nec sacrificare norint, aut nolint. Quodsi populares interdum pro clero seculari annuos reditus instituunt, sola fundant stipendia, vel (uti vocant) officia, non autem sacerdotia, in quibus aliquis investiatur, timentes illa quocunque eventu, vel obitu possessorum in urbe aut Italia, venire in manus eorum, qui [cum bona venia] *perspicaciores habent oculos, ad aurum in absentia percipiendum, quam ad rem divinam.* Quod si, missis in fundatione institutis, per religiosos cucullatos vel alios, sex numis pro missa contentos, forsitan satisfiat, residuis fructibus ad beneficiatum (ubi fuerit) transmissis: Nemo tamen in psalmis, in missis, in vigiliis, in vesperis, in matutinis decantandis, & in visitandis mortuorum sepulchris, vicem illius absentis implet. Sicut in *Selestadio*, patria mea, tuo & Imperii Romani fidelissimo oppido, clerum & proceres venerante, multis annis unus solus *Beatus Diemus* proh dolor resedit, cum fuissent illic undecim Capellaniæ, à laicis olim fundatæ, ac per absentiam possessorum in reditibus attenuatæ. Nunc vero earum unione facta, & collatione in Consules, confirmante sacrosancta sede Apostolica (apud quam summa fides est & integritas) translata, Capellani residentes divinum pro virili cultum conservabunt. Cujus diminuendi metu, quidam Præpositus, Curtisanis plurimum affectus, de sacello sub sua nuper parochia erecto, & in decus Divi Wolfgangi dotato, vehementer anxius fuit, ne futuris temporibus *manus* incideret *Curialium*. His auribus ex eo audivi. Nam & nonnulli hujus generis sacrificuli totum nitebantur suarum Capellaniarum corpus, absentes, omnibus missis neglectis, absorbere, jactitantes, & fundationi & ultimæ fundatorum voluntati de plenitudine potestatis esse derogatum. Id teste Deo ego ipse audivi. Contra hanc impietatem eorum, qui ecclesias expilant, privilegia rumpunt, divinum cultum obtruncant, jus patronatus prælatis & laicis auferunt, qui satiari non possunt, qui pauperibus panem ab ore præripiunt, qui super statutis, super sacratissimis canonibus, à spiritu Sancto conditis, super juramentis præstitis, super pactis & transactionibus, & super ultimis voluntatibus, dispensationes aut relaxationes utcunque extrahunt. Ac contra tam execrandam avaritiam, Deo & bonis hominibus molestam, raro audivimus *religiosos cucullatos (quibus heu facilis patet ad suggestum ascensus)* reprehensionem aut admonitionem afferre, timentes forsitan, magnos sibi in jejunio pisces subtrahi, aut suos conservatores Apostolicos & advocatos, quorum in litibus (ad quas eos pronos *Capnion* expertus est) opera nonnunquam utuntur, offensum iri. Veritas enim odium parit. Id quod quidam mendicans ex ordine illorum, quos *magistros nostros* vocant, nuper, rejecto omni pudore, insinuabat. Cui cum hæc Christi verba paterne inculcarem: Nolite timere eos, qui possunt corpus occidere: Quodq; concionatores evangelici

Curialis Romani in Germanis Ecclesiis, juribus Cæsaris & Germanorum olim molesti.

Imperitia cleri illis temporibus.

Auri melior cognitio quam ara.

Egregia vox Clerici.

gelici pro veritate morti exponere sese deberent: Subsannando clamitabat, *Hoc faciat cacadæmon vice mea.* O hypocrisin, o assentationem, Christo inimicam, & magnatum seductricem.

Familiares Papæ Principibus Germaniæ molesti.

Curtisani quandoque *à proximis* sanctissimi domini nostri *Papæ familiaribus*, *jura gratiarum expectativarum* utcunque *mendicasse* aut obtinuisse dicebantur, ut filios etiam illustrium Principum & Comitum gratias habentes à possessione in patria nostra expellerent. Et visi sunt Principum Electorum filii nothis annuas præstitisse pensiones. Quod ad pacem mutuamque sacerdotii & imperii concordiam minime deservire videtur.

Insidiæ sacræ.

Curtisani quandoque *prælatis* aut aliis *infirmis* aut *senio confectis*, qui supra triennium, imo ad decem aut viginti annos, præbendas vel sacerdotia rite pacificeque possederunt, absque omni causa legitima *lites movent*, in jus vocant, *ut ipsi in loca defunctorum mox surrogentur.* Sicque nedum patroni collatione sua spoliantur, sed & hi sua spe destituuntur, qui *gratias apostolicas multo labore vel ære extraxerunt.* Ex multis unus occurrit *Michael Architectus* cognatus *Cravonis Udenheymii*, qui licet legitime tribus lustris Sacerdotium Spirense possederit, timet tamen sibi ex hac gente negotium fieri.

Aurum ex Germania exportatum.

Curtisani plerique raro etiam sui similes, qui per gratias Apostolicas aut alioquin ad beneficia intrant, quietos & pacificos manere sinunt, sed lites ipsis movent, ut saltim terreant, utque beneficia, quantumvis parva, pensionibus graventur. Et oriuntur sæpe lites diuturnæ, quibus *pecunia ex Germania transferuntur*, & nonnunquam amicorum *opa*, qui clerico litiganti ipsis conjuncto assistunt, *exhauriuntur.* Imo tanta, proh pudor, nonnunquam *in deducendis litibus auri & argenti summa profunditur*, quanta tantum beneficium fundari potuisset, pro quo certatum est: Saltem tanti reditus ad vitam hominis comparari potuissent, quanti sunt proventus sacerdotii aut præbendæ, pro qua litigatum est. De tam indigna *patrimoniorum profusione*, pius quidam *Carthusianus*, cognomento *Alantse*, lamentabilem ad Reverendum Episcopum Basiliensem dedit epistolam, cum frater ejus *Augustinus* litigando propemodum defecisset. Nec ego crediderim, tantam Reipublicæ perniciem, tantam impietatem, optimos quosque magistratus, Helvetiorum exemplo, si plene certiores redderentur, in civitatibus suis esse toleraturos.

Beneficiorũ sacrorum prælatis usu.

Curtisani aliqui non erubescebant interdum in eodem templo duas occupare præbendas, saltem ad tempus, etiam plures Capellanias sub uno tecto, imo in omnibus collegiatis, duabus aut tribus, & in ipsa quoque Cathedrali Ecclesiis, in una & eadem civitate sitis, Canonicatus & Vicarias impudenter usurparunt, in maximum divini cultus detrimentum animarumque suarum non mediocrem jacturam. Imo nonnulli præbendis, parochiis & pensionibus abundantissime provisi, affectarunt & acceptarunt tenuissima *sacerdotia*, vix tres aut quatuor aureos nummos absentibus ipsis importantia, cum risu quodam asserentes, *unum pro sinapi, alterum pro ollis, aliud pro scopis emendis* sibi profutura.

Canonicatuum plurium possessio data.

Quinque siquidem Curtisani occupaverunt sedecim Vicarias & Canonicatus simul in una civitate, demtis Capellaniis, dignitatibus & officiis in eisdem Ecclesiis, & multis pingvibus parochiis extra civitatem. Sicque cassantur ultimæ fundatorum (qui distributiones quotidianas pro animarum suarum salute auxerunt) voluntates, & divinus cultus mirum in modum diminuitur. Quoties etiam celebrantur officia defunctorum, undecim vigiliæ & totidem missæ omittuntur, & fraudantur pii fideles, qui se pluribus vigiliis & missis lectis vel auditis citius speraverunt ex igne purgatorio liberandos. Quod utique omni honestati & rationi naturæque legi plurimum adversari videtur. Nec vero allegare possunt Curtisani tenuitatem præbendarum aut beneficiorum. Nam quælibet illarum præbendarum aut Canonicatuum (in quibus illi personaliter non resident, præsentias quotidie deserviendo) enutrire posset juris aut theo-

logiæ Licentiatum, frugalem & honestum saltem & à luxu alienum, ecclesiæque Dei utilem, qui & sacro imperio Romano salubribus consiliis suis prodesse possèt. Itaque ubi interdum sunt decem & octo præbendæ, vix sex aut octo resident, chorum saltem ibi quotidie frequentantes. Sicque perit hospitalitas, truncantur eleemosynæ, damnum patitur Respublica. Quoniam sedecim honesti cleri, in sedecim locis residentes, majorem hospitalitatem, majorem eleemosynam, majus commodum Reipublicæ mechanicis atque vicinis inferrent, quàm solum quinque, sedecim loca occupantes. Nec timeat avarus, nummos & aurum longe magis quam Deum & Dei cultum amans, si singuli residerent, non crescere indies truncum, uti vocant, aut quotidianas distributiones, nisi ut impius & infidelis vacillet de veritate inquientis: Primum quærite regnum Dei, & justitiam ejus, & hæc omnia adjicientur vobis. Ubi enim ex sancta consvetudine cuncti adesse coguntur, præsentias ipsas, vel ex statutis, vel ex testamentis, aut fidelium munificentia, non minus augeri, argumento sint Nemetenses.

Jucundus præbendarum usus.

Abusus turpis.

Curtisani aliqui etiam in beneficiis maxime opulenti [contra *can. Dolentes referimus, de celeb. miss.*] rarissime sacrificare sive celebrare videntur. Imo nonnulli eorum, neglectis omnibus missis, more laicorum semel in anno corpori Christi communicant. Unde & quisque Romanus Imperator totaque ecclesia catholica, imo & summi Pontifices jacturam non mediocrem sustinent. In omni enim missæ officio pro eorum salute peculiaris memoria fieri consvevit. Maximum vero missarum esse fructum, nemo ambigit vere Christianus. Quem quisquis ultro impedierit, & dominicæ passionis representandæ suppressor, & divini judicii contemtor, imo Dei osor esse videtur. At *qui stultus fuit in culpa, sapiens erit in pœna.*

Decretal. l. 3. tit. 41. c. 9.

Neglectus sacrorum apud Curiales Romanos.

Curtisani nonnulli eos qui à teneris annis in publicis gymnasiis amore studii, cum patrimonii diminutione, cumque multis miseriis & laboribus, gradus tandem vel in theologia vel jure, non obiter, sed digne consecuti sunt, proq; statu honesto in Ecclesiis aut collegiis consequendo gratias Apostolicas extrahunt, miris modis quandoque molestiis affecerunt, & non admodum Christiane inquietarunt, ne cum pace ad præbendas ascendere potuissent. Imo & qui viginti & eo amplius annos in universitatibus publice legerunt, bonasque doctrinas ad fidei Christianæ exaltationem professi sunt, non fuere prorsus securi & tuti ab eis, qui cellæ vinariæ, pistrino & coquinæ aut vilioribus officiis præfuerunt. Sicque docti & studiosi viri, sacro Imperio & Christianæ Ecclesiæ utiles, beneficia consequi non facile possunt. Exemplum sumatur *à Petro Wackero*, qui licet doctissimus & integerrimus, cum viginti quatuor annos Heidelbergæ in utroque jure legisset, ex gratia expectativa nihil prorsus, nec vicariam quidem in cathedrali, consequi potuit. Possent & huc adduci *Jacobus Rackenspurger*, in sacris & Pontificiis literis doctissimus, & *Joannes Collaurus*, jureconsultus, qui nec Cæsarea tua Majestate (cui servierunt) ut ab importunis molestiis & vexationibus immunes & liberi forent, freti sunt atque gavisi. Et præclarus juris interpres *Henricus Cotherus*, licet moribus & vita exemplaris, licet frequenter ad populum prædicaret, licet plebem ad Ecclesiam traheret, non potuit tamen absque litium sumtibus & molestiis manere tranquillus atque quietus. Taceo hic *Othmarum Luscinium*, quem sacræ & Pontificiæ imo etiam græcæ literæ commendant. Taceo *Jacobum Landsbergium* nobilem & eruditum. Taceo *Johannem Storckium & Joannem Mannium*, municipes meos, Romæ diu conversatos. Quibus conjicio perspectam integritatem, & innocentiam, metumq; vulnerandæ conscientiæ, quo difficilius & tardius sacerdotia nancisserentur, obstitisse. Ex hac radice, quod docti & præsertim Theologi ab avaris impediuntur, forte pauci extant, qui ad regendas animarum curas & ad docendos in cancellis populos apti sunt & idonei. Neque enim facile, qui mulis præfuerunt, crebroque per plateas cucurrerunt, sacras aut pontificias literas accurate

Docti viri Germani à Curialibus Romanis oppressi.

Egregii clerici.

versare ac animo imbibere sive complecti potuerunt, ut Christi tandem Evangelium simplicibus agricolis (quorum labore & sudore clerus & proceres foventur) prædicare possint. Nihil hic affero *de theologastris, qui, ut Petrum Hispanum cum Tartareto, & quartum Gabrielis vel audierunt, vel lectitarunt, obiter sublimati insolescunt.*

Theologastri.

Curtisani quidam neque nobiles neque docti, etsi *titulo doctoratus glorientur*, non timent *Bullam Execrabilis, Joannis XXII.* nec can. *De multa, de præbendis*, nec can. *Quia nonnulli, de clericis non residentibus.* Nec curant verba *Pii secundi*, qui sic ad *Regem Franciæ Ludovicum undecimum* scripsit: *Viris doctis in universitatibus literarum studia sectantibus subveniendum esse non ignoramus. Ab iis enim Catholica fides defenditur & doctrinæ lumen propagatur.* Nec attendunt, quod super eorum avaritia nequaquam possit dispensari, quam olim *Franciscus Petrarcha ad Urbanum quintum* detestatus est. Audivimus denique *Innocentium octavum* cujusdam in sacerdotiis nimium opulenti ampliorem à se attentatam rapacitatem ore proprio cohibuisse, quippe cum nec rite promotus doctor, nec sangvine nobilis esset.

Extrav. Com. lib. 3. tit. 2. c. 4. Decretal. l. 3. tit. 5. c. 28. & l. 3. tit. 4. c. 3.

Curtisani quandoque non solùm singulares personas, quæ in universitatibus bonas literas didicere, sed etiam totas quarundam universitatum Respublicas, in beneficiis, pro exaltatione fidei incorporatis, vexaverunt. Nisi fallor, Friburgense, Tubingense, & Moguntinum gymnasia testimonium hic perhibere possent.

Academiæ vexatæ à Curialibus Romanis.

Curtisani etsi aliqui graduati & juris Pontificii periti sunt, vigilantius tamen videntur revolvere materias præbendarum, dignitatum, reservationum, & regularum Cancellariæ, similiumque studiorum, quibus præbendæ pro se & suis accumulantur, & *thesauri Romani Imperii in externas regiones transportantur.* Nec propriæ patriæ jacturam timent, modo *eorum marsupia auro, domus pretiosa supellectile, coquina cupediis* ex cumulo præbendarum refarciantur. Taceo hic de libellis, productis, replicis, & id genus cæteris, nec Evangelio, nec justitiæ maturius obtinendæ admodum consentaneis, quæ minus conjugatos legum peritos dedecerent.

Auri libratio gratior quam librorum. Dulcis usus beneficiorũ sacrorum.

Sanctissimi Domini nostri *Papæ* & Reverendissimorum patrum *Cardinalium* aut aliorum *familiares*, quandoque pro servitiis, nequaquam ad spiritualia ordinatis, sed ad profana, utpote vel in pœnu, coquina, pistrino, equorum carceribus, vel aucupio exhibitis, in suorum mercedem beneficia, à Germanis Principibus, aliisque devotis nostris majoribus, longe in alium finem fundata, recepisse perhibentur. Id quod sacris literis uti simoniacum interdictum est, si saltem scripta *Thomæ Aquinatis* sacra censentur.

Impensæ sacræ.

Curtisani plerique nunquam hactenus contenti fuerunt, nunquam beneficia vacantia explorare cessarunt, ut ea impetrarent, nunquam litibus finem imposuere, sed usque in senectam & senium, & ferme in sepulchrum assiduam dederant operam, ut alios, beneficiis itidem dignos, & nondum honeste provisos gratiis, privilegiis, antelationibus, regressibus, instrumentis, sclavis ipsorum scriptis, aut quibuscunque astutiis impedirent, vincerent, & expellerent. Quod revera domino Deo displicet, neque id Dionysius, nec Phalaris, neque Nero, neque Turcus æquum judicaret.

Lites infinitæ pro sacris opibus.

De iis & aliis avarissimorum, sacerdotia sine fine multiplicantium, fraudibus & astutiis, pie *admonendus* esse videtur *summus pontifex*, pius omnium fidelium & Germanorum quoque pater & pastor (quo inscio multa contra jus & æquum fiunt) ut sua tandem potestate aliquantulum frenum & moderamen adhiberet. Nec tamen suspicandum est, omnes Curiales præscriptis technis, astibus, vel cupiditatibus irretiri. Sunt inter eos haud dubie, qui & Deum colant & stygias pœnas, & quidem sempiternas, formident. Sunt, qui in *Urbe* absque dolo beneficium sufficiens consecuti ad loca præbendarum reversi, in eisque residentes, Deo & Ecclesiæ serviunt, amicisque & pauperibus benefaciunt,

Onera Germaniæ levanda.

ciunt, in animo suo plene contenti, nequaquam ex avaritia ad plura & pingviora aspirantes. Quippe qui se sciunt propediem morituros, & credunt, se villicationis suæ Domino Deo rationem esse reddituros. Sunt & qui mihi libenter opem tulissent (duo saltem Præpositi) in iis, quæ mihi ipsi, præter omnem culpam, in senecta, sub pileolo contigerunt, sicut & aliis plerisque, qui itidem conquestionem fecerunt de astu eorum, qui Romam sanctam nunquam adiere, quos *Curtisanos Germanicos* appellant. De quorum vita & finibus (si Deus volet) alio loco scripturi sumus.

Tuum vero erit, *Sacratissime Cæsar*, si per gravissimas maximorum negotiorum occupationes, *quæ in hanc insatiabilem & execrandam impietatem animo christianissime concepisti*, prosequi ipse forsitan non poteris, ea, ut ad Dei gloriam, ecclesiæ unitatem, Germaniæque incrementum feliciter expleantur, cæteris Imperii Romani Principibus, præcipue vero tuis clarissimis Nepotibus, CAROLO & FERDINANDO, demandare: Ut & hujuscemodi sycophantiæ & technæ, Christi sacerdotibus indecoræ, sopiantur, & *onera gravaminaque Germanorum* (quorum aliqua mox subjiciemus) accedente summi & maximi Pontificis atque pastoris consensu & auctoritate, *tolerabiliora* reddantur & *leviora*. *Maximiliani cura pro Ecclesia Germanica liberanda.*

Hæc Maximiliano Cæsari dedit Wimphelingius, Anno 1510.

CAPUT XVIII.

De resuscitata Reformatione Ecclesiastica, Concordatorum nomine a Nicolao V. olim determinata.

A. 1513.

TRiennio ab hinc elapso A. 1513. superius c. XII. laudata *Concordata Principum Nationis Germanicæ, cum argumentis sive summariis novis*, luci reddidit *Argentinæ* Wimphelingius.

In conclusione vehementer conquestus est de *antiquis* illis salubribus *Germanorum constitutionibus* neglectis ac sepultis, quibus revocandis *Pontificis Julii II.* & *Cæsaris Maximiliani* opera necessaria.

Inter alia acerbis, pro illorum seculorum genio, interdum & lepidis verbis atque characteribus, exemplo Gersonis ac coætaneorum sub Concilio Constantiensi, illam *corruptionem* excepit.

Wimphelingii luso serii in corruptionem illius temporis.

SUper his artibus, (ait inter alia) *commentis, astutiis*,
Calliditatibus, deceptionibus, illusionibus,
Fallaciis, fraudibus, duplicitatibus,
Imposturis, figmentis, technis, calumniis,
Vaframentis, versipellitatibus, dolis,
Smulationibus, trufis, sycophantiis,
Captionibus, vinclis, pedicis, bois
Laqueis, foveis, grassationibus,
Contentionibus, guerris, factionibus,
Brigis, inquietationibus, violentiis,
Turbationibus, minis, tribulationibus,
Vexaminibus, machinationibus, molestiis,
Insidiis, liris, simultatibus, invidentiis,
Rancoribus, tricis, circumductionibus,
Griphis, ribaldariis, gyris, ambagibus,

Circumventionibus, explicationibus, corrosionibus,
Concussionibus, harpyiis rapacitatibus,
Caninis voracitatibus, lupinis appetentiis,
Scylleis & Charybdeis vorticibus,
Damnis, jacturis, rapinis, dispendiis,
Querulosis Germaniæ eviscerationibus,
Horrendis patriæ proditionibus,
Divini cultus suppressionibus,
Rationis & omnis honesti suffocationibus,
Abusibus, corruptelis, deformitatibus,
Immodestiis, audaciis, temeritatibus,
Excessibus, enormitatibus, exorbitantiis,
Flagitiis, impuritatibus, turpitudinibus,
Transgressionibus, injustitiis, malevolentiis,
Prævaricationibus, impietatibus, perfidiis,
Improbitatibus, perversitatibus, commerciis
Execrandis, vetitis nundinationibus,
Mendaciis, gerris, nugis, falsiloquiis,
Nebuloniis, præstigiis, subdolis consiliis,
Interminatis impetrationibus,
Impudentissimis extorsionibus,
Importunissimis inhiationibus,
Iniquis ingressibus, impiissimis regressibus,
Abyssalibus voraginibus & nequitiis,
Quas neque Judæi neque Saraceni inter se impune sustinerent.
Tantis deniq; amplissimorum patrimoniorum enervationibus,
Tantis rei familiaris distractionibus,
Tantis pecuniarum profusionibus,
Quibus vel novæ præbendæ funditus erigi poterant atque dotari,

Germania liberanda desiderium.

Super his, inquam, & aliis, ut innumeris, ita inhumanis nefandisque, ac Deo & hominibus exosis astibus & iniquitatibus, cum omni humilitate petat *natio nostra* à summo Pontifice clementer remedium adhiberi, & ab isto præsertim Julio II. quem justissimum prædicant & acerrimum justitiæ defensorem omnes noti asseverant. Cujus sanctitas cum optime nunc cum Maximiliano Cæsare nostro consentiat, justas Germaniæ preces non est aspernatura.

CAPUT XIX.

De publica Wimphelingiana responsione ad librum Æneæ Sylvii contra Reformationem Ecclesiasticam à Germanis anxiè expetitam. A.1515.

BIennio abhinc laudatus *Wimphelingius* tandem respondit ad acrem & argutam, ab *Æneæ Sylvio Cardinale*, dein *Pio II. Pontifice*, ante 50. annos factam, desideratæ à Germanis juxta Constantiensis & Basileensis Concilii decreta Reformationis Ecclesiasticæ stricturam, supra c.XIV. recensitam. Liber hunc in fronte gerit titulum: *Germania Æneæ Sylvii. In qua, Candide lector, continentur: Gravamina Germanicæ nationis, Confutatio eorundem, cum Replicis. De Concilio Constantiensi & Basileensi. Describuntur hic urbes, civitates, Ecclesiæ, Episcopatus, Abbatiæ, Principatus & nobilissimæ familiæ Germanorum*

rum: Impugnatur constitutio Synodi Basileensis de collatione Beneficiorum, cum Replicis, in Bulla Leonis X. de Ecclesia reformanda fundatis: De concordatis Principum, De officio Papæ & suis officialibus, De veritate Christianæ religionis. Profectio Jacobi Marchionis Badensis ad Urbem Romam, ejusque oratiuncula ad Papam, ejusque responsio, cum literis commendatitiis Friderici III. & Maximiliani, ceterorumque Germaniæ Principum: De duobus falsariis Romæ sub Innocentio VIII. combustis. Cum gratia & privilegio Cæsareæ Majestatis Excus. in inclyta Argentina, per Renatum Beck, in ædibus zum Thiergarten/ *Anno* 1515. 16. *Cal. Julii.*

Inscripsit hoc opusculum maturo consilio WIMPHELINGIUS ALBERTO, *Brandenburgensi, ArchiEpiscopo Moguntinensi & Magdeburgensi, Imperii Electori, & per Germaniam Cancellario.* Ut studia pia atque fortia conamina Antecessoris olim in illa sede, *Electoris & ArchiEpiscopi Moguntini*, Theoderici Erbacensis, pro Germaniæ Ecclesiæ libertate vindicanda, per Cancellarium Moguntinensem Majorem, ante 50. annos magno animo suscepta, ALBERTO, successori potentissimo, in memoriam revocaret, atq; ad piam, & seriam æmulationem animum adderet. Idq; tanto egit sollicitius, quanto gravius interea, ad eluendam illam à Moguntinensibus olim per Majorem Romæ inustam maculam vel illatam injuriam, Moguntinenses Archiepiscopi & Electores à sede Ro. videbantur pressi, & ad pendendam subinde majorem pro pallio redimendo auri summam, edictis & minis Pontificiis compulsi. In his & ALBERTUS hic, ad ArchiEpiscopatum evectus, sub eodem jam decumbebat auri Romam deportandi onere, neque apparebat adhuc, qua arte tanta auri moles ex subditorum loculis extorquenda. Consilium itaque WIMPHELINGII haud obscurum: ALBERTUS, gravaminum Germaniæ pristinorum memor, onus illud, & sibi à Romanis jam impositum, magnam auri summam Romam absportandi, deponeret, subditis opes relinqueret, vel collectas sibi servaret, Pontificique, iniquo exactori, denegaret, LEONIque è faucibus prædam eriperet, eoque pacto suam & Germanicæ Ecclesiæ libertatem vindicare ac tueri studeret. Quo fine, ut nullus Electori ALBERTO superesset scrupulus, cui, hoc forte machinaturo, objici à Romanis posset gravissima illa ac ænea, si non ferrea, & haud facile infringenda, ÆNEÆ SYLVII pro Romano aurum à Germanis exigendi jure Apologia: Duram hanc *refutandi provinciam* in se suscepit, eamque *refutationem* ALBERTO consecravit. Si qua forte metum excuterer Princeps, & exemplum Antecessoris olim Archi-Episcopi secutus, libertatem justam quæreret sibique vindicaret.

Albertus Elector Moguntinus excitatus, qui Germaniæ libertati consuleret exemplo sui antecessoris.

Quod consilium, hac *Operis dedicatione* ALBERTO suggestum, ex præfatione haud obscurum: Quâ artes Æneæ Itali, Germanis blandiendi, & eorum aurum venandi, aperte depingit. *Quod* igitur MARTINUS MAJOR, *olim Theodorici Erbacensis, Electoris Moguntini, Cancellarius, contra Æneæ machinas indubie fuisset facturus, si superstes esset*, illud *respondendi onus* amicorum suasu se suscepisse

scribit, Germanum pro Germano, Heidelbergensem pro Heidelbergensi, Imperii filium pro Imperio. Ideo verò Moguntinensi Electori ALBERTO se opus dedicare ingenue pronunciat, ut, sicuti *per Cancellarium Moguntinensem Gravamina Germaniæ olim publicata*, ita *querelarum illarum confirmatio ad eundem Electorem redeat.* Commendat simul, calcar occulte additurus, ALBERTI, Episcopi, ut ferarum ita & animarum curam. 14. Cal. Junii A. 1515.

Uti ergo tota plenius constaret rerum à Mejero Cancellario & Ænea Sylvio Cardinale gestarum historia, & sua argutissimo olim Cardinali danda responsio fieret planior: In hoc suo Opere præmisit laudati *Mejeri* decantatam *Epistolam*, decem Germaniæ nationis Gravamina complexam. Dein addidit *Æneæ Sylvii opus de Germania*, in Capita distinctum & summariis ac marginalibus illustratum. Cujus utriusque scripti argumentum supra cap. XIII. & XIV. jam dedimus. Quare *VVIMPHELINGII Replicas* hic pertexisse suffecerit.

Scilicet ad argutam illam *Germaniæ exagitationem, à Sylvio* profectam, cum non responsum esset publice, donec *Jacobus Wimphelingius, Theologus celebris* Imperatori Maximiliano carus, jam senex, hoc anno in lucem revocatam, præmissa *Mejeri* Epistola, gravamina Germanicæ nationis decem continente, conjunctim iterum sisteret: *Responsionem suam*, aut, ut vocat *Replicas*, concisas & strictim notatas, subjecit, *ad salutem & decorem sacrosancti Rom. Imperii, amore patriæ Germanicæque nationis.*

Opes Germanorum Labore parta.

Æneæ calliditatem primò notat, qui laudes Germaniæ cumulaverit, *ne segnius aurum Romam mitterent*, mellitis verbis deliniti. Blanditias Æneæ, insidias esse, Germanorum opibus structas. *Labore illas à Germanis partas & frugalitate*, profitetur. Sed & *illis in Germania opus esse*, monet, ad templa, ad urbes, vias, & Respublicas, ad patriam defendendam, ad Xenodochia, ad pauperes & ægros conservandos.

Quod Æneas exprobraverat Germanis *beneficium Romanum* prædicati Christi, Wimphelingius non negat, sed scite adversus Romanos invertit: *Romanos* æque ac *Germanos à Christo fidem accepisse.* Si ergo Germani pro prædicato Christo teneantur Romanis prædicatoribus gratitudinis nomine aurum pendere; eodem modo & Romanos Petro esse obligatos, natione Judæo, ex Palæstina venienti, qui Romanis Christi fidem prædicaverit, ut eodem gratitudinis nomine pro accepto à Judæis Evangelio aurum & argentum quotannis in Syriam mittere teneantur.

Germanorum fides in Christum,

Exceptioni, *Petrum sedem Romæ, non Hierosolymis habuisse*, it obviam: Antiochiæ prius fuisse illius cathedram. Argumento huic dialectico præmisso subjungit veram *gratitudinis Christo debita* rationem ac indolem: *Quæ non tam splendore seculari & externis ceremoniis, quam imitatione morum, castimonia, humilitate, modestia, divitiarum & deliciarum contemptu, liberalitate in pauperes, cœlestium rerum amore, & devota commiseratione in Christi crucem & passionem exhibetur.* His virtutibus, ab Ecclesiæ exordio à primis pastoribus (aurum haud emulgentibus) germaniæ prædicatis, in quibus sit verus Deoque gratissimus cultus, Germanos ingratitudinis vitium effugere, intrepide affirmat. Ex hoc debito, Christo præstando, suscitata Germanis templa, sacella, aras, omnemque Dei cultum reliquum. Eoque fine Sacerdotia à Germanis fundata.

religiositas.

Ignominiam ab Ænea *Germanis* inustam, *quibus ante Baptismum nihil immundius, nihil tetrius, nihil spurcius fuerit*, detergit Noster. Non solos *Germanos*, ante Christi fidem, falsos Deos & obscœna vitia esse sectatos. Dein, notam in *Romanos* meliori specie refundit, de quibus, non Germanis, Satyrici Latini cecine-

cinerint: Imo quod non Germanorum sed Romanorum flagitia immanissima Paulus cap. 1. Rom. taxaverit.

Crimen ab Æneæ priscis Germanis objectum de *filiis Cacadæmoni litatis*, Gallis hoc à *Cicerone*, *in Orat. pro Marco Fonteo*, tribui innuit. Germanos verò, tunc gentiles, ab hoc scelere dudum liberatos, beneficium hoc *Adriano Cæsari debere*, non Romanis.

Jactantiam Æneæ, *singularia beneficia à Romanis in Germanos collata*, retundit similibus & forte majoribus beneficiis, per Cæsares, ope Germanorum, in Romanos collatis. Sic merita Caroli Magni, & pro Romanorum salute studia, nec non Ottonum, Sigismundi, Friderici III. commendat, præsertim Maximiliani, qui nisi Romam coleret Julium Pontificem sede sua fuisse pulsum. Inter alia Germanorum publica in Rom. sedem beneficia refert Wimphelingius, *nobilissimam excellentissimamque artem impressoriam*, per Germanorum, Argentinensis cujuspiam & Moguntini sagacissimam ac vigilantissimam industriam inventam. Qua arte omnes optimæ & fidei & morum doctrinæ, diversis etiam lingvis conscriptæ, in universum orbem propagentur. Hâc arte summorum Pontificum mandata, quæ summe necessaria Rom. sedis religionisque negotia continent, uno die à duobus aut tribus, ad dignitatem Apostolicæ sedis conservandam magis magisque multiplicari ac disseminari, quam à librariis ducentis, tota hebdomade scribendo fatigatis.

Germanorũ beneficia in Romanã curiam.

Ars typographica a Germanis inventa.

Exprobrat dein Noster ignominiosum *Barbari* nomen, quod Germanis Itali dederant. Quod nomen non sint promeriti, qui religionem Christianam constanter profiteantur, sanguinem pro ea fusuri, qui mandata Romana accipiant, condonationes suscipiant, Romam petant, æs mittant, Indignum hoc, pro sinceritate Germanorum nomen animose declinat his verbis: *Si juxta Æneam, religio barbariem detersit, & nos religionem colimus & amplectimur, immerito & injuste fœdo barbarorum titulo, ut sclavi & mancipia, à quibus aurum emulgendum sit, contaminamur.*

Germani non sunt barbari.

Artes sic iterum detegit Æneæ, Germaniam urbesque ejus & sacras ædes, munificis laudibus extollentis, *ut præconiis dulcibus illecti ad fidelissimæ Italicæque nationi profuturas admonitiones benignius aures suas accommodarent Germani, & ad profundendam in exteros rem familiarem essent benevolentiores.*

Examinat porro Æneæ sollicitudinem *constitutionem Concilii Basileensis*, *Sanctionem Pragmaticam*, eludendi ac repudiandi. Monet Noster, *pro illa sanctione ipsum Æneam ad Agrippinos scripsisse.* Quo aculeo oblique redarguit *Æneæ inconstantiam*, qui quam ipse olim probasset, Cardinalis factus repudiasset. Integritatem Constitutionis designat noster, cum à sapientissimis justissimisque Concilii Patribus Spiritus Sancti ductu sit condita. Causam cur Æneas infringere illam Sanctionem laboret, addit: *Ne Germani eidem, sicut cetera Christianissimæ nationes innixi, constrictis marsupiis ad expendendum aurum sint tardiores.* Callidum consilium Æneæ detegit, qui finem Constitutionis pervertat, & falsum Germanis affingat. Non huc tendere illam constitutionem, ne germanica natio Apostolicæ sedis jussionibus obediat, & ne quid pecuniarum ad Rom. curiam deferre cogatur. Distingvit ergo Wimphelingius inter jussa Pontificis honesta, & pecuniam debitam, & utrorumque excessum. Neminem Episcoporum vel Principum Germanorum honesta Pontificis jussa contemnere, & *debitas pecunias* summo omnium pastori ac patri denegare. Pergere nihilominus Germanos, posita licet sanctione, Romam quotidie, pro reservatis, gratiis & dispensationibus aurum expendere, causas etiam profanas, nedum per appellationes illuc trahi: Condonationes à nulla natione promptius suscipi quàm Germanica. *Quod ante hæc secula*, ait, *præstitere majores nostri, quod legitimum est, quod justum est, quod tolerabile est, id amodo præstitum iri nemo nostrum refragabitur. At plus æquo à nobis emungi Corinthiorum similes nos facit, ad quos arguendos*

Æneas Sylvio inconstans.

Sanctionis pragmaticæ scopus.

electio-

electionis vas insonabat : Sustinetis si quis vos in servitutem redigit, si quis devorat, si quis accipit.

Collectionem Æneæ: Bononienses, Perusinos, Ecclesiæ vicarios, & reliquos populos Ecclesiæ Rom. subjectos, aut nihil aut quantum velint, conferre, *ideo Germanos immoderatius sua elargiri debere*; pernegat Noster, nec ulla lege eos ad hoc cogi posse.

Simili modo & alterum Æneæ argumentum, *Romam innumeros fere ministros, diversis muneribus præfectos, habere*, qui indies multiplicentur, adeoque Germanorum requiri nummos, rejicit Noster; *Quasi illa de causa res familiaris Germanorum sit exhaurienda?*

Germani justitiæ cultores.

Objectionem, *Romam esse commune appellantium refugium*, dissolvit: *Absque necessitate.* Esse & in Germania Metropoles, jurisprudentia & integritate judicum suffultas, ad quas à Germanis Cathedralibus [quæ proximam sedem judicandi habeant] si quis se oppressum putet, per appellationem refugium habere possit. Injustum esse, quemlibet Germanum, vel secularem, proximo suo judice contemto, pro re levissima, ex vindictæ quandoque livore & in propria persona, ad Rom. tribunal trahi. In arduis & gravissimis causis Romam appellari, permittit.

Ita querelam Æneæ, *Rom. curiam laborum pondere esse obrutam*, refellit, illorum damnans culpam: Quod *Cæsari, quod ArchiEpiscopis & Episcopis Germanis, suam judiciariam potestatem convellant*, adeoque ad se causas *sine causa* rapiant.

Sic confessionem Æneæ agnoscit, *de integritate Germanorum, de judiciis & consiliis illorum salubribus, de rebus prudenter & graviter per Germanos administratis.*

Pragmatica sanctionis Basileensis commendatio.

Constitutionem proinde *Basileensem* tuetur Noster, *quæ nihil contineat, nisi quod Dei gloriam foveat, quod ratio suadeat, quod æquitas postulet, quod natura lex suggerat, quod canones mandent, quod religioni & honesto consentaneum sit.* Summam ejus recenset: Qui Ecclesias erexerint, qui sacerdotia dotaverint, & in illis idoneos instituerint ministros, ad propagandam fidem, bonos mores & exempla virtutum, juxta antiqvum Clementis decretum, qui sacerdotes bonos desideraverit. Hoc ergo *desiderium & Germanorum* sacerdotii boni, commendat, laudatque sanctionem Concilii Basil. *de felici regimine status Ecclesiastici.* Urgeri eo fine à Concilio Bas. sanctos canones, à sanctis Patribus olim conditos. Quamdiu sancti illi majorum de felici Ecclesiæ regimine & bono sacerdotio, canones sint observati, floruisse in Ecclesia Dei honestatem, disciplinam, religionem, pietatem, charitatem & pacem. Ex *ambitione* verò & *avaritia*, quibus patrum decreta contemnantur, *subsecutas esse morum corruptiones atq. deformitates, status Ecclesiastici dehonestationes, usurpationes gravissimas. Præsertim hoc fieri per Prælaturarum & dignitatum aliorumque beneficiorum Ecclesiasticorum reservationes: Per gratiarum ad vacatura beneficia expectativarum, à jure valde exorbitantium, reservationes: Per innumerabiles concessiones, gravissimaque & importabilia onera. Quibus Ecclesia & personæ Ecclesiastica afflictæ, oppressæ, & quasi ad internecionem redactæ illis diebus conficiantur.* Nam Ecclesiarum & beneficiorum pecunias indignos exterosque occupare: Majores dignitates opulentioraque beneficia personis conferri incognitis & non probatis: Paucos in Ecclesia residere; neque enim, cum sint plurales, ubique residere & præsentias deservire posse, neque vultus commissi sibi gregis agnoscere. Animarum cura neglecta temporalia lucra solummodo quæri: Christi cultum diminui: Hospitalitatem subtrahi: Ecclesiarum jura deperire: Ædificia ruere: Populi devotionem attenuari: Clericos, scientiis & virtutibus effulgentes, qui in ædificationem plebis vacare possent, & qui pro animarum & Ecclesiæ salute publicis consiliis forent opportuni, divinarum humanarumque scientiarum studia deserere, propter spem promotionis ad beneficia eis ablatam: Votum alienæ mortis oriri: Lites infinitas, contentiones, rixas, rancores & odia inter Christi ministros suscitari, nutriri ac foveri: Execrabilem pluralitatis beneficiorum ambitionem augeri: Pauperes clericos cum rerum suarum discrimine per calumnio-

mniosos & cavillosos opprimi: Beneficia per litium anfractus injuste sæpius occupari: Beneficia inofficiata relinqui: Beneficia Simoniace acquiri: juvenibus bonæ indolis, qui literis & virtutibus intendere debebant, evagandi licentiam præberi: Prælatis & clericis ordinariis collatoribus jus suum atque ministerium auferri: ordinem Ecclesiæ Hierarchicum confundi: Plurima adversus divina & humana jura in animarum perniciem & Ecclesiarum oppressionem ac conculcationem perpetrari.

Posthæc damna attingit *Ecclesiarum, ad quas gratiæ Apostolicæ & reservata se extendant*, dum vacant, quod interdum propter diversos litigantes, & varias illorum fraudes ac artes, ad biennium aut triennium certo ac idoneo pastore destituantur. Et si vix tandem aliquis illorum collitigantium victor aliorum in parochia aliqua utcumque evaserit, quod ipse in ea non resideat, vel si resideat, non prædicet, nec suggestum ascendat, nec preces pro Pontifice, Ecclesia, Cæsare, publice fundat. Id in *Ecclesiis parochialibus* non facile contingere, *ad quas gratiæ Apostolicæ & reservationes non spectent*, adeoque ad illas contentiosi per gratias illas non adspirent. Ad has, dum vacant, recte constituendas, statim ab idoneis Ecclesiæ Patronis omnia instrui salubriter, absque lite, absque multa pecuniarum profusione. Dum vel universitates, vel Senatus, vel Ecclesiarum tutores, vel deputati, vel capitula, statim deliberent, & ad Dei honorem animarumque salutem bonos & doctos viros iisdem absque controversia & litibus præficiant, qui ipsi adsint, ipsi prædicent, populum verbo & exemplo ædificent, & suas oves in viam salutis, ut veri pastores, dirigant.

Ecclesiæ Germanicæ quare diu olim Pastoribus destitutæ.

Jure patronatus in Ecclesiis feliciter usi Germani.

Ad *hoc* curandum & promovendum obligatum esse Pontificem summum, nempe, *ut Evangelium Christi omnibus sincere prædicetur*, ut omnes errores propellantur, schismata removeantur, bella sopiantur ut honoretur Deus & ille laudetur. Hoc autem melius cum ipsis summis Pontificibus & efficacius præstituros, non ephebos, non mulorum duces, non citationum insinuatores, sed juris Pontificii *divinarumque literarum peritos*, tum in *concionibus*, tum expiandis per confessionem conscientiis. *Lege* sic fuisse decretum in concilio Basileensi, tertiam præbendarum partem *sacrarum literarum doctis* esse conferendam.

Doctorum ergo & exemplarium Theologiæ Professorum & concionatorum commoda, in Ecclesiam uberrime redundatura, commemorat. Horum doctrina, monitis, consiliis, bono vitæ exemplo, & concionibus, plus in plebe effici, quam acerbitate, pompa, minis, terroribus, armis aut censuris. Optime prospectum Ecclesiis monet, si boni viri, moribus & doctrina probati, illis præsint, quorum Germania scateat, iidemque in Gymnasiis floreant, quorum non pauca post Æneam in Germania sint suscitata. Pontificem recte agere, si talibus viris prospiciat Ecclesiæ & scholis, neque sit populus sicut oves absque Pastore. Utique honestius & sanctius esse, ovibus Christi, in Christiana vita fideliter instituendis, de bonis idoneisque Pastoribus prudenter consulere, quam barbaris & indoctis, pastorum solum nomen habituris, de lana, lacte, cerere & Baccho, auro, argento, in luxu & otio pascendis, ex carnali affectu aut vilis obsequii contemplatione, providere. Sic inventum iri in Germania non turpium fabularum, sed omnis nobilissimæ Philosophiæ & Christianarum literarum jurisque Pontificii apprimè doctos, qui Ecclesias regerent. Horum itaque doctorum & modestorum Pastorum sacerdotumque plures in Ecclesiis constituendos urget. Idque concilii Basileensis lege cautum esse, quæ voluit Evangelium Christi omnibus sincere prædicari. Illam Basileensem legem inter alios magnos patres, à non paucis Cardinalibus, Juliano, Cusano, & Ludovico Arelatensi, fuisse definitam & editam.

Eruditionis fructo in Ecclesiæ doctoribus.

Gregorii M. dicta & exemplum proponit, qui pronunciarit, Retinendum ab Apostolica sede proprium vigorem, & à se concessa aliis jura sua ab eo non esse minuenda. Item: Non plus pecuniæ quam animabus studendum: Quo-

niam redemptor noster à sacerdotis officio non quærit aurum, sed animas. Humanius ergo & benignius Rom. Pontificem se gerere debere erga Germanos, ut matrem, non novercam, levioremque & tolerabiliorem illis imponendam sarcinam. Gregorii quidem M. exemplo, qui susceptis à patricio Galliarum quadringentis solidis immortales gratias egerit.

Sumptus pro Archi Episcoporum pallio redimendo moderandos esse.

Obsecrat ergo noster & optat, Mater illa Romana Germaniam hac saltem pietate *largitionumque moderatione* dignetur, ut, Archi Episcopis Germanis & Episcopis intra paucos annos è vita sublatis, mitius & clementius cum successoribus agatur. *Sumptus*, ab illis *pro redimendo pallio pendendos*, plerumque à miserrimis agricolis & civibus, cleroque maxime rurali, corradi, quibus persæpe patresfamilias pro liberis educandis, ipsique sacrificuli pro vita sustentanda opus haberent. Periculum esse, ne seditio tandem vulgi, sæpe de hâc re murmurantis, ut suis Wimphelingius audiverit auribus, in Ecclesiasticos suboriatur, neve Bohemici motus latius serpant.

Immensi olim sumptus pro redimendo pallio Archi Episcopi Moguntinensis Alberti.

Largitiones istas à Leone II. (Platina autore) & Ludovico Galliæ Rege, fuisse interdictas. Memorabilis incidit hic & justa querela de *magno auri pretio, quo pallium Archi Episcopi* (Moguntini] tunc *redimendum* erat. *Durum equidem est*, inquit, *non quadringentorum, quibus Gregorius gratias agens satiabatur, sed viginti aut ea amplius millium aureorum nummum exactione clero & plebi nuper imposita, & ea quidem nondum dissoluta, propter novum Archi Episcopum aliam & æqualem propediem popularibus & Christi ministris impositum iri. Potissime cum veterem pro pallii usu jam pridem præstitam summam, decem duntaxat millium fuisse, memoriæ proditum sit. Quæ quia à prædecessore reddita non est, successor suam decem, & antecessoris æqualem, dissolvi neglectam, tradere cogebatur. Quibus in scrinium seu registrum ad posteritatis memoriam forte consignatis, viginti millia usque ad nostram ætatem ab omnibus Archi Episcopis* (Moguntinis) *exigi dicuntur.*

Cum ergo his & aliis modis Germania debilitetur, monet, *Concordatis Principum*, quibus edendis Æneas in Concilio Bas. adfuerit, Rom. sedes non contraveniat, stygios regressus, nonnunquam falsos & fictos, ut suo sit edoctus exemplo, ordinariis collatoribus intolerabiles, enervet, per amplissima reservata, curialibus etiam molesta, non usque adeo & tam crebro Germaniam gravet, nec innumeras ad unum collatorum gratias in terris Ecclesiæ Rom. non subjectis concedat. Quare *multiplicationem gratiarum expectativarum* multis impugnat: Quam nec Æneas potuerit probare.

Germania excitata ad jura sua Episcopalia defendenda.

Excitat dehinc gravissimis monitis *Germaniam, qua sua tueatur jura contra sedem Rom.* ne per Ro. curiam *Concordata Principum* cassentur, ne preces Regiæ in mensibus ordinariorum rejiciantur, ne ordinariis collatoribus per reservata aut regressus jus suum auferatur, ne seculares suo patronatus jure priventur, ne audiant mentientes se esse *familiares Pontificis*, eoque prætextu principum, etiam Electorum, filiis præbendas subtrahant, cum Sixtus IV. prohibuerit, *non oriundos ex Germania ad Germaniam habere expectativas.* Sacerdotes morbo aut senio confecti per lites & fraudes ne exuantur beneficiis: ne Canonici plures gratias invadant & Canonicatus: ne quoque Sacerdotes opulentissimi, panem ab ore pauperum resecantes, tota vita pro novis sacerdotiis contendant, ac per fas & nefas invadant. De quibus abusibus conquerentem laudat Philippum, Archi-Episcopum Coloniensem, aliumque Prælatum, quos ipse audiverit Wimphelingius queritantes. Eas interdum fraudes sacerdotum in beneficiis istis cumulandis, litibusque eum in finem movendis, ab eorum obitu detectas, ait, ut si adhuc superstites essent, propter illas malas venandi artes flammis in cinerem essent redigendi & exurendi. Studium dein ardens & pium *Bertoldi* Hennebergensis, Episcopi & Principis *Electoris Moguntini* sapientissimi, commendat, qui illa & majora Germaniæ gravamina sæpe ac multum animo revolverit. Audiens ergo cum solido gaudio Franciscum Senensem ad summa sedis

Bertoldi Electoris Moguntinensis intentio.

dis Apostolicæ fastigia pro meritis tunc evectum, de quo sciret, eum Germanicæ nationi vehementer affectum, mox propria manu pleraque ista gravamina consignare cœperit, quorum vel remedia, vel levamina pro divini cultus Germanicæque nationis incremento, sese ab uno impetraturum confideret. Eamque occasionem fuisse meminit *Wimphelingius* & sui hujus scripti, qui *instituti & voluntatis Archi-Episcopi & Electoris illius conscius*, ad respondendum Æneæ pro Martino sit lacessitus.

Præter hanc amplam scribendi occasionem, causas allegat reliquas: Amorem imperii & nationis Germanicæ, amorem studii sacrarum literarum, cum illi, qui multo studio & labore docti & Ecclesiæ utiles evaserint, sacerdotia difficile consequantur: commiserationem erga pauperes, qui premantur: affectum erga plebem doctoribus doctis & honestis destitutam: *Leonis* denique *X. Pontificis* sanctimoniam, justitiam & flagrantissimum Christianæ religionis zelum. Ex hujus igitur *Bulla de Reformatione Ecclesiæ*, recenset ejus decreta, de juventute in bonis moribus & religione instituenda, diuturno poeticæ studio prohibito, ut hoc ordine disciplina Christiana felicius reparetur: Ejusdemque mandata commendat de non cumulandis reditibus unius Ecclesiastici, in aliorum damnum aut scandalum, ad tenorem Concilii Basileensis. Prudentissimum denique & saluberrimum *Leonis* laudati consilium celebrat, ex Bulla sessionis IX. de piis in Ecclesia moribus reducendis, *luxu & avaritia* sacro decreto *ex statu potiesimum celsiore & digniore eliminandis.* Ut ex superiorum reformatorum aut emendatorum conspectu discat emendari vulgus, quem verba minus quam opera movent.

Leonis X pro Reformatione Ecclesiæ bulla.

Subnectitur fini Epistola JOHANNIS GVIDÆ ad Hier. Vehum, Christophori Marchionis Badensis Consiliarium, quâ significat se ad nutum *Wimphelingii* huic operi adjecisse peregrinationes binas *Jacobi*, *Marchionis Badensis*, *Christophori* primigeniti, quas Romam instituerit A. 1489. & 90. ad *Innocentium Papam VIII.* Descripsit illam *Marchionis Jacobi*, Romam bis petentis, historiam, resque ibi gestas, *Joannes Muller de Rastetten*, *I. V. D. & Ecclesiæ Badensis Decanus*, qui cum *Adamo Frei*, *Ecclesiæ Badensis Cantore*, Marchionem Romæ agentem gubernarat. Sunt relatæ omnes Epistolæ, à Rege & Imperatore Romanorum Archi-Episcopis plurimis aliisque Principibus datæ pro *Johanne Badensi* ad *Pontificem & Cardinales*, quibus eum commendarent, & *pro Ecclesiasticis Beneficiis* in eum studiis sacris deditum conferendis intercederent. Videtur autem tota illa historia consulto addita editis *Germaniæ Gravaminibus* & à Wimphelingio vindicatis, ut oblique vel illustri illo exemplo constaret, Romanos Germanis Principibus verba quidem dare solitos, sed beneficiis desideratis parcius beare constituisse. Id enim ex historia ista abunde constat, literas & preces Imperatoris & Electorum atque Principum Germaniæ frequentissimas intensissimasque tantum efficere non potuisse apud Papam & Cardinales, ut voti fieret compos Marchio, sacris studiis & literis tunc addictus.

Carmina doctorum virorum operi sunt adjecta votorum *de reformatione Ecclesiæ* plena. Commendatur illis *LEO X. Papa*, qui *Ecclesiam reformare* & virtutes ac bona studia plantare constituerit. NICOLAI GERBELLII carmen hoc est.

Reformatio Ecclesiæ à Leone X. expectata.

Quid, precor, in magno regnat præstantius orbe:
  Quid majus cœlum credis habere Deo?
Terra nihil melius, nihil æquora, cuncta videmus
  Arbitrio autoris cedere regna sui.
Sed tamen imperii majestatisque supremæ
  Partes Pontifici præbuit ipse suo.
Qui cupit antiquam totum renovare per orbem
  Virtutem, & paci reddere cuncta novæ.

Ingenuis priſcum ſtudiis reparare nitorem
Deſertis, vires vult adhibere ſuas.
Omnia reſtituet (dexter Deus adſit) ad unguem:
Hoc duce florebunt quæ latuere prius.

OTTOMARI NACHTGAL *Argentini*, de Zelo *Leonis X. Papæ*, deque frugalitate, ad Eccleſiaſticos paræneſis hæc eſt.

Nudus cum tua ſit ſors Chriſtus, presbyter, auri
Cur tua tam torquet viſcera ſacra fames?
Quam facile aëreæ pergunt ſine mole volucres,
Tam vives, tenuis ſi tibi victus erit.
Sæpe rates ventus grandis male quaſſat onuſtas,
Sed levis in portum cymba repente volat.
Quid refert, Simon, niteat tibi multa ſupellex?
Candidus at ſit amor, ſpesque fideſque Dei.
Sufficit exiguus virtuti cenſus. Inerti
Si tumeas faſtu, quid ſatis eſſe poteſt?
Non mihi multorum cedant ſtipendia ſoli,
Ne fratri rapiens ſcandala ſæva feram.
Nec fas ad luxum ſinit ut res ſuppetat ulli,
Pontificisque recens ſanctio ſacra vetat.
Hic *decimus* Domini caulas *Leo* protinus implet,
Dum paſſim ſentes deſecuiſſe cupit.
Sauciat æthereos animos ſcelerata cupido,
Ne ſe vincta tricis tollere poſſit humo.
Exemplo es, dives, opibus damnate cruentis,
Lazari erat dum mens libera juncta Deo.
Wimphlingi haud aliter præſens docuit liber, ætas
Subdita cui quondam noſtra tenella fuit.

Spes de reformanda Eccleſia per Leonē X.

Munitum quoque hoc opus *privilegio Maximiliani Imperatoris* luculento, dato *Auguſta*, 14. *April. A.* 1515. Cui ad mandatum Imperatoris ſubſcripſit *Jacobus Spiegel.*

Denique Epigrammata JOH. GUIDÆ in Æneæ callide impugnatam Germaniam, ob hiſtoriam forte non prætermittenda.

Germanos vario deſcribens ordine ritus
Sylvius Æneas, res, loca, templa, vias,
Toxica commiſcet ſcriptis: Tibi Roma favendo
Mellitis noſtras & nimis ardet opes.

Item.

Lector adeſto ſagax: Latet en ſub melle venenum.
Laudamur, noſtras ut tribuamus opes.
Sanctio Concilii damnatur Baſileenſis,
Quam juri nixam Francia docta colit.

Sed nec præteriiſſe fas eſt *hiſtoriam duorum Falſariorum*, qui Romæ ſub Innocentio VIII. ſunt combuſti, quam laudatus *Joh. Muller de Raſtetten*, Marchionis Badenſis in itinere Romano dux & conſiliorum autor, conſignavit. Ideo verò operi huic Wimphelingiano ſubnexa videtur, ut ex his etiam exemplis cognoſceretur, quæ fraudes etiam in curia Rom. deprehendantur. Falſarii fuerunt *Franciſcus de Forlivio* Presbyter, Canonicus, cauſarumque in urbe ſollicitator, & *Dominicus de Viterbio*, Clericus, primam nactus tonſuram, conjugatus, & Apoſtolicarum literarum ſcriptor. Hi per aquam arte confectam, literas ex bullis Apoſtolicis legitime ſcriptis, & ſigillo ſignaturisque roboratis, vel in toto vel ex parte aboleverant. Illis ergo deletis, alias adulterinas literas, fictas, inſcripſerunt. Materia ſubſtitutarum literarum fuit: Ut per eas clericis in ſacris conſtitutis indultum conſtaret, qui uxores ducere poſſent: De eſu carnium diebus

Franciſco de Forlivio, Dominicus de Viterbio, Falſarii literarū Apoſtolicarum.

diebus ab Ecclesia prohibitis: De unione, separatione, incorporationeque Ecclesiarum: De pluralitate beneficiorum aliisque multis & diversis casibus, de quibus dispensaretur. Post inquisitionem & confessionem A. C. 1489. 14. Cal. Nov. ante scalas vel gradus D. Petri in suggestu ligneo, ab uno Episcopo, jussu Pontificis, degradati, manibus secularis magistratus traditi, vehiculo impositi, appensis literis falsificatis, ut ajunt, in Campum Floræ vecti, igne sunt cremati. *Dominicus de Viterbio* multis pro redimenda vita carminibus editis & intercedentium precibus supplicium, sed frustra, declinare studuerat. In his triste carmen ad Pontificem hoc legitur:

Roma combusti.

Lacrymæ Dominici de Viterbio.

Fune diu miserum torsere & verbere corpus.
Nec nisi quam fassus pœna reperta mihi.
Sed nihil hoc potuit committi crimine majus:
Sola tua est pietas major & imperium.
Pulchra furem faciunt, vulgi dicteria cantant,
Furem, hoc deprehensus succubui auspicio.
Numina sancta Deûm testor: Mihi crimine ab illo
Mens recta, & vitæ mos sine labe fuit.
Peccavi, hoc hominum est: Misereri & parcere, divûm.
Jura regis, divûm. Crimina tolle hominûm.
Vade, nec ulterius pecces, Hæc summa Tonantis
Pœna fuit, si quem pœnituit scelerum.
Regna Dei clavesque tenes, moremque modumque,
Debitaque imperii jura tuere tui.
Peccavi, miserere, procul sit sanguinis ira:
Vivere vult & nos pœnituisse Deus.
Parce: Dei proprium misereri & parcere: Parce!
Illius in terris jura vicemque geris.

Aliud ejusdem ad Pontificem.

Heu pietas, heu summa tuæ clementia dextræ
Adsit, & erroris commiserere mei.
Sit ratio ætatis teneræ, tenerisque sub annis
Vix expectatum cerne magisterium.
En res tanta fuit, magnos quoque noscere Reges:
Qui caderent ultro, si licuisset, erant.
En te, si qua meæ est anteactæ gloria vitæ,
Te moveat nullus criminis ante robur.
En pietas, en te gemini, mea funera, flentes
Nati, Te lacrymans flectat uterque parens.
Te fratres, omnisque domus tibi dedita supplex,
Te moveat, pro me Maxima Roma rogans.

Dominicus de Viterbio
Speculum fortunæ.

CLausit *Wimphelingius* hoc suum opusculum submissa contestatione, quam ipse *sinceram* appellat *additiunculam ad Replicas pro Martino Majore contra Æneam Sylvium. Qui Æneam*, inquit, *sedulo relegerit, suorumque verborum pondus accurate introspexerit, mea responsa graviter non feret. Imo Æneas, si ad nos redire, ætatisq; nostræ mores cernere posset, nobis indubie adstipularetur: Primùm pro eximio suo in Germaniam amore, quam veluti patriam suam duxit, deinde pro*

Calami Wimphelingiani excusatio.

zelo in Christianam religionem, pro qua vel senio gravis bellum in Turcas movere tentarat, postremo pro sua laudabili frugalitate, qua ad cardinem orbis terarrum exaltatus, reservatumque suum excusans, paucis se contentum esse posse Martino rescripsit, & jam dudum à sacrosancto Concilio Basileensi (Cui & Abbas Siculus Ludovicus Pontanus, Johannes Lucas, cujusdam Patroni mei Præceptor, interfuerunt) in auxilium Hildeboldi Senioris, indigne vexati, huc (Argentiam) orator missus, urbe perspecta ejusque collegii, divi se Thomæ Præpositum, majora non desideraturus, exoptare, cuidam dixit in ponte Bruscensi sibi adstanti Westvalo, ex quo Johannes Simler & Breidenbachius sese audivisse mihi aliisq; persæpe retulerunt. Accedit huc, quod, cum voto meo de inhabitanda ad mortem eremo frustratus essem, vitam in patrio solo finiturus, statim loci ex cleri secularis paucitate pertæsus sum. Nam etsi in pueritia & adolescentia mea plures illic honesti sacerdotes in baptismatis sacræque communionis templo Deum coluissent, hoc tamen tempore, quo grandævus patriam reviso, præter Curatum, suosque mysteriorum dispensatores unum duntaxat Sacellanum gemens offendi. Licet enim Ecclesia plures habuerit Capellanias à secularibus fundatas, illæ tamen interim (qua sorte nescio) ab opulentis & majora sacerdotia tenentibus obtentæ sunt. Qui dum in opimis alibi beneficiis, aut apud Tyberim pinguiora venaturi moram habuere, exiguis, quos in absentia perceperunt, proventibus contenti, sacerdotia patriæ, quæ singula frugalem sacerdotem sustentare poterant, ad inopiam vergere neglexerunt. Sicque beneficia patriæ diminuta, cultus Dei labefactatus, & parochia clero seculari destituta est. In patria inquam mea & quidem populosa, inque præclaro sacri Ro. Imperii vico, apud quem Carolus Magnus natalis Dominici diem (Reginone teste) cum Principibus gloriosissime quondam celebravit, A. 775. Cujus calamitatis gratia ex eremo in patriam accersitus cum honesto senatu, aliisque zelo Dei flagrantibus ad id nitimur, ut duæ aut tres sacellaniæ, ignaviter ad miseriam redactæ, in unam, alimenta residenti & cum Ecclesiæ Rectore deum honoranti suppeditaturam, sacrosanctæ sedis Ap. favore & auctoritate conflari & conjungi possint. Cujus rei Guilhelmus Antistes noster pientissimus, dignissimiq; Prælati & Capitulum ejus fundamenta jecerunt. Quo minus vereor, me bonis ac Christianis viris bilem concitaturum, quando certo scient, me non animi morbo nova moliri, sed justo divini cultus patriæque amore, Martini Majoris querimonias pro Germania dudum ab eo factas, cum exaggeratione confirmasse. Ut enim de Deo terribili, Eccles. 43. qui major est omni laude, taceam, non tamen minus æqvum, minusque decorum mihi visum est, Germanum suæ, quam Italum Italicæ nationi & patriæ fuisse affectum. Quod autem Æneas haud ad gloriam nostratium Episcoporum hæc verba suo tractatui inseruit: Quod si unum Romanus Pontifex minus dignum presbyterio donaverit, supra mille invenias rudes, ignaros, hebetes, & prorsus ineptos ab ordinariis esse promotos, id ad honorem & excusationem Antistitum Germaniæ nuper in Diatriba c. XV. confutavi.

Æneæ Sylvii commendatio.

Ecclesiarum tristis facies tempore Wimphelingii.

CAPUT

CAPUT XX.

Brevis series fatorum Reformationis Gersonianæ in Germania.

EX his Ecclesiæ rebus, à temporibus Gersonis integro seculo in Germania gestis, breviter recensitis, constare potest, quæ fuerint fata *Emendationis Gersonianæ*, in *Germanos & in Imperatorem Romanorum olim devolutæ*. Quam brevem *fatorum delineationem* Commentarioli numero in illud *Gersonis* opus arduum *De reformatione Ecclesiæ in Concilio universali*, subnectere libuit.

Quæsita fuit à Gersono, cum Gallis, totoque orbe Christiano, *reformatio Ecclesiæ in capite & in membris*, sive regiminis Ecclesiastici, & vitæ cleri. Cap. I. In *Constantiensi Concilio* utrumque spectatum, sed parum effectum. cap. 2.3. Quare in *Provincialibus Germaniæ Synodis*, Cleri reformatio publice per ArchiEpiscopos tentata, ast parvo cum fructu. c. 4.5.6.7. Quandoquidem ergo *regiminis Ecclesiastici supremi* in Ro. curia *emendatio* præcedere debebat, sine qua cleri particularis emendatio vel difficilis vel frustranea: Hinc de *Capitis* primùm, seu *Ro. curiæ* emendatione agi cœptum in Concilio Senensi, ac Basileensi. Sed rursus irrito eventu. cap. 8.9.

Reformatio Ecclesiæ universalis frustra in Germania totius quæsita.

Donec seorsim *Imperator* & *Principes Germaniæ* in *Comitiis* suis *de Ecclesiæ Germanicæ juribus* revocandis dispicerent, variaq; media *Reformationis illius Ecclesiasticæ* adhibenda quærerent. Cap. 10.11. seqq.

Sic ergo dum *capitis* cura tanto molimine quæsita, *membrorum* emendatio unà cum capitis medela evanuit. Meræ querelæ. Ut plerumque contingit. Ultra *Maximiliani* tempora progredi non constituimus, quod propiora solùm fata *desiderii Gersoniani* essent delineanda. In Gallia quæ *Reformationis illius* fuerint fata præteriimus, à *Petro Pithæo* consignata nec non *Richerio*, aliisque. Nos quid in Germania secutum, attiglimus.

HERMANNUS von der Hardt.

Lectori S.

G*Ersoniana consilia, de communi Reformatione Ecclesiæ per Germanos*, modisque ac limitibus observandis, quid *in Germania* effecerint, ex brevi illa *fatorum* recensione haud obscure patet. Ni *Gerson* fuisset, verosimile est, nunquam hoc *in Germania*, tum in Concilio Constantiensi tum Basileensi, ut & variis Comitiis Imperialibus, fuisse tentaturos Principes. Gerson viam ostendit, calcaria addidit, alios in sententiam pertraxit. Hujus CANONES, ab Imperatore Sigismundo ac Principibus Germanis, *de Reformandi modo*, semel admissi, profundos in pectoribus Principum egerunt radices, ut nunquam non superioribus vestigiis insisterent, & ad eandem metam collimarent.

Gersoniana de Reformatione consilia tenaciter in Germanorum Principum pectoribus hæserunt.

Curatius si quis *consilia Gersoniana*, superiori libro comprehensa,

sa, conferat cum *Actis* ipsis *Concilii Const.* deprehendet vix unum momentum, à Gersono designatum, fuisse in Concilii negotiis tractandis prætermissum.

Marsilius quidem *Patavinus*, integro prope ante Gersonem seculo, A. 1324. in suo *Defensore pacis*, (edito primùm A. 1522.) nonnulla attigisse videbitur Gersonianis similia; quando contra Johannem XXII. autoritatem Imperatoris Ludovici Bavari strenue defendere sategit, uti Gerson contra Johannem XXIII pro Imperatore certavit: Alius tamen utrique fuit scribendi scopus ac modus, alia occasio. Ut *Gerson* omnino *primus* sit dicendus, qui pro' sui temporis statu, in illis Ecclesiæ negotiis, ea de Reformandis Ecclesiæ juribus dederit consilia, quæ non ab *Imperatore solum Romano* audita, sed & à *toto Concilio Oecumenico* Constantiensi probata, exercita, atque apud posteros quæ perpetua praxi serventur digna judicata.

Ceterum in hac *Fatorum* recensione, ea duntaxat hic referre libuit, quæ *publice* in Imperio per *Imperatorem* ac *Principes* in isthoc *Ecclesiasticæ reformationis negotio* tractata. Alia, quæ à Magistratibus oppidanis, à Monachorum ordinumque religiosorum Generalibus, Abbatibus minoribusque Antistitibus tentata, alii loco servavimus, tanquam à *præsenti* scopo remotiora. Quippe quod *Gerson* non nisi regulam *communis Ecclesiasticæ Reformationis per Imperatorem ac Germaniæ Principes procurandæ* superiori libro expresserit.

Hujus igitur *Gersoniani consilii fata* in *publicis* solùm *Imperii consiliis* & *Comitiis* atque *Synodis* erant demonstranda.

Ottonis de Ziegenheim Trevirensis Archi-Episcopi ac *Electoris*, publicum Reformandi institutum *cap. VI. fol.* 163. ad annnum 1423. cum autoribus aliis, monente ipso *Labbæo Concil. Tom. XII. f.* 359. retulimus, atque ex illius ætatis scriptoribus fide dignis illustravimus. Haud veriti *Petri Cratepolii Minoritæ* in *Annalibus Archi-Episcoporum Coloniensium ac Trevirensium* scrupulum, qui p. 97. ita scribit: *Otto Comes à Zegeheim ad clavum Trevirensis cathedræ ponitur, qui fuit vir bonæ vitæ & summæ in Deum devotionis. Viros literatos in summo semper habuit pretio & hæreticos perditissimum hominum genus, odio prosecutus est. In amicos placidus, in hostes severus, in pauperes liberalis fuit. Erant ejus temporibus Clericorum mores, non qualis eorum exigit professio. Quos cum hic corrigere & reformare vellet, eorum morsus sensit. Verum ipse permanens in innocentia ac studio reformandi corruptos mores, cum parum promoveret tandem solvi à corpore & esse cum Christo ex animo petiit. Valedixit igitur mortalium conversationi devotus Otto, Anno Christi* 1420. *cum duobus annis præfuisset.* In hoc Ottonis vitæ termino definiendo lapsum esse Cratepoum, vel ex eo manifestum, quod Comitiis Moguntinensibus Anno 1427. bellisque Hussiticis interfuerit. Testis illius, quod Comitiis Moguntinensibus A. 1427. interfuerit, est ipse Conradus Archi-Episcopus Moguntinensis apud *Goldastum, Const. Imp. Tom. I. f.* 154. Testem hujus, Belli Hussitici A. 1427. gesti, inter alios habemus *Andream, Presbyterum Ratisbonensem*, qui illo tempore vixit, in *Chronico*

nico Bavariæ, in Opere Historico Kulpisii, fol. 45. Ad Annum 1427. De tertia expeditione contra Bohemos. *Eodem anno Comites, Barones, milites & militares viri Ducatus Franconiæ de voluntate & assensu quorundam Principum, Heraldos in universum miserunt, proclamantes & invitantes Catholicos pugiles ad tabulam militaris honoris, scilicet ut militaria exercitia ludos & solatia, quæ hactenus in torneamentis & hastiludiis agere consueverant, in impugnationem hæresium convertere conarentur. Hortatur ad hoc salubre propositum perficiendum Martinus Papa quoscunque fideles. Electores itaque Rom. Imperii leges optimas de voluntate Sigismundi Romanorum Regis in scriptis faciunt pro expeditione forti & valida in Bohemiam fienda. Fiunt igitur hujus expeditionis summi Capitanei OTTO ARCHIEPISCOPUS TREVERENSIS & Fridericus Marchio Brandeburgensis, quibus ingressis Bohemiam Nasa oppidum obsidetur. Ex insperato verò eodem oppido non obtento exercitus versus Dachoviam progreditur. Ubi in campo ab Heinrico, tit. S. Eusebii presbytero Cardinali Angliæ vulgariter nuncupato, Apostolicæ sedis legato, die lunæ 4. mensis Augusti vexillum imaginis Christi crucifixi ad pugnandum contra ejusdem crucis Christi hostes erigitur. Sed proh dolor fuga facta in populo Dei, ita ut illud Esaiæ Prophetæ, cuncti Principes tui fugerunt, impletum videretur.* Defunctum esse hunc Ottonem Trevirensem circa A. 1430. cum aliis & *Andreas* laudatus his notavit verbis *l.c.f.* 47. ad Annum 1429. *Otto Trevirensis Archi-Episcopus moritur. Post quem alius eligitur, qui à Papa non admittitur, sed ab eodem scil. Martino V. Rabano Episcopo Spirensi de Trevirensi Ecclesia providetur. Et hinc multa mala evenerunt.* De quibus *Niderus.*

Dabimus hoc tanto facilius *Cratepolio*, quanto certius sumus conscii, in tanta rerum farragine memoriam facile scriptorem fallere. Goldastus, inexhaustæ diligentiæ vir, *Const. Imper. Tom. I. f.* 155. *& seqq.* memoriæ lubricitate seductus, pari exemplo cespitavit, quando ad Annum 1427. *Avisamenta Moguntina* reduxit, quæ ad Annum 1440. ad *Moguntinensia* alia *Comitia* spectant. Certe Capite I. fit expressa mentio duorum Paparum in Ecclesia contendentium, qui erant *Eugenius & Felix*. Quorum ille in Basileensi concilio remotus, & hic ibidem electus erat. De hac dissensione componenda Moguntiæ in Comitiis A. 1440. actum, ut & de Gravaminibus Nationis Germanicæ tollendis. Conf. sup. *cap. X. f.* 172. Similiter expressa in *Avisamentis* illis *Mog.* fit mentio Concilii Basileensis, dudum aut multis jam annis celebrati, & in illo nondum definitum esse novum Concilium, finito Basileensi celebrandum, monetur. *Germanica* horum *monitorum Moguntinensium versio* à Goldasto l.c. f. 160. latinis subjuncta, vim plane intulit permultis constitutionibus dummodo ad annum immaturum quadrare possent. Ita cum Cap. XI. in latinis dicatur *provisio Papæ facta olim in Concilio Basileensi*, in Germanicis redditum: Die Provision ihm vor der Zeit im Constantzer Concilio versprochen. Ita in ipso titulo multis modis à via declinatum, quando scribitur: Bedencken auff dem Reichs Tag zu Mentz/ vor Anfang des Concilii zu Basel/ von den Ständen deliberiret/ und Ihr Majestät Käiser Sigismunden zu exequiren übergeben. Quod plane aliter se habet. Quoniam per integrum ferme decennium Basileense Concilium jam erat celebratum, cum A. 1440. Moguntiæ hæc proponerentur, & *Sigismundus* aliquot jam annis obierat, imo & *Albertus* Imperator similiter decesserat, ac *Fridericus* tunc Imperium tenebat. Quam mutationem ac trajectio-

Goldastus emendatus.

nem lapsu recensentium ac vertentium contigisse, putem, non occulta fraude ejus, qui Goldasto hæc suppeditavit, ut illius seculi fata fierent obscuriora aut intricatiora. Quocunque demum hoc factum modo, Goldastus facile excusabitur. Et hi nostri quoque erunt patroni, ne quis & nobis vertat vitio, quod priora Comitia Moguntinensia ac reformationem in illis descriptam A.1423. *Johanni* Archi-Episcopo tribuerimus, cum alii *Conrado* successori dent, qui A. 1427. alia Comitia Moguntinensia celebravit. Cui lubet, & qui certus est, Johannem A. 1419. defunctum, Conradum substituat licet.

Synopsis Constitutionum Concilii Provincialis Moguntinensis A.1423. ex MSCto Augustissimæ Bibliothecæ Cæsareæ Vindobonensis.

Ipsa verò illius *Synodi Moguntinensis Provincialis decreta*, emendationem Ecclesiæ concernentia, cum *Labbæus* se vidisse neget, cui nihil de illis constet, præterquam quod *Serarius lib. V. rerum Moguntiacarum* paucis eorum faciat mentionem, ex *CODICE MSCto ANTIQUISSIMO* AUGUSTISSIMÆ BIBLIOTHECÆ CÆSAREÆ VINDOBONENSIS hic exhibuissemus, nisi prolixitas operis nos deterruisset. Absque nomine Præsidis istius Synodi, hæc decretorum est inscriptio: *Acta & Conclusa in Concilio Provinciali Moguntinensi, Anno Domini* M CCCC XXIII. XVIII. *die mensis Martii inchoata, & conclusa* XXIV. *die ejusdem mensis.* Ante omnia ex decreto Concilii Constantiensis, Wiclefi Hussi & Hieronymi Pragensis sectatoribus frenum injicitur, libriq; eorum igni destinantur. Injunguntur posthæc devotæ preces quotidianæ pro Ecclesiæ conservatione. Clericis dein habitus decens injungitur, quem temere non abjiciant aut mutent, ab omni fastu alienus, & ostentationis expers. Mores quoque externi clericorum reformandi statuuntur, ut honeste vivere universi studeant. Ordinibus etiam suus cultus servandus decernitur. Interdicuntur clericis arma, nisi forte pro defendenda Ecclesia prehendantur: In quo casu leges armorum adduntur. Canonicis & clericis sacris occupatis interdictæ confabulationes, aut colloquia à sacris aliena, sub pœna beneficii subtrahendi. Iisdem severe interdicitur, in templis tempore sacrorum cum laicis vel clericis deambulare, sub pœna beneficii amittendi. Constitutio Caroli IV. de libertate Ecclesiarum, confirmata per Martinum V. in Concilio Constantiensi, repetita & roborata. Personis sacris, qui jurisdictionem civilem non habeant, præcipitur, ut à bellis abstineant aut invasionibus. Iisdemque hastiludia ac torneamenta denegantur, cum publico taxillorum similique lusu.

Subjunguntur his in laudato *CODICE MSCto VINDOBONENSI*, sub nomine *Conradi Archi Episcopi Moguntinensis* in Synodo ejus Provinciali facta decreta, anno nullo expresso. Quæ si cum superioribus forte non cohæreant, ad Anni 1427. Comitia nova Moguntinensia referenda videntur.

In his primùm damnatur *clericorum concubinatus*, is tamen notorius aut publicus, pœna beneficii subtrahendi statuta. *Ad ordines sacros neminem adsciscendum, nisi* diligenter prius *examinatum*, sufficienti *doctrina imbutum*, legitimæ ætatis, & probæ conversationis ac *morum integrorum*, testibus viris probis ac doctis. Episcopo nefas esse

esse debere pro officio conferendo ipsaque ordinatione *ab ordinandis munera exigere* aut exigi permittere, sub pœna suspensionis ab illo officio, aliis Simoniacorum mulctis salvis. Pro Sigillo verò pauculum honorarium indultum. Vicariis Episcoporum, ne illis artibus opus habeant, aliunde providendum statuitur. Præterea nullus ad *parochialem Ecclesiam promovendus* dicitur, nisi fuerit legitimæ ætatis & *latine* ad minimum *legere & loqui* sciat, secus facientes ab electione & institutione beneficiorum per annum ipso facto esse suspensos, electionem verò factam ipso jure esse nullam. Capitulis, conventibus, Collegiis, certisque personis, graviter injungitur, *ne, si officia vacent prælatorum, bona Ecclesiæ vacantia inter se* interea *distribuant* ac dissipent, sed in usum Ecclesiarum adhibeant. Si factum, intra mensem successori cuncta restituant, sub pœna excommunicationis. Excitantur posthæc omnes ad frequentem confluxum in novo proximo Concilio provinciali. Indeque *necessitas Conciliorum Provincialium frequentium* detegitur, indiciturque in sequentem annum Synodus talis nova. Præcipitur etiam Suffraganeis ArchiEpiscopi omnibus, frequentia in singulis ditionibus instituere concilia, ut certi *viri prudentes*, idonei & honesti, constituantur, qui *per totum annum* simpliciter ac de plano absque ulla jurisdictione *investigent, quæ correctione vel reformatione sint digna*, eaque ArchiEpiscopo vel Episcopis, aliisque Ecclesiæ Præsidibus referant, in proxima Synodo emendanda. *Ecclesiastici* deniq; ne falcem in alienam messem mittentes ansam dent diffidiis atque pugnis, *causas ad ipsorum forum* aut jurisdictionem *non spectantes linquere jubentur.*

Memorabile hoc opus
De Modo reformandi Ecclesiam
in Concilio universali
scriptum
proxime ante Concilium Const.
à
GERSONO CANCELLARIO
Anno M. CCCC. X.
Vacante Imperio.
Editum
ex antiquo & nobili MSCto
Helmstadii in Acad. Julia A. M DC. XCVI.
mense Augusto.
Imperante
Cæsare Augustissimo
LEOPOLDO
SPLENDORIS ET JURIUM
IMPERII ROMANO-GERMANICI
VINDICE INVICTISSIMO.